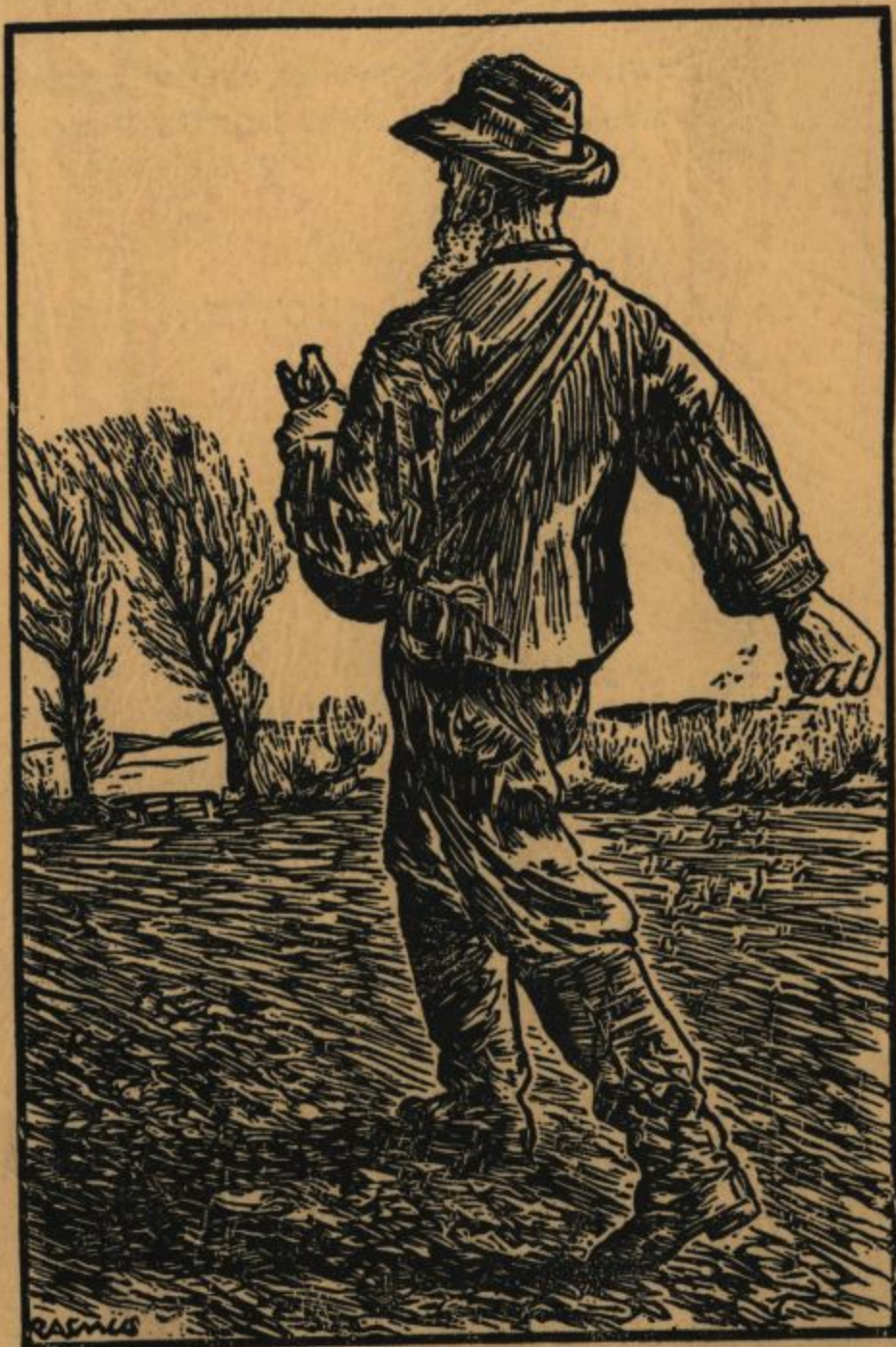

MAJSKI GLAS

25c

MAY 1, 1942

Vol. XXII.

Slovenska Narodna II 83783 Podporna Jednota

JE NAJMOČNEJŠA PODPORNA USTANOVA MED SLOVENCIM
NUDI ZAVAROVANJE ZOPER BOLEZEN, NESREČO ali SMRT

ČLANSTVO: 63,000

IMOVINA: \$10,000,000.00

*Ima tudi posebni sklad
za člane, ki so v potrebi*

V zavarovanje sprejema:
MOŠKE - ŽENSKÉ in OTROKE

Glavni urad:

2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois

Vincent Cainkar
predsednik

F. A. Vider
tajnik

Mirko Kuhel
blagajnik

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija. Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec)

THE MAY HERALD

CENA 25c

CHICAGO. ILL., MAJA 1942 (MAY 1942)

LETO (VOL.) XXII.

POMLAD V KRV

Pride dan, ko na požganih poljih vzklije novo življenje

PRIRODA brsti in kliče iz zemlje nove sadove kjerkoli ji je dano. Je polna radosti in cvetja. Ponemak je zatrt. Vojne trupe žgo in uničujejo, da po poljih ničesar ne vzklije.

Milijone ljudi si stoji nasproti, oboroženih z najmodernejšimi sredstvi za pokončavanje in ubijanje.

Na vzhodnih stepah, od Baltika do Kavkaza, sta v smrtnem spoprijemu dve največji armadi, kar jih je še kdaj poznal svet, da odločita usodo dežel in narodov v eno ali v drugo smer.

Ako zmaga fašizem, pomladi človeštva še dolgo ne bo. Namesto žgolenja in radosti bo ležala nad svetom mora tiranstva, zasuznjenja in bičanja.

Če pa se borba odloči proti fašizmu—in vsi, ki smo za svobodo, si prizadevamo, da se to zgodi—se bo tega radovala tudi pomlad. Pomlad človeštva, kakor jo je označil Živko Topalović.

Podjarmljena ljudstva v Evropi obliva zona ob pomisli, kaj še vse hujšega pride nanje, če bo mir narekoval Berlin. Saj trpe pod trinogom iz monakovske pivnice že leto in dve in več, a navdaja jih upanje, da končno on vendarle pade in prične se novo življenje pod prapori svobode, v katerem bo mogoče graditi za lepše, srečnejše dni, v katerih bo praznovala pomlad ne samo priroda nego vsi, katerim je dana.

Črna noč, ki se je vrgla nad ljudstva v Evropi in Aziji in ki si jih prizadeva zagrniti tudi po vseh

drugih delih sveta, se neoporečno mora razbliniti.

To hočejo Zed. države, Velika Britanija, Avstralija, Kanada, Nova Zelandija, Kitajska in vsi drugi, ki so dejansko v borbi.

To hoče brezpogojno tudi Sovjetska Rusija, ki je uposlila za ta cilj vse svoje sile: Svojo odločno

armado in delo vseh—tudi delo otrok. Vsem njim je jasno: Ako fašistična poplava predre sovjetski nasip, bo vojna za dolgo odločena v prid takega "novega reda", kot ga oznanjuje nacizem. Prične se doba modernega podložništva, v katerem bodo izginili celi narodi v pomanjkanju, zasuznjenju, potujčevanju in v smrti.

Vse, kar je plemenitega v človeštvu, bo poteptano od takozvane "čiste nordijske rase", ki se oglašja za nadljudi, za novo plemstvo, kateremu je zgodovinski razvoj določil vladati ves svet. Vladati v najokrutnejšem pomenu besede.

Kaj pomeni potlačanje naroda, vidimo v Franciji. Ponosna država, ponašajoča se s svojimi revolucijami za

priporitev v svobodo, s svojimi demokratičnimi tradicijami, je v svoji zbitosti na tla postala poslušno orodje berlinskih "nordov". Sledi jim slepo, pa naj jo privede kamorkoli.

Ako je izgubil moč in voljo odpora tak narod, si lahko predstavljamo, v kako še veliko hujši stiski so mali podjarmljeni narodi.

Nekaterim volja za odpor ni še strta. Norveža-

DELO. Z VERO V SVOBODO,
BO ZMAGALO!

ni si nikakor ne puste zlomiti odpornosti in vere v osvoboditev. Srbi se upirajo. Duh odpora tli tudi med drugimi.

Ljudje—na milijone jih je—trpe in upajo, da bodo tisti, ki so jih oropali kruha, jih pregnali z domačij in jim razbili družine in vse, kar jim je bilo sveto in drago, gotovo poraženi; da se jih čimprej primora klekniti na kolena in sprejeti obsodbo zgodovine.

Silna tragedija je zasegla tudi deželo, iz katere smo se mi izselili.

Pomladnih dni v nji se vsi živo spominjamo. Rasli smo po njenih dolih in brdih in sanjali v obljemu njenih prelestnosti.

Sedaj je tam groza.

Vigred je našla po Gorenjskem, Dolenjskem, Notranjskem in Štajerskem samo žalost, glad in strah. Tisoče onih, ki so jo od leta do leta radostno pozdravljali, sedaj ni več tam. So med izgnanci, ali pa jih je dohitela smrt na njihovi križevi poti.

Težka peza vojne in njenih posledic leži nad svetom. Je tako velika in bojišča tako prostrana kakor še nikoli v vsej dolgi zgodovini človeka.

Tudi njen pomen je zgodovinski. Družabni sistem, ki ga označujemo s "kapitalizem", se krha in se podira na vseh koncih in krajih.

Kaj naj ga nasledi? Mar naj pade iz starega imperializma v novega, ki sta si ga zasnovali Nemčija in Japonska? Ali naj gre človeštvo izpod enega izkoriščevalnega reda v nov izkoriščevalni sistem, ki je že v kali pokazal, da smatra podjarmljene in podrejene narode za sužnje v najožjem pomenu besede?

Ne, takega reda svet noče.

Človeštvo koprne po svobodi, po pomladi, po življenju, ki bo vredno človeka.

Mi smo borci za tako uredbo, za civilizacijo, v kakršni se bo človek lahko res radoval dobrin, ki mu jih nudi priroda in njegova znanost.

Vzroke za tragedijo, v kakršni je svet sedaj, je lahko odpraviti, ako narodi količkaj hočejo! Potrebno jim je le spoznati, da je sodelovanje naroda z narodom, in dežele z deželo, veliko laglje, prijetnejše in koristnejše, kot pa se oboroževati in uposlevati vse svoje sile, da ugonobe drug drugega v krvi in razdejanju.

Stari sistem se ne vrne. V onega, v kakršnega nas hočejo potisniti novi, "moderni" tirani in rablji, nočemo! Ljudstva koprne po resničnem novem redu, v katerem strašna negotovost in borba za kruh izgine in se bo človek lahko svobodno radoval vsega, kar mu življenje nudi lepega in vzvišenega.—F. Z.

Pogum, in vera v svobodo

V USSR so zares take ženske!

Zoja Kosmodemjanskaja je v lanskim Hitlerjevi invaziji v Rusijo ostala za fronto v okupirani zemlji. Pa je premišljevala, kako bi se lahko borila dalje v pomoč onim, ki so na fronti branili nadaljne pedi zemlje. Pogruntala je marsikaj, dobila oporo med prebivalci dotičnih vasi, pa so nacija prizadevali vsakovrstne izgube za hrbi. Vodila je torej guerilsko vojevanje. Končno so jo nacija le dobili v pest in obsodili v smrt. Predno so ji vzeli življenje, je še vzkliknila svojim ljudem in njenim rabljem: "Lahko me obesite, a nisem sama. Nas je 200.000.000. Ne bo vam mogoče vse nas obesiti."

Ko se je po prostrani Sovjetski Uniji izvedelo, kakšen in čemu je bil njen konec, je začela živeti znova v znamenju opogumljanja, ki bodri milijone za borbo do konca, dokler sovražnik ne pade.

Katka Zupančič:

Moderni brlogar

NJEGA zunanost ni kazala nobene izrednosti. Čedno oblečen moški srednjih let, precej velike in stasite postave, okroglega dokaj polnega obraza, z očmi, ki jim manjka ognja, da bi se ti količkaj vžgale v spomin.

Dobil me je pred hišo, ko sem pazila na psa. "Volitve bodo," je dejal, potegnil klobuk nekoliko na stran, pa čakal.

"No, in?"

"Ali je vaš mož doma?" je vprašal s strogostjo preiskovalnega sodnika, in ko sem zanikala, je v mojo nemalo zabavo svojo strogost še poglobil. "Pa je registriran?—Vi tudi?"

"On in jaz, oba," sem odvrnila tudi jaz z vso mogočo strogostjo kajpak.

"Prav, to je dolžnost vsakega državljana! A za koga bosta glasovala, če smem vprašati?" Njegova strogost je popuščala. Škoda.

Nasmehnila sem se. "Vprašati seveda smete. Ali odgovora ne boste dobili. Volitve so k sreči tajne."

Zvil je ustnice. "Eh, saj vem." Nato je nadaljeval nekoliko prijazneje: "Volitve so tajne, da, da. Ali med znanci res ni treba, da bi igrali pod odejo."

"Med znanci?" Ogledala sem si ga natančneje. "Svojo glavo bi zastavila, da vas danes prvič vidim."

"Ampak ne zadnjič, če le hočete . . ." Tam in tam da se shajajo. Prideva naj tjakaj ob večerih, pa bo naju seznanil z njegovim kandidatom. "Je vam to fin dečko! Gentleman, ki mu ga ni para. Dvajset dolarjev za baro, to ni njemu nič. Pa družaben, družaben! Za trebuh se moramo držati, kadar jih začne stresati. Jih je že veliko, ki sem mu jih privedel. Pa pečlar je, kakor jaz . . ."

"No, potem bo prav gotovo zmagal vse brez najinih glasov, ko ima pa take fine lastnosti in za nameček še tako spretnega agitatorja."

Poklicala sem psa in se odpravljala v hišo. A sem se premislila, ko sem ujela njegovo zmrdljivo opombo, da so ženske preneumne, da bi kaj razumele. Prikrivši jezico v sebi sem se hitro obrnila rekoč: "Čujte! Kako se naj ogrejem za tega vašega kandidata, ko pa ne znate povedati o njem drugega, kot da si kupuje glasove s pijačo in z dovtipi takimi, da se za trebuh držite. Niti tega niste povedali, h kateri stranki spada."

"Nisem?" se je zavzel in čehlajoč se za tilnikom stopil bliže. "On je za Roosevelta, kajpak."

"Ojoj, to je pa škoda . . ."

Razumel me je po svoje in seveda napačno. Zakrilil je z roko. "Eh, kaj pa hočete! Dandanes je

treba biti praktičen. Če veste, kaj to je—praktičen."

"Zdi se mi, da vem. To pomeni: ravhati se po vetru, ne?"

"Da, da. No, saj ste res bolj razumni, kakor sem mislil, da ste. Torej ste zanj?"

"Za človeka, ki obrača plašč po vetru?"

"I no, samo toliko časa, da se prerine više in pride do besede in vpliva. Potem pa bo že oral po svoje. Nič bati se. Saj po srcu ni Rooseveltovec, kar naj ostane med nama."

"Veste, politiki takih 'načel' so naša največja nesreča. In vi delati zanje! Kje so pa vaša načela?"

"Načela . . ." se je pačil, "kruh, kruh, pa ne načela! Le denite v lonec načela, boste videli kaj boste skuhal. Sploh pa, kaj bi ženske govorile o politiki. Politika je moška zadeva. Če bi bilo po moje, bi ženske ne volile, ne letos, ne nobenkrat."

Prikimala sem. "Verjamem. A k sreči ni na vaše. K sreči je vedno več inteligentnih mož, ki so se sprostili starih krivičnih predsodkov in znajo soditi bolj objektivno, zato bolj pravično."

Neskončno pomilovalno se je nasmehnil. "Nikar se ne varajte! Ne veste, kakšen jezik rabimo, kadar vas opletamo moški sami med sabo. Če se pa pritepe v taverno kaka ženščina, se pa sunemo pod rebra in smo zopet največji kavalirji, seveda."

"Umljivo. Od bezniškega ozračja pač ni pričakovati drugega ko bezniški smrad."

"Aha, vi bi jih zaprli, kaj ne? Bi jih," je kimal porogljivo.

"Dasi nisem abstinentska, bi le zaprla vsa taka kotišča, kjer se samo pije."

"Hm, kako ste kratkovidni! Kako neznansko ste sebični! Kam pa bi se potem zatekali takile, ki smo sami na svetu, kakor sem recimo jaz? Ali v restavracije, kjer komaj čakajo, da plačam, kar v naglici pogoltnem, pa idi na cesto? Doma sedeti zmerom ne morem. Po privatnih hišah se prevečkrat potikati ne kaže. Torej kam?—Ali pa taki oženjeni moški, ki imajo pekel doma! Kam naj zbeži, če ne v taverno?—Kje se naj spočije družinski oče z butaro družinskih skrbi? Ha? Kje? Mar doma sredi vika in krika?—Pa sem vas, kaj ne?!" se je porogljivo nasmihaval.

"Da, pa ste me! Imate prav! Kaj bi parki s svojimi nasadi in klopami! Kaj muzeji s tisočnimi v vse veke in v vse dele sveta segajočimi zbirkami! Kaj zverinjaki, akvariji, planetariji! Kaj umetnine razstavljene v umetniških zavodih! Tavern ne odtehtajo. . . Saj nimajo politih tal, nimajo s čiki okrašenih nagnusnih pljuvalnikov. Nimajo goste-

ga vzdusja, da bi ga lahko z noži rezali. Nimajo tiste prave domače temačnosti, da je treba pri belem dnevu svetilke, ki osvetljuje kažipot za 'Gents'. Ne smehlja se ti z velikanskega stenskega koledarja spogledljiva napolnaga devojka. Ni pijače, ki jo moraš imeti pred seboj, da bi te, prvič, taver nar grdo ne gledal, drugič, da ne bi veljal za stisnjena in, tretjič, da si zamakaš jezik, da ti bolj nebrzdano teče. . . Kaj javne knjižnice z izbranimi sadovi svetovno čislanih mislecev, znanstvenikov, raziskovalcev, zgodovinarjev, pesnikov, dramatikov, novelistov, humoristov—ko pa nudijo taverne več modrosti in taverniški kosmati dovtipi več zabave.—Kaj dobre gledališke, operne predstave, kaj koncerti, simfonije! Taverniškemu kruljenju niso kos.

Pa tisti vaši nesrečni zakonci, ki beže pred domačim peklom! Beznice pač ne gase takih peklov, nasprotno—kurijo jih. Nemara so baš one največ krive domačih peklov. In končno, povejte mi no, ali res verjamete, da taka zakotja razbremene koga naj bo družinskih, ali drugačnih skrbi? Razbremene edinole žepe, butare pa so zato še težje."

Posmehnil se je in dejal: "Kakor da bi iz knjige brali. Še ob dnevnih novicah se mi hoče spati, nikar ne ob otrobih iz knjige natvezenih. Prav nič vam ne pristoja, tem manj, ker ste ženska."

In da bi bilo dobro, je nadaljeval, če bi i tukaj Hitler malo pogospodaril. "Ej, kako bi vam stopil na prste. Saj bi nam res kmalu zrastle nad glavo. Pa ne boste. Ne boste! Še je na svetu na milijone takih mož, kot sem jaz, ki imamo za take, kot ste vi edino to postavo: Delaj, moli in molči! Goodbye, ženska!"

"Goodbye, srednji vek!" sem na krhko odzdravila.

Okrenil se je. "Pa ne da bi vas bil užalil?! Saj sem drugače dober dedec in imam ženske rad, ampak svojih moških pravic si pa ne bom delil z nobeno. Nak, tisto pa ne."

"I kdo za zlomka pa hoče deliti z vami? Potegujemo se le za pravice, ki nam gredo."

"Ne pozabite, da je Eva bila ustvarjena iz Adama za Adama."

"Da, da," sem smeje pritrdila. "To je iz svetega pisma, ki so ga napisali Adami za Adame."

Moj smeh in moje besede mu niso bile všeč. Grajačoče je zmajal z glavo. Do svetega pisma da nimam posebnega spoštovanja, je dejal. In dali ne vem, da tu v Ameriki prisegamo nanj?

"Vem," sem odvrnila, "vem, pa tudi to: kdor je pošten—prisega gor ali dol—bo govoril resnico. Kdor pa ni pošten, je naposled vseeno, ali prisega na sveto pismo ali na kozjo brado."

Kako da sem odrezava, se je čudil. Njega da cerkev le malokdaj vidi, ampak če bi imel ženo, ki bi tako govorila, bi jo takoj napodil v cerkev. Cerkve da so za ženske res potrebne. "Mi moški smo, kakor smo. Ampak ve ženske imate žensko

pamet, pa hitreje zbežljate. V cerkvi se naučite vsaj pohlevnosti."

Kaj pa, če bi cerkva ne bilo, ali če bi žena vanjo ne marala, kaj da bi storil potem, sem hotela vedeti.

"O, bi se pa našlo drugačnega mazila," je kimal pomenljivo.

"Prejkone bi odpeli pas, pa jo s pasom učili pohlevnosti, jeli?"

"Vidite, saj to je krivo, da se še nisem oženil. Nimam poguma. Žena mora, ona mora spoštovati moža! Pa naj človek naleti na kakšno tako kot ste vi—ali ga bo spoštovala? Ne! A naj se je mož pa le dotakne, bo tekla v sodnijo. . . Samo pet angleških besed bo znala, ampak s tistimi petimi ga bo pognala v keho. Take ste ženske dandanes." Globoko je vzdihnil.

"No, to je pa res hudo," sem vzdihnila še jaz in komaj udušila smeh v sebi. "Nemara vam bo res težko najti tako, ki bi vas spoštovala." Poudarek na 'vas' mi je ušel.

Kakor da bi ga zbodla z iglo, se je okrenil: "Se norčujete?"

"O ne, norčujem se pa ne," sem naglasila in nadaljevala namenoma poudarjajoče, da je slaba žena tista, ki ne spoštuje takega moža, ki nje spoštovanje zares zasluži.

Ali ta moj odgovor ga ni prav nič zadovoljil. Videlo se mu je, kako ga v svojih mislih preklada in preklada in ne ve, kam z njim. Jaz pa sem trdovratno in neusmiljeno molčala, meneč, naj ima nekoliko grobosti za grobost.

Naposled je stresel z glavo. Aha, očitno se pripravlja na maščevanje, sem si dejala, na poslednji ugriz. Potem pojde svojo pot.

In res. Prisiljeno se je nasmejal, pa rekel: "Poznam pa jih vendarle nekaj, ki so ostale take, kakor se spodobi. Le škoda, da so skoro vse oddane. Ena recimo—oj!" od navdušenja prevzet je zažvižgal, "pametna, imenitna ženska, vam rečem. Odtehtala bi najmanj štiri take kot ste vi. Da, najmanj. Malo je preklepetava, to je res, ženska je pač. Pa tudi on je zgovoren. Ali če ne pride on do besede, jo pa nabunka. O, in je dostikrat nabunkana. Pa se zato kaj pritožuje? Kaj še! Koder hodi, hvali njegovo možatost. . ."

"Za boga!" sem vzkliknila. "Zakaj torej tratite čas z mano? Hitite vendar, da si najdete sebi vredno družico, in ne boste več samevali v svojem brlogu."

"Brlog . . . Hm . . . Imam sobo, kakor kakšen princ. Radio, in vse. . ."

Rada bi mu bila povedala, da je le on tisti, ki daje svoji sobi brloški značaj, pa sem mu prizanesla. Na vse zadnje je le revež, pa čeprav si je morda največ sam kriv. Tako sem si ga opravičevala, pa iskala primerno besedo, s katero bi se ga zlepa odkrižala, ko se je znova oglasil.

Da je dandanašnji vse, prav vse zavoženo, je to-

žil, ter da ne bo prej miru, ne reda, dokler se človeč ne povrne na tisto razhodno točko svoje poti, s katero je zabredel in zašel na stranpota in v svojo pogubo.

Prisluhnila sem. Kdo bi mi zameril radovednost!? Saj je bil njegov glas tako slovesen, kakor glas preroka Izaije. Povrniti da se mora človek v

tisto dobo in do tiste točke, ko je še vladala samovoljna moška roka. Nikdar se ne bi smela šolska vrata odpreti dekletom. . .

Ker je vse kazalo, da se možak ne šali, sem ga prekinila želeč mu srečno pot na tisto njegovo točko. . .

Štefan Zweig in njegova žena na koncu njune poti

Štefan Zweig se je 23. februarja t. l. domenil z ženo na podlagi gesla, "Dopolnjeno je!" Napisal je nekaj sporočil, in pa pismo predsedniku brazilskega Pen-kluba Claudu de Souzaju, v katerem je sporočil, da je kupa trpljenja do vrha napolnjena, pa sta z ženo sklenila iti prostovoljno v smrt. Taka so ju našli, kot ju prikazuje gornja slika, v njunem stanovanju v Petropolisu v Braziliji.—Kdo je bil Štefan Zweig? Svetovno znan pisatelj in mislec. Po rodu avstrijski Žid, a se je smatral za Nemca, ne da bi pri tem tajil svoje poreklo. Ko so Avstrijo invadirali nacisti, se je z ženo Elizabeto umaknil in sta zatem begala po svetu kjer sta že našla kaj zavetišča. Nastanila sta se končno v Braziliji, kjer je izdal še dve knjigi in pisal članke in razprave. A življenje je postajalo zanj neznosno. Sklenila sta, da v njuni starosti—njemu je bilo 60 let, nima več smisla vztrajati, ker sta breme sebi in prijateljem, ki imajo dovolj svojih nadlog. Možno je, da je Zweig storil svoj drastični konec tudi zato, da bi svet opozoril na zločinstva beštij v Berlinu čimbolj na glas, in pa da s tem podžge protifašistične elemente v energičnejšo akcijo. On je pod nacizmom trpel duševno in fizično. Vse, kar je želel zase je, da bi ga svet pustil delati za človeštvo, pa je moral v pregnanstvo in si iskal kraja, od kjer bi lahko nadaljeval. Ni mu uspelo, dasi je v Braziliji napisal par knjig, in se nato lotil tudi svojega življenjepisa, ki ga ni dokočal.

Etbin Kristan:

ČASOVNI UTRINKI

Razmišljanja, ob katerih se je vredno pomuditi

ČASI, ki jih preživljamo, so grozni; vsak šolar bi znal to povedati, četudi se v Zedinjenih državah nimamo kaj posebno pritoževati zaradi vsakdanjega življenja, kajti če primerjamo tukajšnje razmere z onimi v podjarmljenih in v onih deželah, v katerih so fronte in bojne poljane, je vsako merilo nezadostno. Žrtve, ki so se odslej zahtevale od nas doma, so v resnici tako malenkostne, da jih je komaj vredno omenjati. Toda človek je kakor celica v ogromnem telesu človeštva in kakor so prizadeti vsi udje, če vrtajo bolečine v zobu, v ušesu, v pljučih, tako ne morejo silne muke narodov v Evropi, Aziji ali Afriki ostati brez učinka na naše živce in na naša srca. Tudi ljudje, ki dolgo niso hoteli čitati nobene vesti o vojni in so si dopovedovali, da se jih vse, kar se godi na tisoče milj daleč nič ne tiče, so začeli spoznavati, da so bili boji na batanskem polotoku nekoliko važnejši od priprav za nogometno sezono in prihod ameriških bombnikov v Avstralijo zanimivejši od "pikantnih" storij o tem ali onem zakonskem "škandalu".

Takoj je torej precej globoko prodrlo spoznanje, da je groza padla na ves svet. Vojna, o kateri so optimisti sanjali, da bo izolirana, če se ne brigamo zanjo, se širi od dne do dne in marsikdo se je čez noč prelevil v pesimista in se ustraši, če sliši ob nenavadni uri brnenje poštnega letala. Težko bo najti umno zdravega človeka, kateremu obseg te vojne ne bi bil naposled jasen.

Precej drugače pa je, če se vpraša, zakaj imamo svetovno vojno, za kaj se bojuje ena ali druga stran, kakšen je njen pravi pomen in kam da vodi. Odgovorov na taka vprašanja se dobi več kot dovolj, toda malo jih je zadovoljivih. Za delavstvo pa so važna, kajti od njih pravilnega razumevanja je lahko odvisna dolga doba bodočnosti. Kljub mnogim prerokom iz davnine in iz naših dni, ki so baje napovedali natančno vse, kar se tiče sedanje vojne, vendar še nihče ne ve, kdaj bo končana, gotovo pa je, da je bo enkrat moral biti konec. Odvisno je to menda veliko bolj od raznih zelo stvarnih faktorjev kot od Nostradamovih verzov, od znamenj na Cheopsovi piramidi in od Hanussenovih vizij. Tako prozaične reči kot olje, staro železo, kruh in vitamini igrajo pri tem enako vlogo kakor hitrejša letala in močnejši tanki, genialnejši voditelji in boljši strelci in še mnogo drugih činiteljev.

Če bi se vojna zaključila z zmago diktatorjev, nam ne bi bilo treba nič ugibati o miru, kajti telesno in duševno zaslužjenje milijonov po vseh krajih sveta bi bila neizogibna posledica fašistič-

nega triumfa in vsaka misel bi postala nevarna. Edina tolažba v takem slučaju bi bila v tem, da bi se zmagoviti diktatorji prej ali slej morali spopasti med seboj, kajti svet bi bil za nacije kakor za japonske militariste premajhen, da bi si ga razdelili. Eni in drugi hočejo biti gospodarji vsega sveta in ne eden ne drugi ne bi mogel doseči tega brez nove vojne, ki bi sedanji sledila tisti hip, ko bi se ena skupina čutila dovolj spočito. Nacijski načrti so že davno izdelani v tem smislu in sedanje zavezništvo z Japonsko je bilo od vsega začetka smatrano za začasno. Niti v času, ko so v Berlinu najbolj krvavo potrebovali japonsko pomoč, se niso nemški časopisi znali toliko brzdati, da ne bi pisali o Japoncih v žaljivo poniževalnem tonu, dasi so jih njihovi voditelji imenovali za "častne arijce"; od tistih časov, ko je pokojni Viljem zmazal "sliko" pod imenom "*Völker Europas, wahret eure heiligsten Güter!*" (Evropski narodi, varujte svojo najsvetejšo imovino!), od časa, ko je bila prvič izgovorjena beseda o "žolti nevarnosti" niso v Nemčiji žalitve Japoncev nikdar utihnile, a po zadnji vojni, ko je Japonska dobila protektorat nad celo vrsto otokov, kjer so dotlej Nemci vladali, se je sovraštvo še povečalo. V Tokiju ne morejo biti tako slepi, da ne bi vedeli, kaj se na njihov račun počenja v Nemčiji in v resnici se tudi oni ne ozirajo na nemška čustva več kot je trenutno potrebno. Kakor so nemški vojaki na Norveškem, v Holandiji in Belgiji, pa v Franciji prepevali, da bo njihov ves svet, tako govore japonski militaristi o "misiji" Nipona, zapisani baje, že takrat, ko je boginja sonca porodila japonskega cesarja; kdor hoče vedeti, v čem je ta misija, mu brez obotavljanja povedo, da jim je namenjeno, odrešiti svet z japonsko osvojitvijo. Kakor so včasih nacijski propagandisti iz diplomatičnih razlogov govorili le o Evropi, ali o afriških kolonijah, ali o zatrtju boljševiške nevarnosti, tako deklamirajo japonski imperijalisti, kadar kaže, o novem redu na Daljnem vzhodu, ali o osvoboditvi Azije. Toda obema prečesto uide jezik in povedo več kot so nameravali. Če groze na radiu, da bodo razdejali britski imperij in uničili Zedinjene države, zveni to vse drugače kot geslo "Azija za Azijate." Tu se jasno kaže kal neizogibnega spopada, če bi demokratične države podlegle. Razdejanje Zedinjenih držav je nacijska ideja. Oni niso vzdrževali svojih neštevilnih vohunov in petokoloncev za to, da bi se kdo drugi šopiril v Ameriki, ki bi po njihovih idejah že davno morala biti nemška. Japonski gospodje nas pa tudi ne mislijo poraziti z namenom, da nas po

zmagi velikodušno izroče Hitlerju in njegovim Gauleiterjem. Ti računi na obeh straneh pa vključujejo prav tako Kanado in Mehiko, centralno in južno Ameriko in zapadno indijske otoke. Povsod so imeli — in deloma še imajo — Japonci enak vohunski in propagandni aparat kakor Nemci. Imeli so ga tudi Italijani, toda nanje se niti v Berlinu, niti v Tokiju ne ozirajo več in če Mussolini še vedno misli, da bi mu zmagovalci privoščili kakšno miloščino, je vsa njegova psihologija utonila v Jadranskem morju.

Taka vojna roparjev za pograbitve vsega plena bi bila užitek za bogove, toda ne za človeštvo. Ko je geopolitični zavod v Monakovem izdeloval svoje velikanske načrte, ki obsegajo tudi vojno z Japonsko, je predpostavljal, da ne bo Nemcem treba krvaveti. Zanje se bodo borili sužnji; nacijski nadljudje bodo le vodili in ukazovali. Japonske sanje so podobne; štiri sto milijonov Kitajcev in štiri sto milijonov Indijcev pod komando japonskih poveljnikov bo armada, kateri se nihče ne bo mogel zoperstaviti. Če bo polovica sužnjev pobita — kaj zato? Gosposka rasa bo imela toliko več prostora pod soncem.

Ne, za poražene narode ne bi bila taka vojna nikakršen užitek. Niti misel, da bi se mogli upreti, če bi bili oboroženi za tujo službo nima zdrave stvarne podlage. V prvi vojni je bila avstrijska armada sestavljena iz samih nezadovoljnih elementov, v katerih je tlela upornost, do upora pa vendar ni prišlo, dokler ni bila armada poražena. Revolucija mora biti organizirana, če naj doseže uspeh in dobri načrti so še važnejši kot za navadno vojno. Gestapovci so dobili dovolj izkušenj z vzdrževanjem discipline v nemški armadi, v kateri je na tisoče in tisoče socializmov, komunistov in verskih sovražnikov nacizma. Toda revolte ni bilo nikjer. Revolta je bila nemogoča. Če bi bila, bi jo bili vsaj komunisti zaneli, ko je Nemčija napadla Rusijo. Kadar bo nemška vojska dovolj občutno tepena, bo čas za revolucijo in takrat izbruhne tudi brez komunistov. Ampak gestapo seveda ne računa s porazom, temveč ima že za bodoči konflikt popisane quislinge vseh podjarmljenih narodov, ve, kako se uvede vohunski sistem, ki povzroči, da ne more brat zaupati bratu, ne oče sinu in ima oborožene čete, katerim se ni treba podajati v nevarnost, ampak ostanejo za hrbtom sužnjev, ki imajo edino izbero, drveti naprej, kjer je nekoliko možnosti, da ne poginejo, ali pa gotovo poginiti od gestapovskih pušk.

Kdor bi polagal svoje nade v tako "svetovno revolucijo", bi se vdal najkrutejši zmoti. Preko fašistične zmage ne vodi nobena pot do osvoboditve. Demokratični narodi imajo eno samo nalogo: boriti se, dokler ne bo fašizem v vsaki obliki poražen in uničen. Če bi bili prej spoznali to, bi bila naloga lažja; sedaj je težja, toda opraviti se mora za vsako ceno in brez vsakega kompromisa.

Vendar pa to ni vsa naloga, temveč le prvi del. Po zmagi pride mir.

"Ampak nemška armada nikakor ni uničena. Zdaj zbira svoje rezerve za novo velikansko ofenzivo. In Japonci neprenehoma prodirajo . . ."

Take glasove slišimo često od ljudi, ki sovražijo nacizem kakor kugo in jih spomin na zahrbtni japonski napad ne zapusti niti v spanju. Kar pravijo, je resnično. Njihovi dvomi imajo toliko opravičbe, da zmaga ne bo igrača in da ne pride jutri. Ampak dalje ne sme segati noben dvom. Eden najvažnejših pogojev zmage je trdna vera vanjo. Seveda se s samo vero nič ne opravi, ampak brez nje je delo za zmago slabotno, delo, ki ga morajo opraviti vojaki in mornarji in letalci, njihovi voditelji in upravniki, mehaniki in tehnik, tesarji v ladjedelnicah, človeški krti v rudnikih in premogovnikih, zdravniki in bolničarke, železničarji in gasilci — skratka, ves narod brez razlike spola, kajti sedanja vojna se vodi na njivi in v šumi, v tovarni in v domu prav tako kakor na bojišču, na morju in v zraku. Žene in otroci so izpostavljeni nevarnosti kakor vojaki in mornarji. Ves narod mora biti mobiliziran in da more opraviti vsak svojo posebno in vsi skupaj svojo enotno nalogo, mora biti prežet z neomajno vero v zmago in v njeno neizogibnost.

Seveda bi bila taka vera puhla in ne bi mogla vztrajati, če ne bi imela trdne podlage. Na srečo ni o tem kljub vsem težavam treba dvomiti. Dokler so nemške oklopne divizije znale samo napredovati in so povsod našle tla, katera so pripravile pete kolone, je bilo upadanje poguma razumljivo. Poplavljanje Holandije, v katero so Nizozemci polagali največje upe, ni več zalego kakor dober dež; Maginotova črta, ki je bila ponos Francije, je izgubila ves pomen, ko so nacijske tolpe pridrvele čez Nizozemsko in Belgijo, strah pred enako usodo je narod za narodom pognal v izolacijo in s tem so sami odstranjevali zapreke nacijskim tolovajem. In porodila se je legenda o nemški nepremagljivosti. Njej je sledila malodušnost.

Noben čudež se ni zgodil, le podobno je bilo čudežu, ko se je legenda razpršila. Na največji fronti, ki se je kdaj razvila, so "nepremagljive" nemške armade naletale na odpor brez primere in propagandisti v Berlinu so prvič, odkar je svasatika zavihrala, morali priznati poraze. A v mali Jugoslaviji, katero so nacijske kohorte v enem tednu pomandrale in zbrisale z zemljevida, niso mogle nacijske trupe vse leto uničiti peščice Mihajlovičevih brambovcev, ki so prekrizali že cel kup nemških načrtov in prizadevajo njim in italijanskim "zaveznikom" več glavoboli, kot so je doživeli na vseh zapadnih bojiščih. Uničena Jugoslavija se razvija bolj in bolj v tretjo fronto, ki utegne postati fašizmu enako usodepolna kakor ruska.

Nemci so premagljivi in Italijani. Grki so pri-

če in Abesinci. Japoncem pa so to pokazali Kitajci in sedaj jih prepričujejo Filipinci s svojimi ameriškimi tovariši.

Ti dokazi so bili potrebni, da se je mogla vrniti skoraj izgubljena vera v možnost zmage, da se je mogla dvigniti volja za zmago in utrditi pripravljenost za boj in delo. S spoznanjem, da je zmaga mogoča, se je odprlo vprašanje, kaj je zanjo potrebno. In pokazalo se je, da imajo zavezniški narodi vse, kar more njihovo moč dvigniti nad sovražnikovo. Res da ta večja sila še ni dosežena; dolgo je trajalo, preden je bila bojna sila primerno organizirana in produkcija urejena, toda vsak dan prinaša več uspehov in vidno se bliža čas, ko bo zavezniška moč neprenehoma rastla, fašistična pa, najprej počasi, potem pa vse hitreje nazadovala. Mogoče je, da nas dotlej zadenejo še hudi udarci in dobi tudi naša civilna obramba opravek. Toda take izkušnje so imeli vsi, ki se bojujejo ob naši strani; preboleli so jih in so vztrajali, četudi niso imeli bogatih virov in zalog, da bi črpali iz njih kakor more Amerika. Tako je torej vera v končno zmago opravičena in čim trdnjša bo, tem prej bo uresničena.

Tudi delavstvo je danes pripravljeno za svojo nalogo v vojni. Kadar bo zmaga dosežena, pa se bo organiziral mir. In delavstvo mora biti pripravljeno tudi za to. Sedanja vojna se razlikuje od vseh prejšnjih v mnogih ozirih, najbolj pa v posledicah, ki jih bo imela. Tukaj ni dovolj prostora za razmotrivanje njenih vzrokov. Njen izbruh se ne da kar na hitro razložiti. Nekdanja trditev, da je vsega kriv versajski mir, ne drži, dasi ta mir ne bi bil vreden nobene obrambe. Drugi odgovor, da je fašizem grešnik, pove nekoliko resnice, a ne vse, kajti že vprašanje, kako se je fašizem mogel poroditi in razviti v tako silo, je komplicirano. Tudi psihijatri bodo pri raziskovanju vzrokov imeli svoj delež. In seveda socijologi in nacijski ekonomski in zgodovinarji.

Jasno pa je, da je ves kompleks usodepolnih vzrokov tičal v razmerah, ki so vladale ne le v Nemčiji, Italiji in na Japonskem, temveč po vsem svetu. Zaradi tega je v največji zmoti, kdor misli, da bomo po vojni nadaljevali staro življenje tam, kjer so ga bombe prekinile. Že danes se kažejo na vseh koncih in krajih izpremembe, ki segajo naravnost v ustroj človeške družbe. Tu pa tam se še najdejo fatalisti, ki pridigajo staro "modrost", da so vojne bile in da vojne bodo. Ogromna večina ljudstev, ki trpe in stradajo, bolujejo in umirajo, pa hrepene po miru — zase, ali pa vsaj za svoje otroke. Uničevanje življenj, gmotnih bogastev in kulturnih vrednot je tako strašno, da postaja sovraštvo do klanja vesoljno. Da pa se ne more ponoviti, kar se godi sedaj, se ne smejo vrniti razmere, v katerih je vojna postala ne le mogoča, temveč naravnost neizogibna. Vojna je svetovna ne le v tem smislu, da se vojskuje tako rekoč ves svet, ampak tudi v tem, da

se preustvarja svet. Kamor se ozrete, vidite znamenja. Anglije, v kateri so toriji bili edina kasta, ki je kaj veljala, ne bi človek več spoznal, odkar ima Bevin več besede, govoreč v imenu milijonov organiziranih delavcev kot najbolj modrokrvni baronet in je skrajni levičar Cripps najvplivnejša oseba poleg Churchilla. Nova Zelandija je že pred vojno imela delavsko vlado, Avstralija jo je dobila v teku vojne. Na Kitajskem ne bo nikdar več belopoltnih kolonij s posebnimi predpravicami. Indija, kakor koli se zaključijo sedanja pogajanja, bo svobodna kakor Kanada ali Južna Afrika. Opazujte natančneje in taka znamenja se vam množe pred očmi. Velike organizacije v Angliji, v Ameriki, v podjarmljenih deželah se ukvarjajo z vprašanjem pravičnega miru in novega sveta. Tako konservativen list kakor newyorški Times govori o neizogibnosti drugačnega socijalnega reda.

Mirovna konferenca ne bi opravila ničesar, če bi potegnili nove meje tej in oni deželi, naložila temu in onemu toliko in toliko odškodnine za povzročeno uničenje in morda na novo razdelila nekoliko kolonij. Njena naloga je, organizirati svet in najti za to tako podlago, da bo s politično pravičnostjo združena socijalna in da bo mogoče, v kali zatreti vsak poizkus napada in vojne.

Izkušnje so bile krvavo plačane in se še plačujejo, zato pa je treba iz njih črpati vse nauke, ki se morejo koristno porabiti za prepoved. Bogat je ta zaklad in če se poseže vanj z enakim pogumom, s kakršnim se narodi bore za zmago, se dobi dovolj snovi za zgradbo sveta, ki bo v resnici dom človeštva. Nihče ne more biti pri tem bolj prizadet kot delavstvo in zato mora biti pripravljeno, da se bo slišal in vpošteval njegov glas, kadar se bo na razvalinah starega sveta začel graditi nov dom svobode in pravičnosti.

Kdor bo odsoten, bo sam kriv, če se njegova beseda ne bo slišala.

Ivan Molek:

ŽAREK IZ ČIČARNE

V SVETU mravelj je na glasu veliko mravljišče Čičarna, v katerem je mesto Čip in tam je glavni stan odlične mraveljske dobrodelne organizacije Soje, katera šteje enajst podpredsednikov, pet pomožnih tajnikov in sto tisoč navadnih mravljincev. Tam so še druge organizacije, ki pa ne štejejo toliko.

V času, ko se godi naša mraveljska povest, je Čičarna zapletena v veliko vojno, katero je izzval diktator Petar iz mravljišča Nuze, ki je napovedal smrt staremu redu in razglasil svoje Nuzijance za nadmravlje; hkratu je diktator Petar razglasil, da mora ves mraveljski svet priznati njegovo nadvlado, ako ne, ga čaka bridko uničenje. Cela vrsta mravljišč se je podala brez odpora, nekaj drugih pa se je postavilo v bran in med temi je Čičarna.

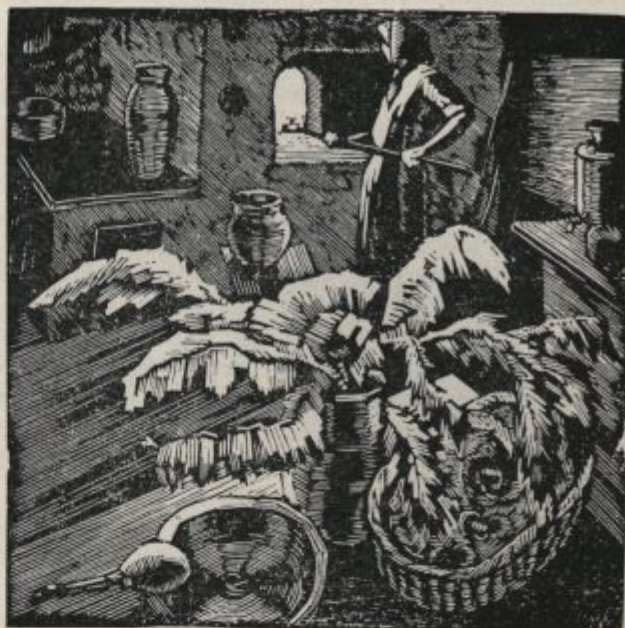
Čez dva milijona čičarnarskih mravelj je že padlo in mnogo milijonov drugih ima odtrgane noge, zadke in tipalke. To je huda reč—ampak po mnenju mnogih filozofov v Čičarni, zlasti v Čipu, ni to najvažnejše; bolj važno po mnenju teh filozofov je še vedno vprašanje, zakaj in za koga se tepejo Čičarnarji. To je, bogami, bolj važno za te modre mravlje, kakor so vse izgube v krvi in gmoti, ki so že in katere še pridejo.

Jedro njihove modrosti je v naziranju, da Petar iz Nuze ni nič slabši, kakor je mnogo Čičarnarjev, ki gulijo domače mravlje-delavke, da je groza in brez dela srkajo sladki sok, proizvod dela drugih. Dalje pravijo ti modrijani, da je demokracija—mravljišče Čičarna se ponaša, da ima demokratični sistem vlade—tudi imperialistična; v dokaz navajajo, da so Čičarnarji že večkrat vpadli v tuja mravljišča, najbolj pa se je osramotilo mravljišče Gaza, ki hoče biti za vzor vseh demokracij. Gazani imajo celo vrsto mraveljskih kolonij, katere izkoriščajo do nezasišaniosti, ampak zdaj so na čelu zaveznikov v vojni z Nuzijanci, ki jih vodi diktator Petar.

Toda vsak izgovor je dober, čeprav ga pes pri-
nese na repu, pravi mraveljski pregovor. Mravlje iz Čičarne in od drugod, ki nasprotujejo vojni, čeprav niso v službi preklete Petarjeve pete kolone, morajo imeti izgovore, da se opravičijo. To bomo najlažje spoznali, če stopimo v glavni stan omenjene Soje in slišimo argumente mravelj in mravljincev—ki nimajo nobenega dela, kadar predsedniki, tajniki in blagajniki odidejo iz pisarne po svojih poslih.

* * *

Buciglava iz kota čvrkne prva.

—Sestrice mravljičice in bratci mravljinčci, kaj si mislite o vojni, katera nas danes žre in pije? Ali nismo tepke in tepci, ki se tako pustimo?

—Ti, sestra Buciglava, nisi še nič požrta, ugovarja Tipan iz drugega kota. Imaš še zadek, tipalke in vseh šest nožic. Vsa si še cela. Čemu se pritožuješ?

—Psssst, se oglasi Ščipka iz tretjega kota, ne preveč na glas! Saj veste, da je naš bratec Tipan zaljubljen v vojno, v vojno za demokracijo, ha-ha!—

Tipan je hitro užaljen.

—Le norci so zaljubljeni v vojno! So pa stvari, ki so hujše od vojne. Nuzijanska sužnost, spremeljana z večnim terorjem, je tisočkrat hujša od vojne.

—Bravo, bratec Tipan! soglašja z njim sestra Komača.

—Demokracija v Čičarni je pa golobica zares! ... To je prišlo od Ozka iz četrtega kota.

—Naša preljuba demokracija—nadaljuje Ozko—je tako fina gospodična, da ljubi le bogate trote, reveža v blatu pa še bolj potisne v blato. Ali ne vidite? Ena armada revežev se tepe in umira na bojiščih, druga armada pa gara doma v privatnih tovarnah za orožje in strelivo, dočim lastniki teh tovarnen, bogati trotje, lepo sede na mahu in vlečejo 200 do 400 odstotkov dobička od orožja in streliva, ki ga prodajajo čičarnarski demokratični vladi. Sijajno! Ali ni tako, bratec Mrdonja?

Mrdonja, doslej globoko zaspan, dvigne glavico in debelo pogleda Ozka in vse ostale; gleda jih, gleda in gleda, nakar nagne glavico nad mizo.

Ostali prasnejo v smeh.

—Ah, blagor tebi, bratec Mrdonja, ti vedno spiš! —šepne drobna Hojka zraven njega. Prav gotovo boš prespal vojno, mir in bodočo vojno... Le spavaj mirno, bratec Mrdonja! Kaj bi se trudil, kaj bi se brigal!—

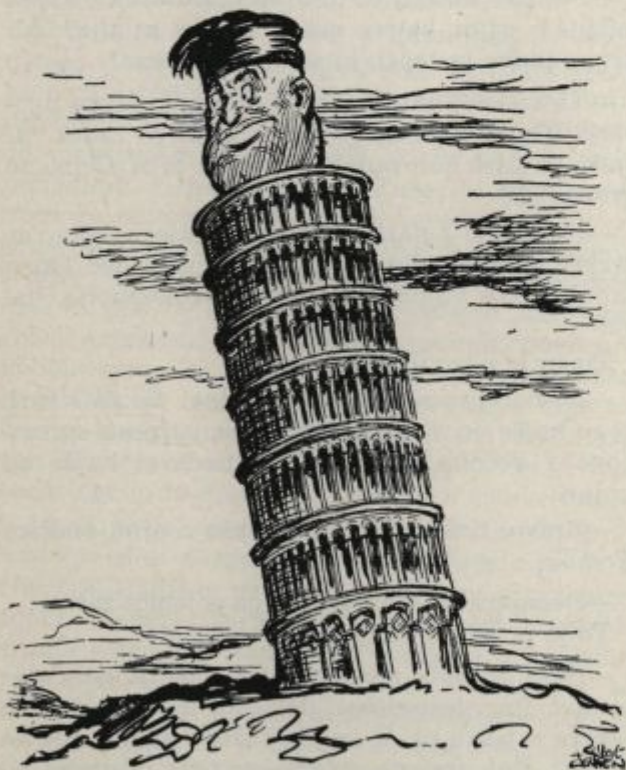
—Čemu se smešiš, bratec Ozko?—roji dalje Tipan. Ali je demokracija kriva, da naši reveži gajajo v tovarnah in umirajo na bojiščih, naši trotje pa srkajo sokove dobička? Kdo je tega kriv? Kriv si ti in krivi smo vsi! Imamo volilno svobodo in lahko si pomagamo, ampak do danes si nočemo. Ti sam, bratec Ozko, si doslej vedno agitiral za kandidate, ki so jih postavili isti trotje, nad katerimi danes zabavljaš. Le zakaj ne okregaš samega sebe?

—Bravo, bravo! Dobro si povedal, bratec Tipan —zaploska Komača.

—Bratec Tipan je dober Čipan—se norčuje Ščipka—bratec Tipan je dober Čipan! Bratec Tiparnar je dober Čičarnar!

Ozko se pa ne pusti.

—Povej mi, bratec Tipan, koliko je razlike med Petarjem in našimi troti? To mi povej.

„Viseči stolp v Pizi“

—Tvoje vprašanje je demagoštvo prve vrste. Med Petarjem in troti najbrže ni dosti razlike, ampak naši trotje še niso Čičarna. V Čičarni niso samo trotje, smo tudi mi—in nam, ki nismo trotje, ne sme biti vseeno, če je pri nas demokracija ali nuzijanska diktatura. Dokler imamo demokracijo, imamo svobodno in tajno volilno pravico in lahko se iznebimo troto, kadar koli se zahoče večini. Tako je pri nas v Čičarni kljub vsem našim tro-

tom. Drugače pa je v Nuzi pod diktaturo Petarja in njegove klike. Tam ni demokratičnih volitev; ako se hoče Nuza iznebiti Petarja, mora prijeti za orožje. Druge poti ni. To je razlika! Če zmagamo mi, nam ostane demokratična priložnost, da si lahko izboljšamo ekonomske razmere; ako nas pa premaga Petar, pridemo vsi pod njegovo diktaturo in demokratična priložnost za izboljšanje našega življenja bo skopnela, kakor skopni sneg meseca aprila. To lahko vidi in ve vsak tepec—le naš Ozko noče vedeti.

Buciglavi ni prav, ker se je Tipan tako razmahnil z besedami.

—Jej, jej, jej! Koliko si dobil za svoj govor, bratec Tipan?

—Daj mi groš, sestra Buciglava, pa bom prvič dobil nekaj.

—Bratec Tipan je dober Čipan, dober Čipan! Bratec Tiparnar je dober Čičarnar!—poje nagajiva Ščipka.

—Ti, sestra Ščipka, si navadno teslo!—se ujezi Komača. Sram te bilo!

—Ti pa kar puško na ramo in krivec na tipalko, Komača, bedača!

Komača ignorira Ščipko.

—Ali imaš dovolj, bratec Ozko?

—Nikakor ne. Bratec Tipan me še ni prepričal. Jaz še danes ne vem, čemu je ta vojna. In koliko je drugih, ki tudi ne vedo... Ali ni res, bratec Mrdonja? Hej, bratec Mrdonja!—

Mrdonja se zdrami in debelo pogleda okoli sebe.

—Aaaaaa?

Hojka, ki sedi zraven njega, ga potreplje po rami.

—Blagor tebi, bratec Mrdonja, ki ne slišiš naših neumnih pričkanj!...

* * *

Pustimo za moment pisarno organizacije Soje in pogledjmo drugod po Čipu in Čičarni, kaj pravijo razburjene mravlje in mravljaki.

Dočim pridne mravlje delajo v tovarnah za orožje in strelivo in molče prenašajo vse križe in težave—dočim druge pridne mravlje odhajajo trumoma na bojišče in odbijajo napade barbar-skih Nuzijancev—so krepko na delu jezički vseh onih „modrih“ mravelj, ki še vedno mislijo, da je vojna najhujše zlo, katero je moglo zadeti Čičarno.

Na drugem koncu glavnega mesta Čipa je luknjica, v kateri stanujeta mravljak Resan in njegova stara mravljuha Ščurka.

—To imaš od svoje pravične vojne!—se razhudi Ščurka, ko se je vrnil Resan ves izgaran z dela in se je zleknil po tleh.

—Vem, kaj imam in nič se ne pritožujem, jo

zavrne mravljak, misleč, da mravljuha cika na njegovo utrujenost.

—Ne veš, ne veš še vsega! Počakaj, da izveš. Poglej v tale uradni buletin.

Ščurka, vsa razkačena, mu vrže list med prvi dve nožici.

—Tole prečitaj in oblizni se! Odslej se bova samo oblizavala za večerjo, ti in jaz. Če bi se oblizaval le ti, bi ti privoščila, ker si takšno margarče—tako pa moram še jaz trpeti z oslički vred. Tamle poglej, kaj nam je predpisala tvoja modra demokratična vlada, tista smrkava vlada, katera vedno vpije: Čičarnarji, Čičarnarji, branite svojo demokracijo! Če izgubite svojo demokracijo, izgubite vse in vaše življenje ne bo vredno življenja!— —No, kaj porečeš? Le poglej, kaj naznanja buletin: stara merica pustega soka, ki ga prejemamo za prehrano, se zniža za polovico; pol polizaja sladkorčka se zniža na tretjino; gobice bomo odslej jedli le enkrat v tednu in poizvodnja sladkega vinčka je sploh ustavljena. To pa še ni vse. Vojni davek je podvojen! Poleg tega moramo dati tretjino plače za zadolžnice!—Ha, to življenje pa bo zdaj vredno življenja! Ali je ta crknjena demokracija še kaj vredna? Zame ni več vredna dveh odstotkov drekca! Ha!—

Resan jo mirno poslušal.

—Umiri se, draga moja Ščurkica. Ne bodi vendar takšna! Ali veš, kaj blebečeš?

Mravljuha se začne vrteti, kakor obsedena.

—Oh, ti idiot stari! Jaz, da ne vem, kaj govorim? Oh, ti kopito zabito!

—Čuj. Ščurka, ne razsajaj!—To je potrebno.

—Kaj je potrebno?

—To, kar je naznanjeno v uradnem bulletinu. To je potrebno za našo zmago. Vse moramo žrtvovati za našo zmago—za zmago demokracije. Ne pozabi: pod Petarjevo diktaturo bo veliko slabše in hujše . . .

—Ne plaši me s Petarjem! Nič ne bo slabše in hujše! Če nam vse vzamejo—bomo crknili—pa naj vzame demokracija ali Petar— —Ne reci mi, da ne vem, kaj govorim; ti ne veš, kaj blebečeš. Ti, goba stisnjena!

—Oh, če bi ti vsaj razumela in malo potrpekla, Ščurkica moja.

Nekdo potrkal.

Mravljuha odpre in pokaže se Tipan.

—Dober večer, bratec Resan in sestra Ščurka. Resan plašno pogleda svojo staro.

—Da si mi zdrav, bratec Tipan! Truden sem, a vseeno te rad vidim. Kaj boš povedal dobrega. Slabega ni treba . . .

—Žal mi je, da ni časa za pomenek. Nujno opravilo. Ali greš nocoj na civilno stražo, bratec Resan?

Resan v skrbih pogleda Ščurko.

—Prav rad grem, čeprav sem truden. Zakaj ne?

—Nikamor ne greš!—zahrešči Ščurka.

Tipan in Resan se spogledata in Tipan se oju-nači.

—To je potrebno; vsi moramo služiti. Demokracija to zahteva.

Ščurka se besno zavrti.

—Vaša demokracija se naj gre solit! Lepa demokracija, ki nam jemlje sokove, sladkorčke, vinček in navija nam davke! Ali bomo poslej demokracijo jedli in pili? Ali se bom vozila v štirih svobodah, če nimam avtomobila v garaži?—

—Civilna straža je potrebna zaradi Petarjevih bomb, ki lahko začno padati vsak čas, pojasnjuje Tipan.

—Bombe naj kar padajo in pobijejo naše trote in tiste norce, ki so nam nakopali vojno!

—Ampak bombe ne izbirajo—padejo lahko tudi nate, sestra Ščurka.

—Nobenih bomb ne bo k nam! To so bedasta strašila. Povej mi, bratec Tipan, čemu se prav za prav tepemo mi Čičarnarji?

—Le povej ji, moji Ščurki, le povej!—soglašala trudni Resan.

—Zaman bi pravil. Nihče mi ne verjame . . . Naš bratec Ozko mi ne verjame, sestra Buci-glava, sestra Ščipka in na stotine in stotine drugih mravlji in mravljincev, mravljakov in mravljuh mi ne verjame . . . Ne verjamejo meni, ne verjamejo onim, ki verujejo v demokracijo. Nekatere mravlje so tako rojene, da jim ne moreš dopovedati—edino pokazati jim moreš.

—Kako? Kako to storiš? Kako se more to storiti? vpraša Resan z žarkom upanja v očeh.

—Naši bratci od vlade store to čim prej. Da sta mi zdrava!

Še predno sta se Resan in Ščurka zavedla, kako in kaj, je Tipan izginil.

* * *

V Čipu, glavnem mestu Čičarne, je bilo vse razburjeno. Mravlje, stare in mlade, so nervozno švigale sem in tja. Ne bombe in Nuze še niso padale na Čip, čeprav jih demokracija pričakuje vsak čas.

Bilo je nekaj drugega, nekaj novega za Čičarnarje.

Vlada je povabila vse "modrijane" med čičarnarskimi mravljami, to je vse one, ki niso vedeli, zakaj se vrši vojna in ki so imeli samo grde besede za demokracijo, naj pridejo v nedeljo popoldne na široki trg pred Sivo hišo in tam bodo zvedeli vse, čisto vse, absolutno vse.

Nič čudnega ni bilo, da so bili "modrijani" vsi iz sebe. Mnogo jih je bilo, ki niso verjeli, da je to mogoče—da bo demokratična vlada samo sebe razkrinkala in povedala vso resnico, drugi pa so

slutili umazan trik in so se muzali, češ, mene že ne bo nihče vlekel . . .

* * *

Prišel je napovedan dan, krasen, solnčen dan. Trg pred Sivo hišo je bil napolnjen z "modrijani" vsake baže. Spredaj pod stopnicami Sive hiše je stal oder. Nanj je stopil govornik, vsem znani Kremen, odlični član demokratične vlade.

—Bratci in sestrice!—začne Kremen. Na obrazih vam berem, da niste zadovoljni. Nekaj vam leži na srcu, nekaj težkega . . . Jaz vem, kaj leži na vašem srcu—in jaz hočem, da se vam takoj odvali. Vi mislite, da vam vlada dela veliko krivico, ker vas pošilja v vojno, ker vam zmanjšuje odmerke sokov, ker vam naklada večje in večje davke . . . Tako vi govorite vsak dan pri delu, doma, na cestah, povsod. Ali ni res?

Nihče ne črhne besedice.

—Vaš molk potrjuje moje besede. Jaz vam rečem, da se motite, toda naša demokracija vam dovoljuje, da lahko mislite in govorite o svoji vladi, kar hočete. Ali ste srečni, ker slabo mislite in govorite o svoji vladi?

Iz množice odmeva pritajen smeh—zadovoljno sti.

—Smejete se! To je dokaz, da ste zadovoljni. Čujte! Jaz sem zadovoljen, ker ste vi zadovoljni! Srečen sem, ker ste vi v tem hipu srečni zato—da lahko grdo mislite in govorite o meni in ostalih članih vlade!

Smeh narašča v krohot in grmeče ploskanje.

—Bravo, bravo!—prihaja s trga.

Govornik se poklanja množici in se sam smehlja ves srečen.

—Res je! Bravo, bravo, bravo!—grmi s trga.

—Odleglo vam je! Dosegel sem, kar sem hotel!

—Zdaj veste, zakaj se vojskujemo!

Množica ostrmi. Vse je tiho, kakor v grobu, za hip.

—Zakaj?—zahrešči nekdo.

—Zato, da boste lahko tudi v bodoče obrekovali svojo vlado! Da boste lahko vsak čas brez skrbi odložili, kar vam bo na srcu!—Da boste srečni, kadar se na debelo izkašljate! Ali to za vas nič ne pomeni? Mar ni to vredno najhujše vojne?—To je demokracija . . . V Nuzi ne poznajo tega. Tam morajo množice molčati in nositi noč in dan težek kamen na srcu. To je razlika med nami in njimi. Pri nas je demokracija. Zato mora biti vojna!—

Charles Schucker: V JESENÍ.

Math Petrovich:

KONTROLA CEN IN INFLACIJA

INFLACIJA ali draginja je ena in ista stvar. Pomeni nadnormalno dviganje cen, včasih 10, 25 ali 50 odstotkov, v premnogih slučajih pa tudi mnogo več. Katastrofalna inflacija pa nastane takrat, kadar vlada izgubi vso kontrolo nad cenami, narod pa vse zaupanje v denar kot izmenjevalno sredstvo.

Vojna je največji vzrok inflacije. Uničenje blaga in produktov sploh, na drugi strani pa produkcija orožja, topov, tankov in drugih podobnih stvari ima za posledico pomanjkanje takozvanih "consumers goods", ali življenjskih potrebščin. Obenem pa je vojna doba izredne zaposlenosti. Milijoni brezposelnih se zopet vračajo na delo. Marsikdo, ki je delal za WPA ali živel od dobrodne podpore, je zopet začel prejemati redno plačo. Časopisi zopet prinašajo "help wanted" kletne. Stroji v tovarnah vabijo mlade fante in dekleta iz srednjih šol. Narod ima denar, ne samo za potrebščine, ampak si lahko zopet enkrat—po dolгих letih borne eksistence—privošči nekaj boljšega.

Nehote nam prihaja v spomin desetletna doba depresije. Stroji so počivali in tovarniška piščalka ni klicala delavcev na delo. Vprašali smo kaj je vzrok, in tisti, ki so se smatrali učene in modre, so nam odgovarjali, da je vsega preveč. Skladišča so polna, nimamo naročil, ni zahteve po produktih! V svoji priprosti nevednosti smo opozarjali, da je med narodom mnogo lačnih, raztrganih in bosih. Zdelo se nam je, da dokler je pomanjkanje, je gotovo tudi zahteva po obleki, čevljih in hrani. "Izvoza nam je treba, mednarodna trgovina šepa" so trdili profesorji ekonomije, toda mi smo še vedno imeli pred očmi milijone našega naroda, ki je živel v potrebi.

In sedaj pa zopet drug paradoks! Delavske množice so zaposlene in v žepih, ki so bili prazni toliko let, zopet žvenkljajo dolarji. A glej,—na trgu je pomanjkanje blaga! Moja žena si želi pralni stroj, tvoja morda radio, najin sosed bi vendar enkrat rad kupil avtomobil. Toliko let so nas učili, da je za prosperiteto potrebna cirkulacija denarja in da je varčevanje vzrok depresijam. Kar naenkrat pa je varčevanje zopet postalo lepa patrijotična čednost. Spoznali smo, da tudi mi ne moremo imeti obojega:—masla in kanonov.

Učenjaki pravijo, da bodo dohodki ameriškega ljudstva v letu 1942, 102 bilijona dolarjev. Kaj pa produkcija? Kaj pa blago, ki bo na prodaj? Najprej moram odšteti orožje in druge vojne potrebščine. Vredne bodo 50 bilijonov, tako se nam

trdi. Ostane še 52 bilijonov. Blaga za uporabo—ali "consumers goods"—bo torej za polovico manj kakor pa ljudskih dohodkov. Kaj se zgodi, kadar je dvakrat toliko denarja kakor pa blaga? Pomanjkanje blaga na trgu povzroči konkurenco, ki dvigne cene tako visoko, da so zahteve in ponudbe, "supply and demand", zopet balancirane. Z drugimi besedami, inflacija je tukaj!

Dolgo let smo govorili o inflaciji, kakor da je to gospodarski pojav, ki morda nastane v Evropi, toda ne pri nas v Ameriki. Pozabili smo že, kaj se je zgodilo s cenami v dobi zadnje vojne. Dobro je, da pogledamo nazaj preko te dobe 25 let in si osvežimo spomin.

Cene so začele naraščati že leta 1916. Dela je bilo dovolj, ker je Amerika producirala za sebe kakor tudi za zaveznike. Kakor danes tako je tudi takrat imel narod denar. Državni dolg je znašal komaj par bilijonov dolarjev in vlada ni čutila potrebe za kontroliranje cen. Toda vkljub temu, da takrat ni bilo tako veliko pomanjkanje blaga kakor je danes, so cene v par letih narastle za več kakor sto odstotkov. Sladkor je bil 30 centov funt, jajca en dolar ducat, moka 10 centov funt, maslo 70 centov funt, kava po 60 centov. Moške obleke, ki so se pred vojno prodajale po 25 dolarjev, so bile po 50 dolarjev. Male bajte, vredne po 2 do 3 tisoč dolarjev, so poskočile v vrednosti na 5 ali 6 tisoč dolarjev. Seveda je bilo nekaj protestov glede draginje, toda ker je imel narod denar, ni bilo posebne sile. Glavobol je prišel—še nekaj let po vojni.

Naša vlada se dobro zaveda tega kritičnega položaja in je že podvzela razne korake, da inflacijo, ako ne prepreči, vsaj kontrolira. Zakladniški tajnik, Mr. Morgenthau, nas opozarja na resno situacijo s sledečimi besedami:

"Odločiti moramo takoj, že letos, mi v Washingtonu in vi na deželi, ako bomo rabili naš razum in našo odločnost, da preprečimo tiste razmere, ki so nastale pred 25 leti."

V svrhu kontrole inflacije ima vlada namen poslužiti se sledečih sredstev:

- 1) Določiti maksimalne cene ali "ceiling prices";
- 2) Racioniranje ali uporabo kart za konzumente;
- 3) Zvišanje davkov z namenom, da se omeji ljudsko nakupovalno moč (purchasing power).

Kongres je sprejel postavbo, ki določa kontrolo cen. Prva točka, ki pojasni namen te postavbe, se glasi:

Section A-1: "Stabilizirati cene, preprečiti profitarstvo, kopičenje blaga, manipulacijo, špekulacijo in druge škodljive aktivnosti, ki sledijo pomanjkanju blaga na trgu, zavarovati sedanji življenjski standard tistim, ki imajo omejene dohodke, omogočiti zadostno produkcijo blaga, stabilizirati cene poljskih produktov in **PREPREČITI PRENAGLO PADANJE CEN, KADAR BO VOJNA KONČANA.**"

Prvo sredstvo za doseg te ciljev je določitev maksimalnih cen. Upravitelj cen (Price Administrator) Leon Henderson je že določil maksimalne cene mnogim produktom. Kjerkoli se pojavi pomanjkanje blaga na trgu, zapazimo takoj naval konzumentov na trgovine, ki kupujejo ne samo za vsakdanjo uporabo ampak ga kopičijo v svojih shrambah na škodo ljudstva v splošnem. Ko je Mrs. Roosevelt v enem svojih govorov na radio omenila morebitno pomanjkanje sladkorja, se je takoj začel naval na grocerije. Ko so časopisi poročali o znižanju produkcije "razor blades", je bil tak naval na trgovine, da so bile tekom par ur vse zaloge izčrpane.

Omejitev produkcije blaga za uporabo bo seveda vedno večja. Ustavljena je produkcija avtomobilov, električnih ledenic, pralnih strojev, radijev, kuhinjskih peči in mnogih drugih predmetov, ki so bili sicer nekdanj luksuz, toda so danes del našega življenjskega standarda. Jasno je, da bi brez maksimalnih cen za te produkte nastala grozna manipulacija in špekulacija.

Toda moti se, kdor misli, da bo določitev maksimalnih cen ustavila inflacijo. Upravitelj cen Leon Henderson je sam priznal, da je strop nad cenami samo nekaj začasnega, nekaka zavora, "brake", da jih zadržuje in prepreči prenapetost. Postava o kontroli cen namreč določa, da ima producent pravico priziva, in ako dokaže, da nima pri produkciji nič profita, dobi dovoljenje cene zvišati. Tovarnar zviša cene trgovinam na debelo (wholesalers), ta trgovinam na drobno (retailers), mali trgovec pa konzumentom. Ravno ko pišem ta članek, sem čital v časopisu sledečo vest: "Urad uprave cen (Office of Price Administration) je včeraj dovolil povišanje cen na šunke, špeh in mnoge druge produkte iz svinjskega mesa." Ti produkti so namreč že prej imeli določene nižje maksimalne cene. Kontrola cen ne pomeni zamrznjene cene, "frozen prices", ampak zvišanje istih v vseh tistih slučajih, kjer se dokaže, da so zvišani stroški produkcije.

Drugo sredstvo pri kontroli inflacije je racioniranje (rationing). Racioniranje pomeni pravično razdelitev blaga onim, ki ga najbolj potrebujejo. Kadar je na trgu pomanjkanje blaga, ne zadostuje, da samo določimo maksimalne cene. Pred nami je še vedno vprašanje, **kdo ima pravico** do blaga,

ki je na trgu. Ako je deset oseb, ki rabijo vsak en par čevljev, na trgu jih je pa le pet parov, nastane vprašanje, kdo naj jih dobi. Postava o kontroli cen daje upravitelju cen pravico, da odloča, kdo je in kdo ni upravičen do gotovega blaga. On odloča, katere tovarne dobijo razne zaloge surovin. On odloča, kdo je upravičen do gumijastih obročev, avtomobilov, pisalnih strojev.

Drugi namen racioniranja pa je, da odloči ne kdo dobi, ampak **koliko dobi** vsak izmed nas. Vsi ljudje rabijo obleko, obutev, hrano, stanovanje. Kadar nastane pomanjkanje v tem blagu, je dolžnost vlade, da pazi na pravično razdelitev in prepreči špekulacijo. Ta razdelitev se vrši potom kart, "rationing cards", ki določajo, kdaj in koliko blaga sme posameznik kupiti. V Evropi so te karte že dolgo v prometu in znamenja kažejo, da bodo v kratkem tudi pri nas v Ameriki. Čim večja bo produkcija vojnega materiala, tem manjša bo produkcija blaga za konzum. Narod bo zahteval pravično razdelitev blaga, taka razdelitev pa je mogoča le potom kart.

Tretje sredstvo pri kontroli cen pa je povišanje davkov, posebno takih davkov, ki bi znižali nakupno moč konzumentov. Kongress ima v pretresu zakonski načrt glede povišanja starih in vpeljava raznih novih davkov. Gotovo je, da bodo zvišani davki na profit korporacij; ponavljajo se zahteve, da se profit omeji na 6%. Nadalje bodo povišani davki na osebne dohodke; sedanji davki bodo menda podvojeni. Nekateri "delavski prijatelji" v kongresu bi radi naložili posebni federalni davek na konzum (sales tax).

To so torej tri glavna sredstva, ki imajo namen, ako ne ustaviti, pa vsaj kontrolirati inflacijo. Ali bodo uspešna? Mr. Leon Henderson, upravitelj cen, mož, ki ima dober vpogled v to vprašanje, je povedal svoje mnenje v sledečih besedah:

"National income this year will be 102 billion dollars, while available consumer's goods and services will amount to no more than 65 billions. Normal savings plus the taxes will sop up only 22 billions of the difference, the other 15 billions will be rattling around with no place to go."

Tistih 15 tisoč milijonov, "ki bodo rožljali okrog in ne bodo imeli kam iti", bodo bržkone šli v konkurenco za nakup tiste omejene količine blaga, ki bo na trgu, in posledica bo inflacija v letu 1942, za koliko odstotkov ne vemo, toda prav gotovo več kakor pa lansko leto. Zapomniti si moramo, da tudi druge države—Nemčija, Anglija, Kanada in druge—uvajajo strogo kontrolo nad vsemi cenami, profitom, najemnino, delavskimi plačami, toda vključno temu so cene narastle, v nekaterih slučajih, za sto odstotkov. Ni dosti upanja, da bomo mi bolj uspešni.

Joško Oven:

Moj prijatelj Janez

BIL je mrzel, mrk dan in siva, s sajami nasičena megla se je vlekla nad kolodvorom, ko sva se poslavljala. Prav do vlaka sem ga spremil. In ko je ves zasopljn stopil v voz ter mi zadnjič iztegnil koščeno roko v slovo, se mu je upanje zasvetilo v očeh, a meni pa je dejal: "Doma se pozdravim. Na svidenje!"

Dvajset let je minilo od takrat in skoro bo prav toliko časa, odkar počivajo njegove utrujene kosti v domači zemlji. Ali vseeno se mi zdi, kakor bi ga videl včeraj—in vidi se mi skoro nemogoče, da bi čas tako hitro tekkel. . .

L. 1908. sem prvič srečal Janeza Vivoda v Ljubljani. Takrat sem priromal lačen in utrujen iz Trsta preko Celovca tjakaj. Tisti dan mi ne bo šel nikoli iz spomina. V Ljubljano sem se pripeljal iz Celovca z voznim listkom, ki bi me imel privedi v "Mariahilf"—dve postaji od Celovca. Naveličal sem se hoditi peš, pa sem poskusil, kako daleč se bom lahko vozil. Vso pot sem imel srečo, a na peronu južnega kolodvora me pri izhodu pograbi železniški paznik, ki je pobiral vozne listke.

"Kje je vaš listek?" me vpraša ne preveč prijazno.

"Izgubil sem ga," mu odgovorim v nemali zadregi, ko sem pretaknil že vse žepe, čeprav sem vedel, da ga nimam. Tistega, ki sem ga kupil, sem že prej vrgel proč.

"Plačš dvojno vožnjo," se zadere nad mano. "Odkod si se pripeljal?" še zarenči.

V naglici se nisem mogel spomniti nobene postaje blizu Ljubljane. "Iz Škofje loke," se naposled domislim vsaj enega imena. "Ali listka pa nimam. . ."

Vratar vzame nekakšno knjigo iz žepa ter izračuna, koliko stane dvojna vožnja v Škofjo loko. Jaz nisem imel niti vinarja v žepu. Zadnja dva krajcarja sem zapravil tisto jutro na Jesenicah za žemljo. . . In vroče mi je postajalo, kakor bi gorelo v meni.

"Če nimaš denarja, pojdeš v zapor," de železniški paznik ter me pogleda izpod čela.

Tedaj sem se spomnil očetovih besed: "Pojdi v svet, če te veseli! Ali če prideš domov po odgonu v spremstvu orožnikov, potem. . ."

Moja prtljaga je bila borna. Dve srajci, par ovratnikov, suknja in palica, to je bilo vse moje bogastvo. Pa dam pazniku suknjo ter rečem: "Obdrži jo! Pridem jutri in poravnam." Vzel je suknjo, a mene pa spustil skozi pregrajo.

Delo sem našel še tisto popoldne. Zvečer sem šel od gostilne do gostilne iskaje prenočišča—ali dobil ga nisem nikjer. Pozno v noč priromam v šentpetersko predmestje, kjer naletim na neko napol dogotovljeno hišo, v kateri sem prespal prvo noč v Ljubljani—mrzlo, deževno pomladansko noč. Zjutraj me vsega lačnega in prezeblega prebudijo delavci ter zapodijo z besedami: "Kaj se potepaš tod, potepuh potepuški!" Pograbil sem culo in palico ter jo odkuril v mesto. Zadaž za Starim trgom sem prodal palico za pet krajcarjev, si kupil tri žemlje ter šel na delo.

Delavnica, v kateri sem dobil delo prejšnji dan, je bila na Marije Terezije cesti. Mojster je bil visoke postave, širokih pleč in z velikimi, kozaškimi brki pod nosom. Za šivalnim strojem je sedel mlad, šibek in črnolas fant.

"Gospod Janko Vivoda," mi ga je predstavil mojster.

Tako sva se srečala in pot, po kateri sva hodila, je bila dolga in hrgava.

Vivoda je tačas delal 'malo delo', kar pomeni v starokrajškem krojaštvu—hlače in telovnike. Zaupal mi je, da spada h krojaški uniji in da je član socijaldemokratske stranke. Opoldne pobaram mojstra za dve kroni predujma. Mož me malo čudno pogleda, a da mi ju vseeno.

Nikoli poprej ne pozneje—celo tačas ne, ko sva šla s teto na Brezje—nisem okusil tako slastnega gulaža kakor tisto opoldne. Janez me je strme gledal, kako hlastno sem ga otepaval ter namakal žemljo za žemljo. . . Mislil si je, kaj bo, če bom vsak dan toliko pojedel.

Zapisal sem se v krojaško unijo in sledečo pomlad sva jo z Janezom skupaj mahnila preko Ljubelja v Inomost, od tam v Feldkirchen in pozneje v Švico in na Francosko. Treba je bilo seveda precej let in dokaj izkušenj za vse to. Iti na pot z znanjem samo enega jezika—slovenskega—in 'vandranje' iz mesta v mesto, iz kraja v kraj, ko je človek večkrat lačen kakor sit, pa še večna želja, ki te goni naprej in naprej, to je bilo težko, včasih utrudljivo; toda to je gonja za prigodami, srečolovstvo, avantura, ki ti zaide v kosti in mozeg, da nimaš obstanka v enem kraju. Tisti, ki je veliko 'vandral', me bo razumel.

Spominjam se leta, ki se je pisalo 1913. Takrat sem bil v Nici na južnem Francoskem. Tjakaj sem prišel v novembru prejšnje leto, ko sem se naveličal neprestanega deževja v Parizu. Komaj

leto dni pred svetovno vojno, kriza na Balkanu—Rusija in Avstrija v delni mobilizaciji. Bogatih turistov, zlasti ruskih, ni bilo v Nici, pa sem bil pet mesecev brez dela v enem najlepših krajev na svetu. To so bili zame težki časi. Jedel sem enkrat na dan v starem delu mesta Nice, večinoma ribjo juho s krompirjem, ker je bila ta jed pač najcenejša. Ali sprehodi ob morju! Divja, gorata obal Sredozemskega morja. Smokve, pomaranče, cipresni nasadi. Vsak teden sem enkrat premeril pot med Nico in Monte Carlom, pot, ki meri kakih dvajset kilometrov. Čudovita pot, ogromno bogastvo! Pa prav nič zavisti ni bilo v mojem srcu, samo lačen sem bil. . .

Toda te "Cote d'Azur" ne pozabim nikoli. Vse pomanjkanje in misli na pehanje za delom izginejo, samo lepota azurnega neba in višnjevega morja, ki buta ob skalovje, ti ostane in kar nehotе se spomniš besed pesnika:

*"Kako lepo je biti mlad,
imeti v srcu polno nad"—*

Marca meseca l. 1913. sem dobil nekaj denarja od doma, pa sem vzel prvi vlak ter se odpeljal v Pariz. Vivoda me je čakal na kolodvoru s posebnim peronskim listkom. Moj vozni listek je bil samo do Marseillesa. Na ta način sva si prihranila kakih šestdeset frankov.

V Parizu sem ostal par dni. Z Janezom sva se dogovorila, da grem jaz naprej v London, a on pa pride za menoj, nakar sva mislila iti skupaj v Avstralijo.

V Londonu sem bil že kakih pet tednov. V tistem času sem neko nedeljsko jutro čakal Janeza na kolodvoru, ki mu pravijo Victoria. Toda tisto moje čakanje je bilo zaman in drugi dan sem prejel pismo, v katerem mi je Vivoda sporočil, da je prejel od očeta iz Amerike vozno karto za v Indianapolis, Ind. Pisal mi je tudi, da mu je zelo žal in da odpotuje v Ameriko še tisti teden. Šest mesecev kasneje sem tudi jaz odrinil v to obljubljeno deželo.

Slovenski naselbini v Indianapolisu sem se precej težko privadil. Z Vivodom sva stanovala pri njegovi sestri, ki je bila tam poročena. Naprednega mišljenja je bilo tiste čase med Slovenci v Indianapolisu bolj malo. Cerkev in krčme so jim bile glavno zavetišče. Toda kljub vsem zaprekam je tam obstajal slovenski socijalistični klub JSZ in še dokaj veliko društvo Slovenske narodne podporne jednote. Z Janezom sva postala člana obeh—kluba in društva.

Meni se je tožilo po Evropi, pa sva se oba mislila vrniti tja, bržko spraviva dovolj denarja skupaj. Ali usoda je ukrenila drugače. Leto 1914 je bilo silno slabo za našo obrt. . . Meseca julija je izbruhnila vojna.

L. 1915. sva bila z Janezom v Detroitu. To me-

sto je nama obema zelo ugajalo. Slovenska naselbina je bila napredna. Naši rojaki so imeli v svoji sredi jako močan socijalistični klub, ki je nosil števil. 114. Vpisala sva se vanj in pa v društvo števil. 121 SNPJ.

Vse odtlej pa do l. 1919., ko sem dal Detroitu slovo, sva živela tamkaj. To so bili zares lepi časi. Delovanje v klubu in društvu, dekleta in prijatelji, petje in drama—vse to ti je dajalo dovolj prilike za delo, pa če si imel še tako potepuško dušo.

Toda nekaj smo vsi pogrešali. Vsem se je zdelo tako. Manjkalo nam je pevskega zbora in l. 1917. smo si ga ustanovili ter mu dali ime "Svoboda". Med njegovimi pevci je bilo tudi več srbskih in Vivoda in jaz. Janez je imel lep in močan bas, na katerega je bil sila ponosen. Zbor je bil dober. Med njegovimi pevci je bilo tudi več srbskih in hrvaških sodrugov. Še živo se spominjam, kako navdušeno smo prepevali marzeljezo, internacionalo in Prebujenje duhov. Pevski zbor "Svoboda" si je napisal lepo stran v zgodovini detroitskih Slovencev.

Poleg vseh slabih navad, ki jih imamo večinoma vsi ljudje, je imel Janez še to, da je sila rad ponočeval, pil črno kavo in kadil kakor Turek. Večkrat je obljubil, da preneha kaditi. Ali kakor pri vseh strastnih kadicah so bile tudi pri njem vse tiste obljube samo prazne besede. Ko je šel k zdravniku, da ga vpraša za svet in pomoč, mu je povedal, da ima jetiko.

L. 1919. je šel v Indiano na neko kmetijo in kasneje pa k svoji sestri v Indianapolis. Toda njegovo zdravje se ni dosti izboljšalo. Nezadostna prehrana v njegovi mladosti in neredno življenje, to oboje je zlomilo njegov telesni odpor tako, da mu ni bilo več nobene pomoči. Jaz sem takrat odšel v Minnesoto in kasneje v Kalifornijo. Srečala sva se še enkrat, in sicer tačas, ko sem obiskal njegovo sestro v Indianapolisu, in pa tedaj, ko je odhajal domov.

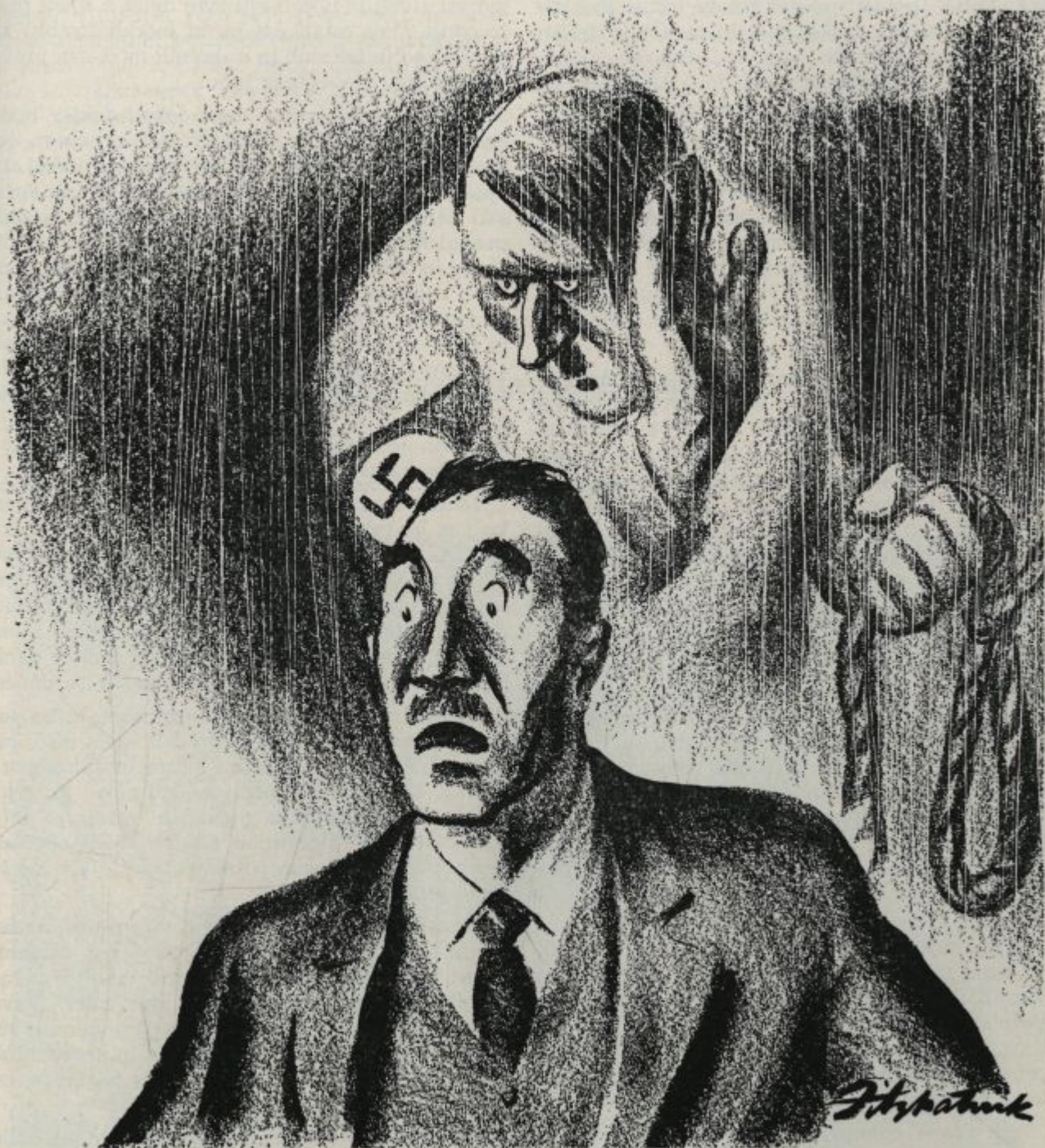
Bil je dober fant in zvest sodrug, kakršnih je le malo med nami. V Avstriji, Švici in Franciji je ostal zvest svojim načelom. Ni ga bilo prvega maja, da bi ne korakal Vivoda v prvih vrstah. In danes po dolgih letih ga še vidim, kako stoji v ospredju pojoč:

*"Ustanite, bratje, urno, smelo,
rešitve zdaj se bliža čas—"*

Umrl je v svojem rojstnem kraju Cerknici na Notranjskem.—Naj mu bo časten spomin!

Navidez odpravljeni problemi vedno znova vstajajo. Kar so ljudje neke dobe imeli že za izumrlo, se rodi spet kot novo in skrivnostno.—V. Marcu.

“RAZDVAJAJ IN VLADAJ”

Obljublja svobodo, prinese zaslužnjenje! Je proti menjalcem v templju, a je v njih službi! Obeta neodvisnost narodom, ob enem si jih podjarmlja. Tak je nacizem, tak ostane in tak mami ljudi!

Razdvajaj, vladaaj, preslepi sedaj tega, potem onega . . . Glej, vse gre po sreči!”

Naš pesnik Oton Zupančič je nekoč v neki čisti drugi stvari zapisal: “Ali jih mami, ali jih drami . . .”

Anton Slabe:

LJUDJE IN VOJNA

V TEKU tisočletij so nas gotove težnje in koristi povezale v skupnost, ki se očituje v družinah, plemenih, narodih, državah, v nacionalizmu in v internacionalizmu. Ljudje so se spojili v posamezne skupine zaradi izboljšanja in olajšanja življenjskih razmer in v tej spojitvi ni bilo nikakega važnega čustvenega ozadja.

Človek, pravijo, je družabno bitje. Vendar so sile, katerih človek ne more kontrolirati, onemogočile enotnost, o kateri sanjajo idealisti, dasi so vedno obstojale male skupine ljudi, ki so si med seboj pomagale v svojem žitju in bitju. Tako je nastal čut imetja—posedovanja: to je moje, ono je tvoje.

Kadar vidi človek to, kar mu ugaja, se mu porodi želja po tem, da bi si isto prisvojil, oziroma dosegel. Slično je s skupino ljudi. Ta opaza, da obstoja predel zemlje, ki je za življenje mnogo ugodnejša kot njihova, pa se ji zahoče po njej. Čeprav je ta zemlja naseljena, si jo hočejo na vsak način prisvojiti. Tako se dogodi, da se postavi na čelo skupine ljudi ali naroda mož in ga navduši za ta cilj.

Ampak ona skupina ljudi, ki naseljuje dotično bogatejšo zemljo, zaradi nagona o samoohranitvi noče zapustiti svojih naselišč in jih brani. Tako nastane konflikt, borba, ki traja tako dolgo, dokler eden izmed obeh nasprotnikov ne zmaga, ali pa ne pride kaj drugega vmes. Zgodi se, da šibkejša skupina naprosi močnejšo za pomoč in ji obljubi nagrado v primeru zmage. To je vojna v primitivni obliki, kjer žene napadalce v boj želja oziroma nagon po boljšem in udobnejšem življenju, nasprotno pa napadeni branijo svoj predel zemlje, ker so prepričani, da je to njihova last.

V tej najenostavnejši vojni vsak posameznik ve, čemu se bori in pozna smisel, načrt in koristi svoje borbe. Ampak vojne lahko postanejo bolj komplicirane in dejstva, ki igrajo tukaj vlogo, so zopet lahko raznolika. Vendar je osnovni vzrok zahteva po tem, kar poseduje drugi. Vsi drugi činitelji so v bistvu drugačni.

Tudi vsaka konkurenca v trgovskem področju je neke vrste vojna, kjer eden gleda, da drugega oškoduje in ga onemogoči ter s tem poveča svoj lastni obrat. Konkurenčnega duha v človeku ne bo nikoli mogoče uničiti. To bi bilo tudi nesmiselno. Morali bi ga le poplemeniti, prenesti na polje umetnosti in znanosti. Glede prehrane bi nam moralo biti samo po sebi umevno, da mora-

mo vsi živeti in doprinesti svoj delež k njeni proizvodnji. Ves ostali čas pa bi morali izrabiti za razvoj svojih telesnih in duševnih moči—za pravo izpopolnitev človeškega rodu.

Vojne se bodo vršile tako dolgo, dokler bodo obstojali zbiratelji morilnih strojev, orožja in denarja, dokler bodo ti tekmovali med seboj in uporabljali večino ljudi za ohranitev svojih koristi. Vojna bo ostala tako dolgo, dokler ne bo duh zmagal nad najprimitivnejšimi nagoni, dokler jih ne bo izrabil za mnogo plemenitejše in višje podvige, kot nam jih nudijo v današnjih skvarjenih razmerah. Dokler bodo imeli ljudje hlapčevske in zgolj fizične cilje in bodo hlapčevali, tako dolgo bodo obstojali pogoji za vojno. Vršile se bodo tako dolgo, dokler bo svet podpiral najtemnejše elemente, ki si z rokami, okrvavljenimi s krvjo tisočernih nedolžnih mož in žena, natikajo na glavo lavorike junaštva.

Vendar smo lahko optimisti, kajti prišel bo čas, ko nas bo razvoj povedel preko strahot te težke faze, ko bomo posvetili svoje moči sebi, ko se bo lahko vsakdo bavil s samim seboj in skušal biti koristen član družbe. Prišel bo čas, ko bo pravilna razdelitev dobrin kakor tudi dela nekaj samo ob sebi umevnega in se bo življenje sukalo okoli lepših in zanimivejših vprašanj, kakor so danes.

Poroditi se bo moral nov duh, misel, ki bo povezana z željo in z zahtevo predstavljal moč, kakršna se z nekaj strojnicami in bombniki ne more uničiti. Moč duha in miru pomeni nekaj drugega kot bombniki, tanki in topovi, ki razdirajo, morijo in rušijo. Moč duha razdira, toda obenem gradi in koristi, dočim požrešno železje končno še samo sebe požre.

Ampak to je beseda o vojnah v prošlosti, ne sedanjosti. V prvi svetovni vojni ni poraz pomenil konec življenja. V drugi svetovni vojni je poraz dežele tudi poraz za vsakega prebivalca. Prva svetovna vojna je bila konflikt med narodi, sedanja pa je borba med sužnjedržci in svobodnimi ljudmi vseh narodov. Dežela, ki je poražena, izroči svoje sinove suženjstvu.

Iz navade še govorimo o državah in narodih, namesto da bi govorili o človeških bitjih. Naši moralni čuti so omamljeni. Kadar govorimo o milijonu francoskih ujetnikov, vidimo le številke, zakrivajoče ujetnike kot posameznike, ki strdajo, spe na zemlji, ki niso videli svojih žen in otrok že mesece, ki so zaničevani in ponižani in umirajo kot muhe.

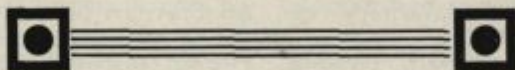
Ko čitamo, da otroci umirajo zaradi gladu v Grciji, Jugoslaviji, na Poljskem in v drugih podjarmljenih deželah, nas pretrese, ampak samo trenutno. Kmalu pozabimo na to in gremo spet po svojih potih.

Mi v Ameriki, čeprav smo v vojni, še nismo občutili trpljenja, zato se v polni meri ne zavedamo strahotnih posledic vojne v podjarmljenih in zaslužjenih državah. Kadar čitamo, da je toliko in toliko otrok umrlo za lakoto, kako bolezniki kose jetnike v koncentracijskih taboriščih, ne vidimo praznih želodcev, od bolezniki in mučenja strtih teles in ne zapopademo obsega katastrofe, ki jih je zadela. Ti otroci, vojni ujetniki, nekdanji svobodni ljudje v Franciji, Belgiji, Holandiji, na Norveškem so bolni na smrt in pomagati jim ne more noben zdravnik. Oni umirajo

zaradi poraza. Nobena kuga ni nikdar bolj strašno divjala kot razsaja ta nova kuga, katere ime je poraz, poraz v obsegu, ki se ne more primerjati nobenemu drugemu, odkar se piše zgodovina človeštva.

Tisoči in tisoči umirajo v najhujših mukah na bojiščih in kot fantomi vpijejo po maščevanju nad onimi, ki so zakrivili to klanje. Nadaljnji tisoči bodo še padli, kajti konca te vojne še ni videti, temveč postaja od dneva do dneva strašnejša.

Vseeno upajmo, da bo moč duha in miru rastla in da bo duh premagal moč brutalnosti. Ta duh bo premagal skupino ljudi, ki predstavljajo instinkt v razvijajočem se človeku, oni instinkt v najbrutalnejšem smislu besede. Upajmo, da kmalu pride dan odrešenja, po katerem hrepeni človeštvo.

Leslie Randall: POMLAD V CONNECTICUTU

Plodovito življenje

K 75-letnici Etbina Kristana

Frank Zaitz

BILO je leta 1905. V Ljubljani je bila oklicana enodnevna generalna stavka. Manifestacija za splošno, enako in tajno volilno pravico. Bila je to skromna, a vendar za one čase velika zahteva, združena s tolikšnimi napor, da bi človek ne verjel, če ne bi vedel, koliko truda in žrtev je bilo vloženega v tisto kampanjo.

Vse tri takratne slovenske stranke so sodelovale v tej manifestaciji: Slovenska narodna stranka (liberalci), Slovenska ljudska stranka (klerikalci) in Jugoslovanska socialdemokratska stranka (socialisti).

Vršila se je pred Mestnim domom — na današnjem Vodnikovem trgu, to se pravi, bil je Vodnikov do 6. aprila 1941, ko sta Nemčija in Italija udarile v Slovenijo in jo okupirale.

Manifestacijska stavka tistega dne leta 1905 je bila popolna. Trgovine, delavnice, tobačna tovarna — vse je bilo zaprto.

Le vozovi cestne železnice so še obratovali. Pa so se delavke tobačne tovarne domenile, da mora tudi to počivati, dokler bo trajala manifestacija. Ravnateljstvu na Dunaju je bilo brzojavno sporočeno, kako in kaj. Odgovorilo je, da naj se promet nadaljuje.

Ko je na to tam blizu Mestnega doma privozila še ena kara, so manifestanti zelo na glas povabili konduktorja in motormana ven in voz prevrnili. To jim ni bilo posebno težko, ker so kare ljubljanske poulične železnice majhne.

Promet je bil s tem po Ljubljani popolnoma ustavljen.

Deževalo je vse dopoldne, ko se je vršil shod, vendar je bila množica pred Mestnim domom za takojšnje razmere in velikost mesta ogromna.

Govorniški oder, ki so ga zgradili na trgu blizu Mestnega doma, so prireditelji podrli, ker je bil prenizek. Množica je bila veliko večja, nego so jo liberalci in klerikalci pričakovali. Da je prišla, so poskrbeli socialisti. Takrat še niso imeli zvočnikov, pa se bi govornikov z nizkega odra na trgu ne slišalo. Mestna uprava je dovolila, da naj govore iz domovega okna v drugem nadstropju.

Ob tej priliki sem Etbina Kristana čul prvič. Sicer sem že enkrat prej oprezal okrog steklenega paviljona kazine v Zvezdi, kjer se je vršil socialdemokratski shod, pa me reditelj ni pustil notri, češ, da sem premlad.

Izmed vseh govornikov na tisti manifestaciji leta 1905. je bil Kristan edini, ki je govoril tako prepričevalno, da je priklenil vso množico nase. Svaril je avstrijsko vladu "ob 12. uri" in jo opozarjal na upore v Rusiji, ki so se dogodili one dni v enakih, oziroma sličnih zahtevah na carja.

Kristan je govoril kot socialist. Bil je edini govornik v tej največji manifestaciji za ljudske pravice, kar jih je še bilo v dotedanji Ljubljani, ki je sejal v množico uporniški duh in vero v pravico, ki pa jo je mogoče doseči le z bojem.

Leta 1912 je prišel Etbin Kristan na povabilo JSZ prvič v Ameriko. Aranžirala mu je predavateljsko turo. Bil sem takrat na zapadu in vsled tega ni bilo priložnosti, da bi ga osebno slišal.

Ta poizkus JSZ je vzbudil med Slovenci v Ameriki močno zanimanje in je učinkoval na prepoved našega ljudstva več kot pa so si oni, ki so si stvar zamislili

in jo izpeljali, upali pričakovati. Po dokončani turi se je Etbin Kristan vrnil in tam nadaljeval svoje delo.

V Sarajevu je bil izvršen atentat. Nastala je vojna. Slovenski socialisti v Ameriki so se že prej domenili, da naj pride Etbin Kristan za urednika k Proletarcu. Dvomili so, da-li mu bo še mogoče odpotovati, ko so izvedeli o naraščanju napetosti preko "velike luže". Ker pa je bila takrat Avstro-Ogrska še v prijateljstvu z Italijo in z Ameriko, je Kristan smel na pot in službo urednika pri Proletarcu pa prevzel septembra 1914. Imel jo je do julija 1920, ko je odšel v Jugoslavijo in prevzel poslanski mandat v ustavodajni skupščini v Beogradu.

Ko so meseca oktobra obrat v bakrenih rudnikih v mestu Butte, Montana, skoro docela ukinili, sem bil eden izmed več tisoč odslovljenih. Prisostvoval sem še obravnavi proti socialističnemu županu tega mesta, ker ni preprečil izgrede, nato pa sem se odločil iti na "vzhod" (osrednji zapad).

V Molkovi hiši v Chicagu, kjer je bil tedaj urad Proletarca, sta se "bečlarila" Frank Petrich in Frank Alesh. K njima se je pridružil še tretji Frank—pisec teh vrstic. Eno sobo je plačeval za svoj urad Proletarec, ostale sobe pa mi trije. Etbin Kristan, ki je bil tedaj urednik Proletarca že kak mesec dni, je delal doma. Najel si je za stanovanje in urad dve sobi pri Math Kuretu na So. Ridgeway Ave. blizu 26. ceste. Naš stan in upravnništvo pa je bilo na 31. cesti blizu Crawfordove ulice.

Etbin Kristan je prihajal sem na seje upravnega odbora, po pisma in na posvetovanja.

Minulo je tri tedne, ko sem enkrat le dejal pokojnemu Franku Šavsu, ki je bil upravnik, kako zelo so "neuglajeni". Želel sem namreč, da bi me mu bil kdo predstavil, sam od sebe pa se nisem hotel vsiljevati.

"Fant, saj nisi v Ljubljani," mi je hudomušno odvrnil Šavs, smejoč se na ves glas.

Seznanišla sva se s Kristanom potem v Novotniji restavraciji na 26. cesti, v katero so zahajali češki socialisti, pa tudi nekaj slovenskih. Pozneje je to restavracijo prevzel znani češki sodrug Charles Glasser, ki jo je imel do jeseni lanskega leta. Na večerji, ali pa po sejah in vajah smo se shajali tu, se šalili, ali pa se ukvarjali z resnimi pomenki.

Kristan je urejeval Proletarca največ ponoči. Običajno je delal do 7. zjutraj. Popoldne je pregledoval pisma in liste, čital, pisal brošure, resolucije in si prirejal osnutke za predavanja.

Z dopisniki Etbin Kristan ni dobro shajal. "Prebere moj članek, mu od njega nekaj v glavi ostane, pa nato iz tistega napravi svoj članek," je včasih pokritiziral. Rad pa je imel dobre polemične dopise in jih precej uredil za v tisk tudi hrvatskim in srbskim sodrugom.

Ko sem februarja 1919 prevzel upravnništvo Proletarca, ni imel urednik Kristan z dopisi nič več posla. Prepisaval sem jih sam, da sem mu prihranil na času, ki ga mu je vsled njegovih velikih aktivnosti v JRZ zelo primanjkovalo. Vrh tega sem skušal dobiti naklonjenost dopisnikov nazaj, ker so se že skoro vsi zatekli po prostor "v druge liste."

Delati za časopise in ustanove, kakršnim se je posvetil Etbin Kristan, ni prijetno. Človeka morajo neznanstvo veseliti, da vztraja pri njih. Plača pri Proletarcu, ki jo je prejemal Kristan, je bila \$16 na teden, potem pa največ \$24 na teden. Proletarec ni imel ni-

koli nobenega postranskega biznisa, ne tiskarne, pa je bil povsem odvisen od naročnine, ki je bila nizka, prenizka za tak list, in pa od oglasov, ki jih tudi ni bilo mnogo. Primanjkljaj se je krilo s prostovoljnimi prispevki. Niti niso bili naši ljudje naučeni ceniti delo duševnih delavcev. Pod "naši ljudje" mislim naš priseljeni narod v celoti. Krivi temu so bili tudi razni "študirani" faliranci, ki so vagabundirali po naselbinah in se tu in tam zasidrali pri kakem listu ter igrali vlogo urednika.

Slovenski socialisti v Ameriki so Kristanovo delo visoko cenili. Prav zato so ga leta 1912 povabili sem na predavateljsko turo in potem leta 1914 za urednika k Proletarcu. Toda bilo jih je premalo in tudi sami so bili prerevni, da bi bili v stanu imeti dovolj visoke sklade, iz katerih bi mogli praj svojih nameščencev zadostno plačevati. Vrh tega so bili socialisti vsikdar obremenjeni tudi z drugimi dajatvami. Bile so stavke, politične kampanje, shodi, časopisi (angleški in naši) in razne druge akcije, v katerih je bilo treba ne samo delati zastoj nego še prispevati povrh.

Nekoč je Frank Alesh v društvu Slavija št. 1 SNPJ predlagal, naj se povabi Etbina Kristana za predavatelja. Nastopil naj bi po končanih društvenih sejah, ki so se vršile v Narodni dvorani na So. Racine Ave. In res, Kristan se je vabilu radevolje odzval in nam podal par predavanj o evoluciji in enega o slovenski književnosti. Bila so to prva, res znanstvena predavanja, kar jih je bilo v slovenskem jeziku do onih dni v tem mestu. Društvo mu je dalo zanje nekaj malega honorarja. Veliko premalo za njihovo vrednost, a vendar, pokazalo je dobro voljo. Pa se je dobil bedak, ki je v Glasu Naroda E. Kristana napadel, da "izkorišča" društveno blagajno za čenčarije, kakršnih ni prav nič treba. Človek bi se čudil, kaj vse so slovenski listi v Ameriki že priobčili proti Kristanu in se kregali s pametjo.

Ko je v času prve svetovne vojne pričel agitirati za ustanovitev jugoslovanske federativne republike, so po njem še posebno planili. Blatili so ga v listih in lagali o njem, kolikor največ so mogli. Denuncirali so ga oblastim in celo zahtevali, da se ga internira kot "nevarnega sovražnega tujca". Pritirali so v jugoslovanskem viječu to stvar tako daleč, da je bil dokument za interniranje Kristana že pripravljen. Treba bi bilo nanj dobiti le še zahtevane podpise odgovornih funkcionarjev imenovanega viječa, oblast pa bi storila ostalo. Silili so drug drugega, a ker je podpis odklonil njihov glavni voditelj, se tudi drugi niso hoteli umazati. To mi je zaupal urednik slovenskega lista, ki so ga nekaj časa izdajali v Washingtonu, D. C., in ga potem združili z njihovim hrvatskim listom v New Yorku.

V urad Proletarca na 31. cesti je večkrat prišel neki človek in upravnika Šavs povpraševal o Kristanu, njegovem delu tu in v starem kraju, in pa kakšno "šaržo" je imel v avstrijski armadi. Pokojni Šavs, ki je bil drzen dečko, in kadar je bilo potrebno, tudi pretkan, je na svoj šaljiv način pojasnjeval in se smejal. "Saj meni lahko naravnost zaupate, da ste zvezni detektiv," mu je dejal Šavs. Mož je priznal in tudi zaupal, da mu je naloženo paziti, kakšne so Kristanove aktivnosti in če je res avstrijski plačanec. S Šavsom sta si po par sestankih postala zelo zaupna. Detektiv mu je dejal, da se Kristanu ni treba njega nič bati, pač pa nekega slovenskega časnikarja, ki pošilja v Washington take obdolžitve, da jih morajo preiskovati. Šavs je dejal, da njegovo ime prav lahko ugane. In ga je povedal. Detektiv mu je pritrldil, da je pravi. Ker je dotični slovenski časnikar že umrl, ga ne imenujem.

Detektiv je bil Čeh po rodu in razumel menda tudi precej slovensko. V poizvedovanjih pomenkovalnega značaja s Čehi — da je detektiv, jim ni povedal — se je uveril, da delajo denuncijanti Kristanu težko krivico

in je to poročal v merodajni urad. Detektivsko zasledovanje proti Kristanu so ukinili.

Ko je kongres sprejel zakon, da je treba vse, kar tujejezični listi pišejo o vojni in političnih zadevah dežele predložiti cenzuri, predno se časopis razpošlje, je bil to udarec za Proletarca in njegovega urednika. Zakon je sicer imel izjemno določbo, da oni časopisi, o katerih se ve, da so zanesljivi in zvesti ameriški vladi, so izvzeti od prevajanja v angleščino. Vzelo je dolgo, predno je Proletarec dobil tako dovoljenje. Zanj se je veliko trudil tedanji tajnik JSZ Frank Petrich, ki je šel osebno v Washington in s pomočjo par vplivnih takratnih socialistov izposloval, da se je poštna avtoriteta pobrigala za stvar. Iz Washingtona je končno upravnik dobil naročilo, da naj pošlje Proletarca, — te in te kopije — določili so jih oni, da pregledajo vsebino. In tako je nekega dne prišel tudi "permit", ki je pomenil, da Proletarec lahko piše o vojni in o politiki brez prevajanja v angleščino. Toda pred cenzorje je moral vseeno — vsaka številka — kakor tudi drugi listi. Vsled silnega boja med JRZ in nasprotniki denunciacije proti Proletarcu in posameznikom tudi potem niso prenehale.

Ljudje, ki so v Washingtonu prebrali tiste številke Proletarca, da ugotove, ako je vreden "permita", so priznali izbornost Kristanovih člankov. In ko je bil v Rusiji strmoglavljen carizem in potem še Kerenskijeva vlada, je državni department prosil Kristana, da naj apelira, kot socialist, na merodajne faktorje v veliki pretreseni državi, ne skleniti separatnega miru s kajzerjevo vlado. Kristan se je odzval in tudi ta dokument so mu pohvalili. Zalegel seveda ni. Saj niti direktni Wilsonovi apeli niso. Ampak že to, da je bil Kristan upoštevan v prizadevanjih, da nova, revolucionarna Rusija ne bi šla v Brest Litovsk, je priznanje njegovim sposobnostim tudi v državniških poslih.

Kmalu po prvi svetovni vojni sta prišla v Ameriko na mednarodno konferenco dela, ki je bila sklicana na ustanovno zborovanje v Washington, ljubljanski župan, socialist dr. L. Perič in pa Franc Svetek, eden izmed voditeljev v unijskem gibanju na Slovenskem. Prišla sta kot delegata na omenjeni zbor, a njuna resnična mislija je bila druga: pridobiti Etbina Kristana, da se vrne čimprej in pomaga pri gradnji nove jugoslovanske države vtisniti v njo čimveč socialističnega programa.

Etbina Kristan je pomišljal.

Program, ki ga je zagovarjal in propagiral v gibanju JRZ s tolikšno verno in šel v boju zanj do skrajnosti svojih moči, v Versaillesu ni dobil opore. Saj je še Wilson ni za svojih 14 točk!

Filip Godina, ki je bil ona leta prav gotovo eden izmed najdelavnejših organizatorjev in agitatorjev — videl si ga na vsaki seji, na vsakem shodu — pa je urgiral: "Sodrug Kristan, tu smo med vojno storili za novo državo kolikor smo mogli. Sedaj je mogoče kaj storiti le onim tam. In kakor ste nam bili potrebni vi tukaj med vojno, ste sedaj njim tam čez."

Kristan je pomislil in se odločil: "Grem!"

V ustavodajni skupščini ni imel nihče sijajnejših govorov, nihče bolj prepričevalnih, nihče bolj ljudskih in socialističnih, kot so bili njegovi.

Stari Nikola Pašić je imel Etbina Kristana bržkone rad. Saj je bil v rani mladosti v tujini in revolucionar. Pokojnemu Antonu Kristanu (ki ni bil z Etbinom Kristanom nič v sorodu) se je Pašić pohvalil, da je on bržkone edini Jugoslovian, ki je bil že v prvi (Marksovi) internacionali.

Nikola Pašić je torej Etbina Kristana v ustavodajni skupščini poslušal, nato pa s svojo večino uveljavil svoj načrt, ki smo ga v Ameriki poznali pod označbo "Krfska deklaracija". Podpisala sta jo v času vojne na otoku Krfu v imenu srbske vlade Nikola Pašić in v imenu londonskega odbora, ki se je predstavljal za za-

stopnika Hrvatov, Srbov in Slovencev pod Avstro-Ogrsko, pa dr. Trumbić.

Tako je nastala monarhija z uradnim imenom "Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev".

Veliko se je od onih dni spremenilo v nji, in po svetu.

V času, ko je bilo gibanje pod okriljem JRZ v tej deželi na višku, je bila v borbi proti njemu in njegovemu predstavniku Kristanu reakcija v ospredju. Po vojni so vzeli prednje zakope za boj proti njemu komunisti. Etbin Kristan se je boril v Beogradu za program JRZ, a vselej, kadar se je vrnil v Slovenijo, je videl tragično sliko: borbo delavcev drugega proti drugemu, cepljenja v sekte in sektaštva, in pešanje političnega gibanja, ki je pod njegovim vodstvom pred vojno toliko obetalo.

Na neki seji v Ljubljani jim je dejal, da jim je ustanovitev nove države dala možnosti postati tudi političen faktor, toda če bodo rajše trčili čas z dlakopcepstvom in drug drugega izključevali, ne bo kmalu nikogar, ki bi ga še mogli izobčiti.

Nova vlada v Beogradu se je spomnila izseljencev v Ameriki in sklenila, da bi bilo dobro, če bi imela med njimi nekoga, ki njihove težnje razume, ki jim bi lahko v čem pomagal in posreboval med njimi ter domovino njihovega rojstva.

V to službo so priporočali Etbina Kristana. Stari sodrug Kopač mi je leta 1938 pravil v Ljubljani, da se je Kristan branil, pa da ga je nato še kralj Aleksander urgiral, da naj jo sprejme, ker bo lahko v nji več storil za splošnost kakor pa če ostane doma.

Tako je Etbin Kristan postal prvi jugoslovanski izseljeniški komisar v Ameriki.

Tukajšnja jugoslovanska javnost ni tega imenovanja prav nič pozdravila. Niti ne večina njegovih sodrugov. Kristana so bili tukajšnji socialisti privajeni edino v vlogi kulturnega delavca in socialnega borca. Videti so ga hoteli le kot bojovnika, ne pa državnega uradnika vlade, ki jim ni bila po godu.

Vlade v Jugoslaviji so se med tem nagloma menjale. Kristana so njegovi nasprotniki tja tožili, da govori na shodih še vedno kot republikanec, da kralja nikoli ne omeni in pa da so njegova izvajanja socialistična. V teh spletkah je službo naseljeniškega komisarja pustil. Lahko bi sicer dobil novo službo v tem oddelku s preselitvijo v zagrebški naseljeniški urad, pa se je rajše teh vezi sprostil in se preselil z ženo v Michigan na farmo njenih staršev, nedaleč od mesta Grand Haven.

Pozneje sta pričela z ženo restavracijo. Njen oče je imel v Grand Havenu prazno poslopje, v katerem je bila prej mesnica, in jima ga ponudil. Začela sta v težkih časih. Industrija tam je počivala, kakor drugod. Tudi turistov ni bilo. Kar se jih je oglasilo, so prišli večinoma s steklenicami in kupili za kak dajm kave, in po "pie" pa so šli v bližnjo grocerijo. Bil sem tam in videl, kako jima gre. Ni bilo lahko, a jamrati nista hotela.

Sedaj je veliko boljše.

Njegova soproga Frances mu je zvesta tovarišica v delu in težavah. Malo jih je, ki vedo, koliko je že delala Čehova Francka! Bodisi na farmi, in pa v klobučarski (slamnikarski) obrti v Chicagu in v New Yorku, in sedaj v restavraciji.

Etbin Kristan je človek velikih potreb. Je umetnik, pa ne le ljubi, nego uživa glasbo, dramo, literaturo, predavanja, znanost, razprave, pogloblja se v teorije in ima na splošno rad vse, kar je lepega na svetu.

To so reči, ki stanejo. Upam, da mi ne bo štel v zlo, če ga označim s sledečo pripombo nekega njegovega prijatelja: "Ako ima \$50 na teden, jih bo \$50 zapravil. Če manj, pa manj."

Je res. Ako ima, gre v opero, v dramsko gledališče,

kupuje knjige in revije. Če tega ni, zna živeti skromno in opere posluša z gramofonskih plošč in v radiu.

Tudi sledeče je osebna pripomba. Ko je bil za jugoslovanskega naseljeniškega komisarja v New Yorku, je skušal živeti svojemu "titelnu" primerno. Rad je koga pogostil, in takih priložnosti je bilo nič koliko. Dalje potovanja, dostojen stan itd. Plača, ki jo je prejemal od države, ni zadoščala, pa je šla njegova soproga, vajena v delu — v vsaki "slamnikarski" sezoni v službo in pomagala, da sta izhajala "stanu primerno". Pazila je le, da ni šla delat med take, ki bi potem jezike brusili.

Etbin Kristan je rojen voditelj. Zato je bil on od nasprotnikov, v starem kraju kakor tukaj vedno črna pika — tarča — v katero so merili in streljali vanjo.

Vzlic njegovi prepričevalni govorici jih je bilo mnogo tam, in precej tukaj, ki ga niti poslušati niso hoteli, nego prišli na shode in seje zgolj zato, da ga bi utrudili duševno in zato po njem še fizično udarili.

Tako je šlo in gre njegovo življenje iz leta v leto.

Niso ga utrudili duševno, ne ga fizično ugonobili. Ob svojih 75 letih je raven kakor je bil v 20. letu, prepričevalen v govorništvu pa toliko bolj, ker se uči. Nekateri se nehajo učiti čim so izpuščeni iz dvorazrednice. On je eden onih, ki ve, da se mora človek učiti, dokler je zmožen misliti.

Veliko bi še lahko pisal o njem. Saj bi niti ena knjiga ne zadostovala, da bi ga pravilno predstavil, v pravih obrisih in podal vsaj površno sliko njegovega dela. Tu pišem o njem le kot o bojovniku socialistu in o njegovem delu na tem polju. A Etbin Kristan je tudi književnik in pesnik. Teoretik. Dramatik.

Na slavnostni večerji dne 11. aprila letos, ki jo je priredila Cankarjeva ustanova v Clevelandu njemu v počast in v priznanje, je dejal, da toliko, kot je delal v prošlosti, naj se od njega več ne pričakuje.

"Ampak kolikor še bom mogel, posebno v teh težkih dneh, bom storil." Rekel je to s tolikšnim poudarkom, da ni nihče dvomil, kako resno je mislil, ko je nam dal to svečano zaobljubo.

Ko ga je 15. aprila pred 75 leti njegova mati povila, si bržkone niti slutiti ni upala, kaj da postane v življenju. Prav gotovo si niti v domišljiji ni mogla predstaviti, koliko je z njim dala svojemu narodu in še drugim po vrhu.

Ni bil hladen niti vroč človek.
"Moj prijatelj" — "Dobro vedeti in dobro delati"

Cenzura v tretjem rajhu

JAPONSKA IN JAPONCI

Zvonko A. Novak

V VOJNI smo, v dejanski vojni, sredi srditega vrtinca svetovnega klanja, ki preti uničiti sedanjo civilizacijo, poteptati našo demokracijo, zadaviti našo neodvisnost in podvreči ves še kolikor toliko demokratičen svet z našo deželo vred surovi nasilnosti nenasitne nemške gospodovalnosti.

Sedaj, ko človek zvečer ne ve, kaj ga čaka prihodnje jutro, sedaj, ko moramo poznati svojega sovražnika do zadnje kocine na njegovem telesu, če mu hočemo priti do živega, sedaj, ko so zavrtni Japonci od 7. decembra lani naprej poleg drugih osiščnih tolovajev tudi med našimi smrtnimi nasprotniki v tej najgroznejši borbi, kar jih pozna svetovna zgodovina, se mi zdi primerno in umestno, če malo podrobneje opišem japonsko deželo in njeno prebivalstvo.

Japonsko ozemlje

Japonska dežela sestaja iz cele vrste večjih in manjših otokov, ločenih od Kitajske po formozanskem, od Filipinskega otočja po bašijskem, od Koreje pa po Broughtonovem prelivu, od ruskega dela na Sahalinu po 50. vzporedniku severne širine in od Kamčatke po Kurilski ožini, med tem ko je Japonsko morje tako rekoč v objemu Glavnega otoka in Jeza na jugu pa vzhodu, a na

zapadu in severu pa v onem vzhodne korejske obali in primorske pokrajine v sibirski Manžuriji.

Japonsko je ime, po katerem je dežela znana tujcem, ali doma se rabi ime Nipon ali Nihon, ime, ki se je bilo, kakor se zdi, sprejelo okoli l. 670. Dotlej pa se je dežela imenovala Jamato po pokrajini, v kateri so vladali Džimu Teno (okoli l. 600. pred Kr. r.) in drugi zgodnji vladarji.

Otokov, tvorečih japonsko cesarstvo, je skoro 4.000, ali le kakih 500 je naseljenih. Ostali so samo skalovje, ki je tu pa tam pokrito z rastjem. Najpoglavitejših otokov je pet. Ti so: Hondo ali Glavni otok, ki se včasih imenuje tudi Honšu; potem Šikoku južno od zapadnega Honda, od katerega ga loči Notranje morje, posuto z številnimi otočci; nadalje Kjušu, ki ga loči od zapadne Hondove konice zelo ozka ožina Šimonoseki; četrty je Jezo, ki je štirivoglat in sega z enim vogalom na severu do Sibirije, z drugim na severovzhodu pa do Kurilskega otočja; peti poglaviti otok pa je Formoza ob kitajski obali.

Prvi trije veliki otoki Hondo, Šikoku in Kjušu tvorijo zaeno s svojimi sosednjimi otoki Ojašimo ali staro Japonsko.

Japonska je svet visokih gora in globokih dolin s številnimi ravninami vmes. Njeno lice je večinoma prejelubko kakor pa krasotno in divno—zaokrožena višavja, pokrita z gozdovi ali pa zelenjem izredno bohotne rasti, dasi je naleteti tudi na veliko število več ali manj razpadlih in skalovitih ognjeniških vrhov.

Fudžijsko gorovje je med japonskimi višavji najznamenitejše in Jujijama, ki je 12,395 čevljev visoka, je najvišji gorski vrh na otočju in ni daleč proč od japonske prestolnice ali glavnega mesta Tokja.

Ker je dežela zelo gorata in otočje primeroma kaj ozko, ni na Japonskem posebno dolgih rek. Toda Japonci imajo kljub temu dosti vode. Vsaka dolina ima svoj potok ali vsaj studenec. Največja japonska reka je Išikari na otoku Jezu in se izliva v Japonsko morje. Na Glavnem otoku so tri velike reke, in sicer Šinano-gava, Tonegava in Kisogava.

Na Japonskem je veliko jezer, ki so znamenita bolj po svoji lepoti kakor pa po svoji velikosti. Najznamenitejše med njimi je Omi, ki je bolj znano pod imenom Bivako, ker sliči obliki kitajske kitare, a to pa bolj po domisljiji kakor v resnici.

Podnebje je različno po različnih delih japonskega sveta.

Japonsko rastlinstvo je izredno pestro in njegova bohotnost se popolnoma ujema s toploto in močo japonskega poletja. Med drevjem prevladujejo vrste, ki so zelene leto in dan. Tega drevja je kakih 150 inšič. Eno najznačilnejših japonskih dreves je sugi ali japonska cedra, ki zraste včasih do 150 čevljev visoko. Videti jo je okoli svetišč in ob državni cestah. Na Japonskem rastejo tudi ciprese, smreke in še dokaj drugega igličastega drevja. Čespej, črešenj in drugega sadnega drevja je dosti. Vinska trta obrodi lepo in grozdje, ki se prideluje v pokrajini Kaju, je najbolj v čislju. Pomaranče so zelo važne med japonskim sadjem. Hruške, jabolka, breskve in smokve pa so večinoma le slabše vrste. Poskušali so uvesti angleške hruške na Japonskem, a so se jim vsi tisti poskusi izjalovili. Toda jabolka se pa sedaj vendarle gojijo na otoku Jezu z dobrim uspehom. Tudi jagode so se uspešno vpeljale.

Japonski delajo veliko preglavic veliki podzemeljski nemiri, ki jih znanost nikakor ni mogla doslej še vpreči v svoj jarem. Tiste neugnane sile so neprestano na delu. Saj se vendar obrežje ob Tihem morju polagoma viša, med tem ko se zemlja ob Japonskem morju niža. V razdobju 13 let, ki se je končalo l. 1897.—t. j. v prvi dobi, ko je bil znanstveni aparat za zaznavanje podzemeljskih nemirov na razpolago—se je našlo nič manj kakor 17,750 sunkov na Japonskem. Pogostost teh pojavov pa jamči v neki meri za vir dokajšne varnosti, ker mislijo, da odstranjujejo takšni manjši sunki velike razpoke v zemlji. Vsekakor kažejo zapiski, da je bilo v treh stoletjih pred l. 1897. že 108 potresov, ki so bili dovolj hudi, da se omenjajo v zgodovini.

Splošno prevladuje mnenje, da obstaja japonsko otočje iz ognjeniškega kamenja. To pa zato, ker je tamkaj tako veliko število delujočih in ugaslih ognjenikov. Toda to je res v polni meri le o Kurilih, deloma res o severni polovici Glavnega otoka in Kjušua, a povsem napačno pa o otoku Šikoku.

Hrbtenica japonske dežele sestaja iz rule in skrilavca.

Na Japonskem je živalstvo kaj raznovrstno in številno. Žuželk, hroščev in metuljev se da dobiti v radiju nekaterih milj blizu Tokja več kakor na vsem britanskem otočju.

Sesavcev je 50 vrst. Ni pa tam ne leva, ne tigra. Pravi mesojedci so samo trije, in sicer medved, pes in kuna. Volk je izmrl. Netopirjev je deset vrst in med žužkojedci sta krt in jež najznamenitejša. Med glo-

davci je podgana najbolj razširjena. Miši je primeroma malo, a veveric pa kaj dosti. Kuncev ni, a so pa zajci v raznih množinah. Divji merjasec ali divji prašič se dosti ne razlikuje od svojega sorodnika v Evropi. Ponosni jelen z osemvejnimi rogovi biva v oddaljenih gozdovih in tam se dobi tudi neka vrsta antilop, ki živijo po najvišjih in najmanj dostopnih delih japonskega gorovja.

Ptič pevk je še dokaj, ali takih, ki v resnici zaslužijo to ime, je pa le malo. Sokolov je več vrst. Toda orel je primeroma zelo redek. Tam je škrjanec, tam je več vrst golobov in vrbac seve tudi ne manjka. Po zadržilu priznanih angleških ornitologov je na Japonskem 359 ptičjih vrst.

Japonci imajo 90 vrst plezavcev in morja, ki oblivajo japonsko otočje, so vsa polna raznovrstnih rib.

Kobilic ne manjka na Japonskem. Neka vrsta, ki obiskuje rižna polja, ko dozorevajo, se praži na olju in rabi za hrano. Skržatov je na izobilje in ščurkov nič koliko. Pajki—majhni in veliki—pridno predejo svoje mreže ter lovijo vanje razne žuželke in kukci so nekaj navadnega v visoki bambusovi travi.

Japonske reke in japonska jezera nudijo prijetno domovanje sedmim ali osmim vrstam sladkovodnih rakov, od katerih služijo večje vrste ljudem za hrano. Toda glavni košarji pa se dobijo tamkaj kakor povsod drugod v morju. Med morskimi raki je najznamenitejši orjaški taka-aši, ki ima poldrugi meter dolge noge in živi v morjih Japonskega in Malajskega otočja.

Na Japonskem je okoli 1,200 vrst morskih mehkužcev ali moluskov.

Japonsko ozemlje meri malo več kakor 260,379 štirjaških milj.

Japonsko ljudstvo

Meseca oktobra l. 1930. je Japonska štela s Korejo, Formozo in Sahalinom vred 45,675,205 moških in 44,720,502 žensk ali skupaj 90,396,043 ljudi brez onih, ki prebivajo na ozemlju v najemu, med tem ko je bilo še l. 1872. v celem le 33,110,825 oseb na Japonskem. Ti podatki dokazujejo, da narašča japonsko prebivalstvo neznansko hitro, kar spravlja vprašanje preobilnega prebivalstva na površje ali vsaj tako zatrjujejo japonski ekonomski, ki so upali priti temu perečemu problemu v okoliščini naseljevanjem v Manžuriji in na polotoku Koreji. Ali Japonci ne mara ne premrzlega, ne prevročega podnebja. Pa tudi ne uspeva v takih deželah, kakor je Manžurija, kjer je življenjsko merilo nižje kakor doma. Naseljevanje ne bo potemtakem rešilo tega vprašanja, niti ga ne bo izseljevanje, ker se Japonci nimajo pravzaprav prav nikamor izseljevati.

Trditve, češ, da je na Japonskem malo prostora za japonsko prebivalstvo, menda ne bo držala. Saj je tam več kakor pet milijonov oralov prazne zemlje, od katere se more okoli 1,700,000 oralov porabiti za pridelovanje riža. V nekaterih krogih so priporočali porodno kontrolo, ali resno se to ni vpoštevalo še nikjer in se najbrž tudi ne bo. Raztegnitev industrij, razširjenje zunanje trgovine, izboljšanje poljedelstva in temeljite družabne preuredbe, vse to bi bržkone brez vsakršnega škiljenja po tuji zemlji premagalo vse težkoče, ki jih morda napravlja vprašanje življenjskega prostora na Japonskem.

Mera moških rojstev je kake štiri odstotke višja od ženskih. V primeri s prebivalci zapadne Evrope so Japonci zelo nizke postave; toda zvišanje življenjskega merila in nega telesa po šolah, to oboje je prineslo v zadnjih letih izboljšanje v tem oziru.

Tipičen Japonci sedanjega časa ima znatne telesne posebnosti. Razmerje med višino njegove glave in dolgostjo njegovega telesa je večje kakor pa pri Evropecu, čigar glava predstavlja komaj sedmino njegove telesne dolžine. Ali pri Japoncu je tudi to razmerje večje.

Druga zelo vidna posebnost so kratke noge v primeri z dolgostjo života. To se je skušalo pojasniti s trditvijo, češ, da Japonci več klečijo, kakor stojijo, kar pa nikakor ne drži; saj vendar delavski sloji tudi na Japonskem večino svojega časa prestopajo, ne pa preklečajo.

Ali največ razlik med Japonci in evropskimi plemeni pa je najti na obrazu. Pri Japoncu je očesna duplina primeroma majhna in plitva in oko se vidi kakor nekam nasajeno. Primeroma kratke trepalnice se pri njem zblizujejo med sabo, med tem ko so pri Evropeu na prostih koncih bolj narazen kakor pa pri koreninah. Odprto oko je pri evropskem človeku skoro brez izjeme vodoravno, pri japonskem pa je često poševno radi višje lege zgornjega kota. Nadaljnja posebnost japonskega obraza so tudi moleče podočnice; toda to je bolj v navadi pri nižjih, revnejših slojih kakor pa pri višjih. Na obrazu japonskega človeka je kaj malo kocin in vse, kar jih je, so vselej skoro popolnoma sršaste in ščetinaste.

Japonci so bistveno dobrasrčni, veseli in lahkoživci ljudje. Res niso samomori nobena redkost na Japonskem, ali najčešče se dogajajo med dijaki in zaljubljenici. Japonci se ne dajo izlepa spraviti iz ravnotežja, niti niso jeznoriti. Naravnost stoječni so v trpljenju in smrtini mukah. Ta lastnost je v neki meri podedovalna. V teku dolgih stoletij se jim je vcepilo v srce prepričanje, da je osebna strahopetnost najgrša človeška napaka, a zvestoba, oziroma vdanost do prestola in njihne domovine pa najvišja krepost. Plod tistih naukov je oseba, skoz in skoz prežeta s plemenskim ponosom in domoljubnostjo, ki meji celo na fanatizem ali zagrizenost. Vdanost in domoljubje imata tudi svojo mejo in kadar je leta prekoračena, se prelizeta v strast, ki more roditi nasilnost. Zato je prav lahko uvideti, kako nevarni morejo postati Japonci kot sovražniki. Mnogi docela nepristranski kritiki so v svojih spisih o Japoncih prišli do zaključka, da je japonski človek sila samozavesten in samopašen. Nekateri so dodali k temu še to, da se Japonec naglo razvname za kako reč in ravno tako hitro tudi ohladi. Tudi lokavosti ne manjka med Japonci. Ali nobenega naroda pa ni na svetu brez vsakršnih napak.

Kot pogoj za množitev ali ženitev ne igra ljubezen bogve kako važne vloge v japonski etiki. Starši ali družinski krogi prizadetih strank sklepajo poroke, ne da bi vpoštevali pri tem čustva tistih dveh oseb, ki se jih taka reč najbolj tiče. Ta navada dela zakonsko zvestobo precej ohlapno pri možu, ne pa tako pri ženi. Čeprav ve ta, da skoči njen mož večkrat čez ojnice, ne zanemari svojih zakonskih dolžnosti, nego jih zvesto in vestno izpolnjuje, ker so jo naučili imeti to za prvo pravilo ženske etike. Japonska ženska je zgled lepega značaja; ona je nesebična, skromna in jako razumna; trpljenje prenaša potrpečljivo, a v ljubezni je krepka in močna. Japonka je zvesta žena, ljubeča mati, dobra hči in v junaštvu se more meriti z močnejšim spolom. V zadevi spolne in drugačne npravnosti japonskega človeka je težko priti do prepričevalnega zaključka. Iz zdravstvenih ozirrov je prostitucija dovoljena v mejah državnih zakonov, kakor je to v mnogih drugih deželah po svetu.

Japonec nikoli ne izdere meča, ne da bi ga rabil; ali on tudi nikdar ne da svoje besede, ne da bi jo držal, pravijo. Toda o tem so bila izražena že mnoga menja, ki si zelo nasprotujejo. Resnica in poštenost se na splošno vpoštevati pri Japoncih le toliko časa, dokler ne prihajati s koristjo navzkriž. Japonec nikdar ne žrtvuje nujnosti na oltar resnice. On ostane resnicoljuben le tako dolgo, dokler mu niso posledice njegove resnicoljubnosti v kvar. Ravno tako je z njim vprašanje zanesljivosti. Med japonskimi trgovci je še veliko število ljudi, katerih merilo trgovske npravnosti je pod ničlo. To so ostanki še iz fevdalnih časov, ko so

bili trgovci zaničevani in so zastran tega izgubili vero vase in druge. To pa se je v mnogočem sčasoma zboljšalo in tako je sedaj na Japonskem dobiti mnogo tako poštenih in zanesljivih trgovskih hiš kakor drugod po svetu.

Da, Japonci držijo dano besedo, dokler to ne hodi nje-govim smotrom in ciljem v napoto. To dokazuje in potrjuje dejstvo, da je napadel našo deželo dne 7. decembra lani, med tem ko se je zastopništvo japonske vlade pogajalo za prijateljstvo z našo vlado v Washingtonu. S tem si je japonska dežela pritisknila neizbrisen pečat grde verolomnosti in ostudne zavratnosti na čelo.

Čeprav so Japonci že po naravi pustolovsko plemo, je vseeno težko reči o njih, da bi bili dober material za koloniste. Na njihovem lastnem severnem otoku so širne planjave, ki že dolgo čakajo pridnih rok; toda zdi se, da se ne morejo dobiti ljudje, ki bi se hoteli naseliti tamkaj.

Po rusko-japonski vojni so mnogi krogi upali, da bo Manžurija privlačna in mikavna zemlja za naseljence. Ali vsi tisti upi so splavali po vodi. Majhni kupčevalci so spočetka kar trumoma drli tjakaj, a ne tako pa poljedelci. Skoro nobenega niso mogli pridobiti za to, da bi se izselil v Manžurijo. Japonsko kmetovanje obstaja večinoma v pridelovanju riža, za katerega niso prikladna tla v Mandžuriji. Kakor smo že slišali, ne mara Japonci niti mrzlega, niti ne vročega podnebja. vsled česar ni skrajno mrzla Manžurija na severu, niti ne soparno vroča Formosa na jugu po njegovem okusu. Najbolje uspeva on v temperaturi zmerno toplih krajev, kakor n. pr. v Severni Ameriki. Toda po takih krajih se prebivalstvo otresa Japoncev, kolikor se jih le more. Za to so deloma odgovorni plemenski predsodki, ker se Japonci dajo iz raznih razlogov le iztežka prilagoditi novim razmeram in spojit z novimi plemeni. Ali gospodarski oziri igrajo prav tako važno vlogo v tem vprašanju. Domačinski delavci gledajo na Japonce z neprijaznim očesom, ker se bojijo, da bi jim bila japonska pridnost in nizka stopnja japonskega življenjskega merila v veliko škodo. S tem je seve hudo prizadet japonski plemenski ponos, kar je bržkone tudi nekaj prispevalo k sovražnemu japonskemu razpoloženju do te dežele.

L. 1926. je živelo v Združenih državah ameriških 133,605 Japoncev ali kakih 13,000 manj kakor na Kitajskem—a v Kanadi pa 19,885, med tem ko je bivalo na Japonskem tisto leto le 33,140 inozemcev, med katerimi je bilo 22,272 Kitajcev in le 2,134 ameriških državljanov.

Delavsko gibanje

Delavsko gibanje je za zboljšanje človeške družbe sila važno vsepovsod in ponekod se je začelo že pred nekolikimi stoletji, a na Japonskem se je pričelo delavske množice prebujati šele l. 1890., ko so si tiskarji ustanovili stanovsko organizacijo ter ji dali ime Došikvaj. L. 1898. so si omislili železničarji nekaj sličnega. V obeh primerih je šlo za zboljšanje delavskih razmer, za zvišanje delavskih mezd in za zagotovitev večje svobode. Obe organizaciji sta pa bili majhni in skoro brezpomembni, kolikor se to tiče doseženih uspehov; šele l. 1912., ko je prišla delavska organizacija Juajkvaj v življenje, se je pravzaprav začelo delavsko gibanje na Japonskem, a tudi ona je bila le predhodnica resnične strokovne delavske zveze. Njeno članstvo je bilo v primeri s številčno močjo delavskega razreda, ki naj bi ga zastopala, zelo maloštevilno—30,000—in dasi je bil njen voditelj Bundži Suzuki iskren delavski zastopnik, so jo kapitalisti vseeno podpirali, ker so menda upali, da bodo s spravljivim ravnanjem spravili gibanje v zmernejšo smer.

Ko je zabeznela prva svetovna vojna, je bila delavska organizacija Juajkvaj komaj dve leti stara in baš tačas je dobilo življenje v delavskem gibanju zares

pravi zamah. Večji del ostalega sveta je bil tako zapleten v tisti nesrečni spor, da še utegnil ni misliti na redne trgovinske zadeve, niti ni imel sredstev za to. Zategadelj je dobila Japonska, ki je bila radi svoje oddaljenosti v boljšem položaju, tem več zahtev po izdelkih vseh vrst. To je dalo delavstvu priliko, ki je nikakor ni prezrlo, nego nemudoma zahtevalo višjo plačo. Če se mu ta ni dovolila, je takoj zastavkalo. V pretežni večini so bile tiste stavke tudi uspešne. Ker pa so se vsakdanje potrebe tako podražile, da ni bila njihna cena v sorazmerju z zvišanjem mezd, se seveda delavstvo še vedno ni zadovoljilo.

L. 1918. je prišlo tik pred sklepom vojnega premirja do hudih rižnih izgrediv v Tokju in slični nemiri s stavkami so se razširili podrugod v deželi. Ker so bile oblasti premočne, so izlaska zatrlje vse tiste nemire. Ali ti so pa le dali kljub temu krepak zamah delavskemu gibanju in vlada, ki je dotlej slepo gledala na vse, kar je le količkaj dišalo po delavskem gibanju, je prišla tedaj do zaključka, da je bolje zanj, če omili svoje sovražno stališče do delavstva. Sicer še ni marala uradno priznati strokovnih unij, a začela pa je prijazneje zreti nanje, ker si je prejkone mislila, da je odprta in odkrita delavska organizacija na splošno manj nevarna kakor pa prikrito ali podtalno gibanje.

Nemudoma se je zelo povečalo in pomnožilo število delavskih zvez. Ali tudi kapitalisti niso držali rok križem. Ustanovili so si Zvezo za zbližanje dela in kapitala ter prenehali podpirati delavsko organizacijo Juajkvaj. Toda kapitalistična organizacija ni uspela, ker se je upravičeno zdela delavstvu sumljiva. Medtem je organizacija Juajkvaj izpremenila svoje ime v Japonsko delavsko zvezo (Nihon-Rodo-Sodomej) ter postala redna zveza ali federacija strokovnih in industrijskih unij z Bundžijem Suzukijem kot svojim predsednikom na čelu. Njeni cilji so bili slični onim kake druge zmerne delavske organizacije na zapadu—osemurni delavnik šest dni na teden in splošna volilna pravica.

Japonska se je tedaj ravno pripravljala na to, da si izbere zastopništvo za na Mednarodno delavsko konferenco v Washingtonu (1919), in vlada je tako uravnala stvari, da ni imelo delavstvo nobene besede niti v izboranju lastnega zastopnika. Poslan je bil človek, ki ga je izbrala vlada. Delavstvo je temu ugovarjalo, pa ni vse nič pomagalo. Vlada se je poslužila istih mahinacij, ko je šlo za drugo, tretjo in četrto konferenco. Toda stališče japonskega delavstva je naposled postalo tako sovražno in ugovori tako močni in glasni, da so se morale oblasti vdati in poznejših konferenc sta se udeleževala prava delavska zastopnika, in sicer Suzuki od Japonske delavske federacije pa Narazaki od Mornarske unije. Iz tega je razvidno, da se tudi na Japonskem delavsko gibanje neprestano jača in širi, čeprav ga gleda vlada nekam po strani.

Delavstvo si je poskušalo ustanoviti tudi redno stranko za parlamentarne namene. Ker pa vladajo velika nesoglasja med zmernimi in skrajnimi elementi v delavskih organizacijah samih, ni bilo doslej zaznamovati še nobenih posebnih uspehov v teh prizadevanjih. Enkrat je sicer prišlo do tega, da so skrajnejši ustanovili Kmečko-delavsko stranko, a so jo oblasti pri priči zatrlje še tisti večer z izgovorom, češ, da vsebuje njen program točke, ki bi bile nevarne državi.

Delavstvo pa je pozneje vseeno zastopalo v narodni skupščini 8 'proletarcev' iz raznih delavskih skupin. To je bilo tedaj, ko se je parlament prvič izvolil po zakonu moške splošne volilne pravice (1928).

L. 1926. je bilo na Japonskem 408 delavskih unij in zvez, ki so šteje skupaj 260,348 članov.

Japonska ima tudi nekakšno delavsko postavo, ki pa je še zelo nazadnjaška in pomanjkljiva.

Vlada in uprava

Japonski državi načeljuje cesar ali mikado, ki ga imajo njegovi podložniki za božjega sina ali nebeškega kralja. Cesar Hirohito je 124. vladar svojega rodu, kakor nam to zatrjuje japonska zgodovina, čeprav ni šlo v resnici vse tako gladko in po vrsti. Cesarjeve pravice so našteje v japonski ustavi (1889). Njegova oseba je "sveta in nedotakljiva" in spaja v sebi vladarske pravice v smislu ustavnih določb.

V nekdanjih časih ni bilo na Japonskem nobenega plemstva, kakor se to razumeva na zapadu. Toda kasneje se je ta zajedava in nepotrebna golazen neznansko razpasla in po vojni z Rusijo (1904-1905) je bilo že 912 plemenitaških rodbin, a sedaj jih je pa najmanj 953.

Prvi japonski parlament se je sestel dne 29. novembra l. 1890. Ta narodna skupščina sestaja iz gosposke in poslanske zbornice, ki imata obe enake postavodajne pravice. Gosposka zbornica sestaja iz plemenitašev in 66 zastopnikov najvišjih davkoplačevalcev—skupaj 405 članov, a poslanska pa samo iz izvoljenih članov.

Volitve so tajne—en mož, en glas. Splošne volitve se morajo vršiti enkrat na vsaka štiri leta za državne poslance, a za člane gosposke zbornice pa enkrat vsakih sedem let. Ženske še nimajo volilne pravice.

Na Japonskem ni skoro nobene razlike med političnimi strankami. Te sledijo bolj možem kakor pa načelom.

Japonska ima 11 upravnih vladnih oddelkov, in sicer za zunanje posle, notranje zadeve, financo, vojno, mornarico, pravosodje, šolstvo, poljedelstvo in gozdarstvo, občila, trgovino in industrijo pa železnice. Tem oddelkom stojijo ministri na čelu in tvorijo kabinet, ki mu predseduje ministrski predsednik. Tako je pravzaprav v celem dvanajst ministrov, ki jih nastavlja cesar in vsi so odgovorni le njemu.

L. 1925. je bilo na Japonskem 338,498 civilnih uradnikov. O japonski vojski in mornarici ni nobenih natančnih podatkov, ker so vse vojaške zadeve stroga državna tajnost.

Nekaj zgodovinskega pregleda

Ta spis bi se preveč raztegnil, če bi se podrobno pečal z japonsko zgodovino, ki je jako zanimiva in poučna. Zato naj le na kratko omenim nekaj najvažnejših dogodkov v njej.

Začetek japonske zgodovine se postavlja v dobo, ko je na Japonskem vladal cesar Riču okoli l. 400. pred Kr. r. Kakor nam zatrjujejo japonski zgodovinarji, je bila japonska vladna oblika monarhija od početka pa do danes z eno samo vladarsko rodbino, ki je po nazadnjaški ideologiji japonskega ljudstva božjega ali nebeškega izvora.

Vera in razne verske homatije so močno vplivale na splošne japonske razmere, dokler ni prišla v sedlo vojaška svojat, ki ima žal še sedaj vladne vajeti in s tem tudi usodo japonskega ljudstva v rokah.

Prvotna japonska vera je tako zvani šintoizem. Izraz šinto je vsekakor kitajskega porekla in se je zanesel na Japonsko komaj sto let pred nastopom budizma v japonski deželi. Zato se lahko reče, da ni imela prvotna japonska vera nobenega imena, dokler se ni pojavil budizem, ki je skoro popolnoma izpodrinil šintoizem.

Budizem se je ukradel na Japonsko s Kitajskega več stoletij pred Kr. r. ter spočetka naletel na hud odpor tamkaj zlasti med tistimi, ki jim je bil šintoizem v veliko osebno korist. Ali polagoma se je razpasel po celi deželi ter se tako vgnedil v njej, da je postala budistična cerkev na Japonskem to, kar je bilo rimsko papeštvo v srednjem veku širom po Evropi. Jela se je vmešavati v politične zadeve; da bi laže ustrezala svojim političnim muham, je postavila v prestolnici, v njeni okolici in po pokrajinah ogromne samostane ter jih napolnila z oboroženimi menihi. Njeni prelatje so bili

zapleteni v spletke in kovarstva okoli prestola in se poskušali polastiti celo državne oblasti. To vse pa je seveda rodilo hude spore med različnimi cerkvenimi ločinami in ravno v tej žalostni dobi japonske zgodovine so postali japonski cesarji čisto navadne lutke cerkvenih prevečencev ter to ostali vse tja do l. 1868. Nesrečna dežela je bilo skoro dvesto let neprenehoma v kleščah krvave državljanske vojne.

Razne rodbine so se pulile za vladne vaje v prestolnici, a v pokrajinah je bilo pokrajinsko plemstvo, ki je zatiralo nebogljeno ljudstvo, da strah, edini državni zakon. V tisto pretepanje se je zagnala budistična duhovščina. Samostan se je boril proti samostanu, sekta je pobijala sekto in priprosto ljudstvo je moralo v tem splošnem prepiranju prenašati nepopisno trpljenje.

Budizem je dosegel višek svoje moči in oblasti v prvih dveh stoletjih po mongolskem vpadu (1275 in 1281), ker je lahko verni narod mislil, da so molitve budistične duhovščine pričarale poraz divjih Mongolov.

Proti koncu 16. stoletja so portugalski jezuitje zanesli kristjanstvo na Japonsko in Nobunaga, ki je sovražil budizem in se ga bal, je začel pospeševati novo vero ter zadal budistični cerkvi tako hud udarec, da se ni mogla nikoli več dokopati do prejšnje veljave. Nobunaga je začel preganjati budistično duhovščino tudi z oboroženo silo. Huda je bila in krvava tista borba, a je naposled vendarle uspela. Tri tisoč budističnih samostanov je bilo razdejanih, večji del njihovih menihov pobitih, a ostali pa so bili izgnani. Enaka usoda je zadela vse druge duhovniške trdnjave. Če bi se ne bili začeli kristjanski misijonarji tudi vtikati v politiko in bi ne bili tako nesramno napadali pripadnikov domačinske vere, bi bil nemara budizem popolnoma zatrt. Objestnost portugalskih jezuitov je vzbudila sumnjo pri vladarjih, pa so jih začeli ti preganjati, izganjati in moriti kar na debelo. Nazadnje je prišlo pa že tako daleč, da so prepovedali kristjansko vero pod smrtno kaznijo.

Japonci so se odtlej na vse načine otepali tujcev, pa se jih vseeno niso mogli ubraniti. Gospodarske potrebe ne poznajo meja in tako so se morali tudi Japonci navsezadnje radi ali neradi pridružiti gospodarski svetovni zvezi, ki sicer počasi, a vendar pa neprestano utira pot tudi politični svetovni uniji.

Rusi so prvi poskusili priti v trgovski stik z Japonci. To je bilo l. 1804. Toda vsa njihna prizadevanja za prijateljsko trgovanje z japonsko deželo so bila dolgo časa zaman.

Ker je zacetela ameriška kupčija med Združenimi državami in Kitajsko, so začele ameriške ladje pogostoma zahajati na Daljni vzhod. Toda njihni prigodni obiski v japonskih lukah niso napravljali dobrega vtisa na Japonce. L. 1837. so ti celo streljali na ladjo "Morrison". Čez devet let nato je ameriška vlada poslala Biddla v japonsko vodovje z dvema ladjama ter mu naročila, naj naredi z Japonsko trgovske dogovore. Ali Japonci niso marali ničesar slišati o kakih dogovorih in so vrh tega še prav surovo ravnali z Biddlom.

V isti namen je washingtonska vlada poslala tjakaj Perryja, ki je došel v luko Urago s štirimi ladjami in 560 možmi dne 8. julija l. 1853. ter ostal tam deset dni, nakar je praznih rok odrinil na Kitajsko z obljubo, da se bo vrnil sledečo pomlad. To je tudi zares storil meseca februarja l. 1854., a to pot z desetimi ladjami in 2.000 možmi. Po šesttedenskih pogajanjih je dobil prijateljsko pogodbo, ki je odprla ameriški plovbi vrata na Japonsko.

Po l. 1868. je prišlo na Japonskem do raznih preuredb. Vse omejitve, ki so zabranjevale Japoncem pot v svet, so bile odpravljene, pošta, brzojav in parniki uvedeni in kristjanstvo dovoljeno. Tisk je postal sila. Zgradili so prvo železnico (med Tokjem in Jokohamo). Pri tem delu so Japoncem pomagali angleški inženirji

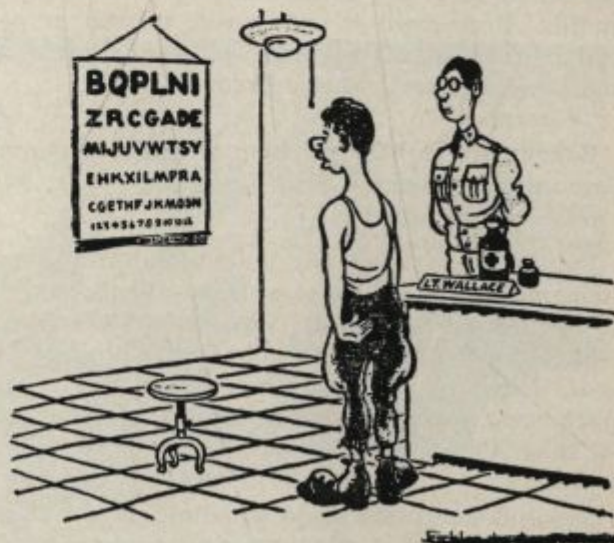
in železnica je bila izročena prometu l. 1872. Trpinčenje se je odpravilo in vlada je odredila evropsko nošo za uradništvo. Evropski in ameriški svetovalci so se smeli svobodno jemati v službo. Japonci so se tako trapasto prepustili posnemanju vsega, kar je bilo evropsko, da bi se bile skoro izmaličile vse zasluge japonske kulture.

Koreja in Manžurija sta tvorili sporno jabolko, radi katerega je prišlo l. 1904. do sovražnosti med Japonsko in Rusijo. V tisti vojni je Japonska dosegla sijajne zmage, a nikakor pa še ni mogla reči, da je ugnala Rusijo v kozji rog. Zato so se začela po posredovanju predsednika Združenih držav ameriških mirovna pogajanja v Portsmouthu in dne 29. avgusta, 1905, je bila podpisana mirovna pogodba, ki pa ni zadovoljila japonske javnosti. Tako so izbruhnili izgredi v Tokju, kjer so izgredniki požgali vsa policijska poslopja. Toda boljši pogoji se kljub temu niso mogli dobiti. Odtlej so bili Japonci vedno nenaklonjeni Rusom in tisto sovražno razpoloženje je prejkone igralo veliko vlogo v tem, da se je Japonska pobratila s fašizmom in hitlerizmom.

Japoncem prija podnebje, kakršno je v Kaliforniji, pa so se najrajši izseljevali tjakaj že odnekadaj. Toda težave za takšno izseljevanje so se večale bolj in bolj. L. 1921. so Kalifornija in druge zapadne države odredile, da ne sme noben Japonec lastovati ali pa imeti v najemu nobene zemlje, niti ne more biti varuh svojim lastnim otrokom, rojenim v Ameriki, če lastujejo zemljo. Dne 15. maja, 1924, je kongres sprejel priselniško postavbo, po kateri je pot v to deželo zaprta vsem Azijcem. Ta določba je vzbudila na Japonskem velikansko ogorčenje in japonska vlada je vložila v Washingtonu oster ugovor, ki pa ni seveda prav nič zalegel.

Tudi to je najbrž precej prispevalo k temu, da je sovražno razpoloženje do nas rastlo na Japonskem bolj in bolj, kar je seve vojaška klika, ki vodi japonsko zunanjo in notranjo politiko japonskemu ljudstvu v velikansko škodo, izrabila ter se znesla nad to deželo z zahrbtnim napadom dne 7. decembra lani.

Modra je beseda, ki pravi, da je vsak Evropejec ob svojem rojstvu star dva tisoč let. Ne moremo se izogniti preteklosti.—V. Svoboda.

(Nabornik na zdravniški preiskavi)

"Doktor, tudi če bi te črke razločil, bi onih besed ne mogel izgovoriti."

Louis Beniger:

TAKO SO SKLENILI ...!

VES dan, vso noč, neprenehoma je odmeval bojni grom. Silna vibracija topov je tresla tla, ječale so skale, bojna poljana se je zvijala v morečem potresu. Sovražnik je obkolil strateške postojanke, neprestano stiskal svoje ognjene klešče in prodiral naprej.

Porazno se je plazila na nasprotni strani iz jarka v jarek silna slutnja pojemajoče odporne sile, se zarila v srca izbičanih, prežela vojne trume po štiriletnem vojnem metežu do mozga.

Fronta je bila prebita, črta se vpognila, hrbtenica odpora zlomljena. Mahoma je Mars zapustil premagane armade, vojno srečo dodelil nasprotniku, čigar zmaga je pomenila prostost zatiranim, samoodločbo tlačnim.

V tistem trenutku se je stari rajh pretresel do temelja. Umrl je z vsem svojim sijajem in krivicami, štiri leta potem, ko se je preobjedel človeške krvi, ki mu je raznesla čreva. Nad razvalinami se je pojavila črna zvezda, oznanjevalka silnih preobratov, davno napovedano porazno znamenje Samosilnikov.

Kot blisk se je razneslo oznanilo:

"Premirje!"

"Zmaga!"

Krvavordeča svetloba bojnega ognja se je rdečila v obrisu gostega dima, se polagoma porazgubila v sivini pojemajočega plamena.

Kakor bi stopil Angel miru med izmučene trume, ki so se vlekli iz blatnih jarkov čez trupla padlih. Premagani so vrgli puške v stran, se pehali po razdrapanih zakopih, sklonjeni do tal. V srca se jim je zaril oster refren:

"Poraženi!"

Zakrknjeni rajh je v tistem trenutku s svojim Samosilnikom padel v grob.

II

Drugi dan so zmagovite trume triumfirale, narodi, majhni in veliki, so se radovali ob uspehu strastne borbe za prostost. Zakaj tako je zapisano v globini človeškega srca, da bo hrepenelo po svobodi, dokler ne premaga svojih zmot, dokler ne stare verig, ki ga tišče priklenjenega. In strlo jih je, kakor Prometej, ki je bil dolga leta priklenjen k skali.

Vesoljni kontinent se je oddahnil, vzravnaval in dvignil v nemirih, v silnem metežu ljudstev se je razgibalo po vseh deželah in na stežaj so se odprla vrata svobode. Dolgo hrepenenje je postalo meso in kri.

Zmaga nad trinogom!

Kakor balzam so vplivale te čarobne besede na izmučene narode. Kakor Feniks je vstala iz bojnega ognja velika misel o samoodločbi, se razbohotila in objela tudi najmanjše narode. Čvrsto so se je oprijeli, gradili nove tvorbe, ustvarjali in se veselili, kakor razposajeni otroci. Zgodilo pa se je, ko so bili z graditvijo tako zaposleni, se brezskrbno radovali, da niso opazili peklenjskih naklepov, ki so vstajali v poraženi deželi, v katero se je neopaženo prikradel največji Samosilnik vseh dob.

Lakomno se je oziralo Samosilnikovo oko po priliki, da se zažene v nepripravljene sosede. V brlogu krvoločnih misli, črnih naklepov po nadvladi njega samega in njegovega izvoljenega ljudstva, se je izuril novi Samosilnik, se vzdignil, vrgel mrežo in sedel v temi tavajočemu ljudstvu za vrat. Vzplamtele so črne sile, dežela je zatrepetala, kontinent se je brezbrizno nasmehnil, izvoljeni narod pa se je Samosilniku poklonil do tal.

Ni se obotavljal Samosilnik, ni odlašal. Zaprl se je v gorsko vilo, zavito v mistiko prevar. Brž je obdal vilo z rablji in okrutnimi hlapci, po vsej deželi pa je ukazal postaviti taborišča z visokimi žičnimi ograjami, obdana z rablji in opremljena z vislicami.

Nemudoma je izdal ostro povelje po vsej deželi:

"Kdor se protivi, bo ustreljen!"

In nato:

"Kdor dvomi, bo tudi ustreljen!"

In končno:

"Kdor se drzne misliti, ustreljen bo!"

Ker se je zgodilo, da je bilo mnogo takih, ki so se protivili, največ pa takih, ki so se drznili dvomiti in misliti, so streljali pokali od zore do mraka. Taborišča so se polnila, na kupe je ležalo mrličev za zidovi ječ, Samosilnik pa se je peklenko režal v svoji gorski vili.

Kmalu je ustrahoval vso deželo, nemudoma iztegnil svoje kremplje čez meje in v kratkem si osvojil s svojimi naklepi ves kontinent. Ljudstva so trpela, rablji pa so pridno vršili svoj posel in krivica je šla do neba.

Samosilniku pa še ni bilo dovolj, satansko je zahrepenel po svetovni oblasti, zase in za svoje izvoljeno ljudstvo. Zaprl se je v svoj gorski brlog, izdelal nove naklepe, rabljem in hlapcem pa ukazal, naj pripravijo bojni stroj za napad čez široke vode. Vpregel je svoje vazale, ki so hrepeneli po lastni oblasti v podjarmljenih deželah.

III

Zadovoljen s svojimi uspehi je ležal Samosilnik v svoji gorski vili, vznak in vse štiri od sebe, in koval nove naklepe. Silno je bil zadovoljen, si pogladil dolge lase, se ogledal v zrcalo in se samozavestno razkoračil. V tistem trenutku se mu je zazdelo, da je on določen vladati vsemu svetu. Brž je ukazal svojim rabljem, naj se bliskovito zaženo na jug, nato na vzhod in zapad.

Rablji so nemudoma ubogali, bojni stroj je deloval precizno, natanko po načrtih. Osvojil si je jug, obrnil ost proti vzhodu, nove zmage so se vrstile druga za drugo, Samosilnik pa je bil pijan nad velikim zmagoslavjem svojih bojnih trum.

Tiste dni pa se je zgodilo, da je na vzhodu nastala grozna nevihta, pravcata katastrofa, tako da so se njegovi rablji poskrili. Silni veter jih je podiral kakor snope, butal vanje, jih metal ob tla, se igral z njimi kakor s pajaci. Vlila se je toča, prihrumel je strašen mrz. Napadeno ljudstvo na vzhodu je svojo nevihto podvojilo, napadalce poglalo v beg.

Ko je Samosilnik izvedel o prvem silovitem porazu svojih nepremagljivih armad, se je silno razjezil, udaril po mizi, se drl, skakal in vpil kakor bebec. Takoj se je oklical za poveljnika svojih trum in sam prevzel vojskovanje.

Drugo jutro se je prebudil Samosilnik zelo slabe volje in je ukazal svojim hlapcem, naj udarijo z vso silo čez morje. Pripravili so vse zrakoplove, ladje podmornice, tanke in številne divizije. Bilo jih je kot listja in trave, moči v njih pa ni bilo—poraz na vzhodu jih je silno prestrašil. Porazi so se vrstili na vseh frontah, kajti v nasilnikih je moč vidno pojemale.

Zopet se je Samosilnik zaprl v sivi brlog gorske vile, tresel se kot šiba na vodi, trepetal in vpil. Strahopetno je stopical po sobani, kajti pretreslo ga je do mozga, in kako naj nadaljuje svoje peklenko delo?

V tistem trenutku so se odprla vrata vile, slišali so se hitri koraki, drzni kriki, ki so mu bili v obraz. Zunaj so se zbrale silne množice, njegovi ukazi rabljem so odpovedali, kajti nihče ga ni več poslušal. Sporočili so mu, da se z vseh strani v deželo vsipljejo sovražne trume in Samosilnik je ves sključen zbežal v svoj podzemski brlog.

“Zgrabite ga, držite ga!” so vpili.

Rablji so privlekli Samosilnika iz najtemnejšega podzemskega brloga. Vsega prestrašenega so ga postavili pred množico. Komaj je stal na zibajočih nogah, z rokama si je zakrival oči.

Takrat so mu sunili roke z oči. Videl je kričečo množico svojega izvoljenega ljudstva, prebledel je, zavrtelo se je pred njim in telebnil je na tla.

Samosilnika je zadela kap.

In ko so razdejali njegov gorski brlog do tal, so izkopali globoko jamo, ga zagreblili in svečano prisegli, da bodo odslej čvrsto na straži od jutra do večera, trdno prepričani, da se nikdar več v deželo ne prikrade noben Samosilnik, ki bi s svojimi naklepi znova pahnil človeštvo v prepad. Svečano so obljubili, da ne bodo nikdar več dovolili v ponavljanje Sisivovega dela pri graditvi človeške družbe, temveč da bodo sodelovali po načelih človeških pravic.

Tako so sklenili potem, ko je trpeče človeštvo izpilo kupo gorja do dna.

Pot Slovencev iz Štajerske in Gorenjske zadnjo jesen in zimo "na jug".

Politična akcija ameriškega delavstva

Anton Garden

O politični akciji ameriškega organiziranega delavstva je bilo spisanih že nebroj razprav in knjig in vršilo se je že tisoče diskuzij in debat. Sploh je to vprašanje v eni ali drugi obliki tako rekoč stalno na dnevnem redu zlasti med radikalc, liberalci in tudi med napredno orientiranimi delavci, ki so brez "izma", to je brez razredne zavesti v marksističnem smislu. Posebno med socialisti je že bilo mnogo razprav in kritike o tem vprašanju.

Mnogim je uganka, kako to, da ameriško delavstvo še ni toliko politično dozorelo, da bi si ustanovilo lastno razredno stranko. Posebno mi tujerodni delavci s socialistično vzgojo tega ne moremo zapopasti, kakor tega niso mogli razumeti niti delavski krogi v Evropi pred to vojno in pred razvitjem nacifašizma, ki je povsod uničil vse delavsko gibanje do korenine.

Navedezno je to res nekaj čudnega, skoraj nepojmljivega. Največja kapitalistična dežela na svetu z najštevilnejšim industrijskim proletariatom in danes z močnim unijskim gibanjem, pa vendar je tako rekoč brez vsakega delavskega političnega gibanja, brez splošne in močne delavske stranke. Marxova teorija, ki je z veliko sigurnostjo napovedovala razvoj in prodiranje razredne zavesti med industrijskim delavstvom, ki je po teh naukih najbolj dostopno do revolucionarnih idej in ima sploh izvršiti socialno revolucijo ter prevzeti vladno v svoje roke, se je faktično ob tej ameriški realnosti do danes popolnoma razblinila v nič.

In vendar ne more nihče reči, da je kje na svetu bolj bojevito delavstvo kot je ravno v Ameriki. Ni je dežele, v kateri bi se delavstvo bolj zatekalo k stavkam za večji kos kruha, za krajši delovnik in boljše delovne pogoje — torej iz zgolj materialističnih vzrokov — kakor je Amerika. Vsa njena industrijska in delavska zgodovina je prepletena s stavkami, in sicer tudi z dolgimi in krvavimi stavkami, skozi katere je moglo iti le delavstvo, ki mu ne manjka poguma in tudi ne neke vrste idealizma — "bread and butter" idealizma.

Z drugo besedo: ameriško delavstvo zna štrajkati, se zna boriti na piketni liniji in tudi spoprijeti s štrajkolomci in oboroženimi privatnimi pa tudi z vladnimi četami kakor nikjer drugje na svetu, ni pa politično toliko zrelo, da bi si ustanovilo lastno stranko in se je oklenilo. Od leta 1828, ko vidimo v Philadelphiji, New Yorku, Bostonu in drugih vzhodnih mestih tedanje Amerike prvi pojav delavskega političnega gibanja, pa do danes je bilo sicer storjenih že mnogo poskusov za ustanovitev delavskih strank. V tem času je bilo storjenih že nebroj poskusov in tudi ustanovljenih že mnogo lokalnih delavskih strank, več tudi po državah ali celo "narodnih", vendar pa brez vsakega uspeha. Kjerkoli se je tako gibanje pojavilo, je prej ali slej tudi zapalo in stranka, če je bila ustanovljena, je razpadla. Saj smo bili že mi sami priča mnogim takim poskusom v zadnjih dvajsetih, tridesetih letih.

Danes, sploh vsa leta, odkar je prišel na krmilo novi "deal", je med ameriškim organiziranim delavstvom in tako zvanimi progresivnimi elementi sploh manj misli za organiziranje kakšne delavske stranke kot kdaj prej v tem stoletju. Vendar pa to ne pomeni, da je ameriško delavstvo z voditelji vred danes bolj politično indiferentno ali nezrelo kot kdaj v preteklosti. Resnica je ravno nasprotna. Sploh so večinoma vse unije danes politično veliko bolj aktivne kot so bile v preteklosti, posebno pa unije CIO. Svoje deputacije pošiljajo v Washington in tudi v državne kapitole kot jih niso še nikdar prej. In to bodo prisiljene delati tudi

v bodoče, in sicer še v večji meri kot v preteklosti, da ubranijo pred reakcijo zrušenje ali poslabšanje važne socialne in delavske zakonodaje, ki je bila sprejeta v zadnjih letih. Tudi v političnih kampanjah se bodo udeleževale bolj obširneje in intenzivneje, vse to seveda pod staro Gompersovo parolo: "Nagradi prijatelja in kaznuj sovražnika." In ta parola ni tako prazna in brezpomembna kot smo socialisti in drugi radikalc včasih mislili in tudi vehementno trdili. Ampak ameriško delavstvo niti farmarji nas niso poslušali.

Pisec teh vrstic se je zadnjih par let v mislih mnogo pečal s to "ameriško zagonetko" in prišel do zaključka, da so — oziroma smo — politično nezreli tudi ameriški radikalc vseh baž, ker skušamo prikrajati razmere našim političnim teorijam, namesto da bi teorije prikrajali po razmerah, kajti te so vedno močnejše.

Dejstvo namreč je, da je Amerika v mnogih ozirih popolnoma drugačna dežela kot je na primer Evropa, odkjer smo prinesli ali pa črpali socialistične in marksistične teorije. Ta dežela ni nikdar poznala ozkih socialnih in razrednih kast kot so obstajale od pamtiveka v Evropi in še danes obstajajo. Kapitalistični razred je Amerika seveda imela od vsega začetka, kakor tudi delavski in srednji razred. Toda ti razredi niso bili obiti z visokimi plotovi, da bi jih mnogi posamezniki ne mogli preplezati.

Sploh so bile v preteklosti velike prilike v tej deželi, da se je tudi navaden delavec rešil tovarne ali rudnika in se povzpел do trgovca, malega in tudi večjega podjetnika; bolj prebrisani, brezvestni in lakomni so postali špekulantje, bankirji ali karkoli že. Če si bil željan znanja, si se razmeroma lahko izšolal za odvjetnika, zdravnika, inženirja, učitelja, znanstvenika. Če si bil nagnjen do mehanike, si lahko postal dober mehanik, boss ali celo višja glava v podjetju. Če si želel priti do zemlje, si šel proti zapadu, bodisi sam ali s svojo družino, kjer si lahko prišel poceni do toliko zemlje, kolikor si jo hotel na ogromnih javnih domenah, zaraščenimi z ogromnimi pragozdovi, v katerih ni manjkalo divjačine, kakor tudi ne bogatih naravnih zakladov pod površjem zemlje. Le močne roke in trde volje si potreboval, pa si si izklesal revnejšo ali bogatejšo kmetijo, na kateri ti ni bilo treba stradati.

Vse to je ogromno vplivalo na ves razvoj ameriškega življenja, yes, tudi na razvoj ameriške politike in političnih strank. Bolj energičen in sposoben delavec je vedno lahko gojil upanje, da se povzpne po lestvi socialnega in gospodarskega napredka. Milijoni so upali in mnogi tudi dosegli veliko materialno srečo; resnica je pa tudi, da so na drugi strani milijoni omagali v tem orjaškem boju in pehanju in bili poteptani kot mravljinici. Ampak orjaško življenje nove in vedno večje Amerike je šlo naprej kot mogočen val.

Na drugi strani pa je bila Evropa — "stari svet" — prava kletka socialnih razredov in kast dolga stoletja in je še danes. Oče krojač, sin krojač; oče berač, sin berač; oče kovač, sin kovač; oče plemič, sin plemič; oče kmet, sin kmet. Vse to od rodu do rodu, od stoletja do stoletja. Kastna družba v okovih. Vse, kar sta oče in mati revnega stanu upala glede svojega sina, je bilo to, da ga je cerkev vzela pod svoje pokroviteljstvo in ga izšolala za duhovnika. Kastna družba, iz katere ni bilo izhodov. In v tej kastni družbi se je s prihodom industrijskega kapitalizma popolnoma naravno razvilo razredno delavsko gibanje, ker so bila tla ugodna in skozi dolga stoletja pognojena za razmah razredne delavske ideologije med proletariatom. In zato je v

Evropi tudi vzkliko povsem drugačno delavsko gibanje kot v Ameriki.

V tej deželi danes seveda ni več tistih prilik do vzpenja navzgor kot so bile v preteklosti. Danes ni več dobre zastojne zemlje, da bi postal farmar. Tudi samostojen trgovec ali obrtnik težko postaneš. Za eno delo v tovarni ali v uradu se tepe sto delavcev — še danes, ko smo v vojni, je približno tako, ker je še vedno nad pet milijonov brezposelnih in primanjkuje le izurjenih delavcev. Po vojni, ko se vrnejo armade z bojišč, se bo teplo tisoč delavcev za eno delo. Konkurenca za službe je velika tudi med tistimi, ki so izdelali višje šole.

„Totalna vojna“

Vendar pa ima sedanja kapitalistična družba eno svojstvo, katerega ni videl Marx in ki je postavilo na glavo vso njegovo teorijo o političnem razvoju delavskega razreda. In to dejstvo je, da v industrijsko močno razviti kapitalistični družbi, proletariati — industrijsko delavstvo — postaja številčno relativno vedno manjši faktor, tako zvani srednji razred z uradniškim osebjem in milijoni prodajalcev in drugih „poslužnih“ delavcev in profesionistov pa vedno večji.

Marx je bil popolnoma v pravem, ko je znanstveno napovedal in analiziral sile, ki prinašajo polom kapitalizma; bil pa je v zmoti v svoji napovedi, da se bo srednji razred proletarianiziral, da bo tako rekoč izginil v delavskem razredu, nakar bosta postala samo dva razreda: delavski in kapitalistični in da bo prvi zmagal nad slednjim, nakar bo nastala brezrazredna družba. Vsaj v Ameriki gre ta razvoj v popolnoma drugi smeri in več ali manj tudi v drugih industrijskih državah. Še celo v Sovjetski Rusiji vstaja nov srednji razred — razred vladne birokracije in „funkcionarjev“, ki uživa posebne privilegije.

Torej, ako Amerika nima takega delavskega političnega gibanja, kakor je na primer v Angliji ali kakor je bilo na evropskem kontinentu pred fašizmom, so zato odgovorni zgodovinski vzroki, proti katerim ni mogoče iti. Nobena želja ali teorija jih ne spremeni.

Socialisti smo se v zadnjih dvajsetih letih v tej de-

želi tudi grobo motili, ko smo pričakovali, več ali manj delovali, še več pa napovedovali, „da mora priti do ustanovitve delavske stranke“, čije hrbenica bodo delavske unije. Nič takega se ni zgodilo in tudi dvomim, da se bo v dogledni bodočnosti. S tem stališčem, ki mu je po prvi svetovni vojni v glavnem dal življenje pokojni Morris Hillquit — do danes poleg pokojnega Eugena Debsa največji ameriški socialist — smo le v dobršni meri paralizirali socialistično gibanje, ker nismo imeli prave perspektive. V tem se je Hillquit — in drugi, ki smo mu sledili — prav tako motil kot se je Marx — in pozneje Lenin — v pozitivni strani svojih teorij. Kar se nas socialistov tiče, ne glede h kateri „šoli“ pripadamo, nas najbolj tepe to, ker se tako malo in tako počasi učimo iz naših zmot.

Lahko sem tudi jaz v zmoti, če pravim, da v dogledni bodočnosti ne vidim nobene možnosti, da bi ameriške unije ustanovile svojo delavsko stranko. To pa ne pomeni, da ne bodo politično aktivne; bodo in sicer še bolj smotreno in „razredno“ kot so bile v preteklosti. Ampak, kot že omenjeno, se bodo držale Gompersove filozofije „nagrajenja prijateljev in kaznovanja sovražnikov.“ Toda, če bodo hotele biti bolj uspešne s to teorijo in priti do močnega delavskega bloka v kongresu in državnih zbornicah pa v mestnih in okrajnih vladah, bodo morale zopet oživeti Delavsko nestrankarsko ligo in ji dati bolj izrazito idejno in programatično podlago.

Naj ponovim: lahko sem v zmoti, toda meni se vidi, da je za dogledni čas v Ameriki edina možnost masne delavske politične akcije v okviru prenovljene Delavske nestrankarske lige, ki edina lahko funkcionira in se razvije v ameriške vrste delavsko stranko. To ligo je leta 1938 ustanovil John L. Lewis na svoj karakteristični način. Pri volitvah je bila parkrat precej uspešna pri „kaznovanju sovražnikov in nagrajenju prijateljev.“ Rezultat je bil, da je bil v prejšnjem kongresu že precej močan delavski blok. V nekaterih državah, predvsem v Pennsylvaniji in Michiganu, je postala močna politična sila, s katero morajo računati tako delavski sovražniki kot „prijatelji“.

Ampak v zadnjih par letih je ta liga precej skrahirala, še bolj pa se diskreditirala. Za njen polom so trije vzroki: Razkol med organiziranimi delavci, ki se je prenesel tudi v politično akcijo s tem, da je Ameriška delavska federacija vodila kampanjo proti vsem kandidatom, katere je liga indorsirala s posledico, da so bili večinoma vsi poraženi. Če se bo sedanje zbliževanje ADF in CIO nadaljevalo in končno prineslo združenje obeh taborov, bo ta nevarnost odpadla. Drugi vzrok je John L. Lewis, ki je držal ligo pod svojo kontrolo in je bila na vrhu le njemu podložna.

Tretji vzrok so pa komunisti in njih sopotniki, ki so prostituirali ligo in ji dali smrtni udarec, kjerkoli je bila pod njihovo kontrolo. Tako so na primer pri čikaških volitvah pred par leti indorsirali in podpirali kandidate do skrajnosti korumpirane Kellyjeve (demokratske) politične mašine, ki je leta 1937 masakrirala jeklarske stavkarje v South Chicagu. Enako breznačelno, skrajno korumpirano in reakcionarno politiko so komunisti igrali povsod, kjerkoli so dobili kontrolo nad krajevnim aparatom Delavske nestrankarske lige.

Ta liga lahko postane mogočen politični faktor, ker ima pot odprto do vseh unij, pod sledečimi pogoji: Prvič, če razvije fundamentalnejši politični program, sloneč na poštenih delavskih principih in socialnih načelih; drugič mora biti demokratična od vrha do tal; tretjič, da deluje le za izvolitev tistih kandidatov, ki so brez dvoma na strani delovnega ljudstva — kjer teh ni, naj bi jih sama nominirala na listi te ali druge stranke ali pa tudi samostojno.

S tako ligo bi lahko sodeloval vsak napreden delavec in tudi socialistični elementi, kjerkoli bi bilo to mogo-

če. Taka politika bi bila za socialiste v ortodoksnem pomenu res "oportunistična", toda za ameriške razmere povsem realistična. Ampak dejstvo je, da bi taka Delavska nestransarska liga ne bila nič bolj oportunistična kot masna delavska stranka, čije gonilna sila so več politične službe in majhne reforme kot pa delavska načela. Ako bi bila agresivna, načelna in zmereno radikalna, bi v postavodajnih zbornicah, gubernerskih palačah, v mestnih hišah in celo v Beli hiši lahko imela več vpliva kot pa kakšna zveržena delavska stranka. Samo znamka namreč nič ne pomeni, pa naj bo politična ali drugačna. Vprašanje je programa in kaj ter kako ga kdo zastopa; aplicirano na posameznika, je vprašanje načelnosti, poštenosti, karakterja in socialnega čuta, kakor seveda tudi zmožnosti in izobrazbe. Monopola nad temi dobrimi lastnostmi pa nima nobena politična skupina ali posameznik.

Ampak je dvomljivo, da je mogoče zgraditi in obdržati Delavsko nestransarsko ligo, ki bi bila politično poštena, načelna in napredna v pravem pomenu besede ter idejno naperjena proti kapitalizmu, brez prilično močnega socialističnega gibanja, ki bi ligi dajalo smernice in skrbelo, da ne zaide v blatne vode, kot je na primer zašla pod Lewisovim in komunističnim vplivom.

In zdi se mi, če bi se ameriški socialisti orientirali na tako taktiko, bi tudi lahko zgradili močno socialistično gibanje, ker bi s svojim sodelovanjem, politično vzgojo in iskrenostjo pritegnili najboljše elemente v unijah na svojo stran. S takimi smernicami bi socialistično gibanje v prvi vrsti postalo ustanova za socialistično vzgojo in propagando med ameriškim delavstvom, kar

bi po mojem mnenju moral biti glavni smoter. Širjenje naših idej je bolj važno kot pa vprašanje, kako bi prišli na glasovnico ali koliko glasov bomo dobili.

Socialistično gibanje, če se hoče utrditi med delavstvom, posebno pa v unijah, mora imeti take smernice, ki bodo socialistom omogočale odprto delovanje v unijah, ker le na tak način jih bo obdržalo v svoji sredi in tudi dobivalo nove rekrute med naprednimi in agresivnimi unionisti. Glede tega je med ameriški socialisti potrebna temeljita reforma.

Tukaj sem podal nekaj svojih misli, ki so predvsem posledica iskanja nove poti, kako priti iz sedanjega socialističnega zastaja, defitizma in disorganizacije. Dejstvo je, da novo pot je treba najti, ker po stari ni mogoče več naprej. Sanjati danes o kakšni masni delavski stranki, ki bi bila vredna svojega imena, se mi vidi utopično. Če se bo kdaj v tej deželi razvila prava delavska stranka, se bo po mojem sedanjem mnenju veliko prej razvila iz agresivne in resnično progresivne Delavske nestransarske lige, kot pa iz direktnega koraka ameriških unij.

Kot socialist se za kakšno konservativno delavsko stranko, kot je na primer newyorška American Labor Party ali minnesotska Farmer Labor Party, tudi več ne navdušujem. Radikalne delavske stranke pa ni mogoče pričakovati od konservativnih unij. Rečem tudi to, da mi je ljubša progresivna delavska "nestransarska" liga z močnim ali potenčno močnim socialističnim gibanjem v ozadju, kot pa konservativna delavska stranka, ki bi ne poznala načel. V tem primeru bi vsaj simbol delavskega idealizma ostal neomadeževan.

Frank Česen:

MI IN RUSIJA

ŠE nikdar v zgodovini ni bila javnost silnemu ruskemu narodu tako prijazna in naklonjena, kakor mu je vse odtlej, ko je začel tik pred zadnjo zimo tirati znorelega Hitlerja in njegova divja krdela s svoje zemlje. Vse kapitalistične revije, ki so pred vojno neprestano metale blato na Sovjetsko zvezo, se danes kar kosajo med sabo v priznavanju zmožnosti sovjetskih civilnih in vojaških voditeljev. Dnevno časopisje venomer naglašja pomen hrabrega odpora ruskih vojakov na dolgi bojni črti in četnikov v ozadju nemške vojske. Čudijo se uspešnemu delovanju vojne industrije v uralskih gorah in nadčloveškemu naporom ruskih inženirjev pri grajenju občilnega ustroja. Ta tisk poudarja občudovanja vredno požrtvovalnost civilnega prebivalstva v vojnih prizadevanjih, pa naj je to že v tovarnah, po rudnikih ali pa na polju.

Namen teh slavospevov je jasen. Kajti če bi ne bilo silovitega ruskega odpora, bi bila stvar zaveznikov najbrž izgubljena. Sovjetska armada ima pri tem dvojno zaslugo. Prvič je s svojim protударom dokazala svetu, da niso Hitlerjeve trume nepremagljive in da se nemškega Mihlja pravtako prime krogla kakor ruskega Ivana, in drugič je s svojim odporom zadala strahovite udarce ogromni nemški armadi, a ostale milijone pa drži zaposlene

noč in dan, s čimer daje Ameriki priliko, da se more temeljito pripraviti.

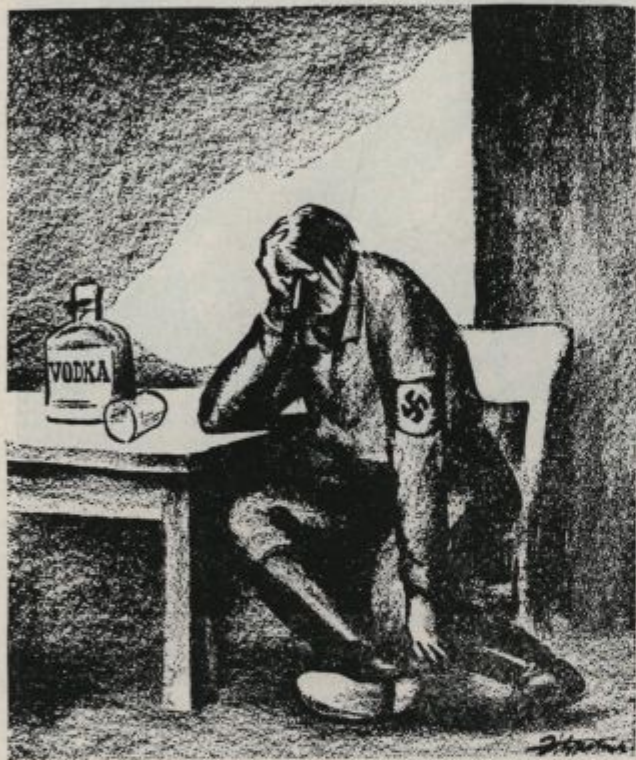
Tista hvala ne izvira iz ljubezni do ruskega naroda, še manj pa do komunizma. Poleg Nemcev imajo tudi Anglosasi Slovane za manjvredne narode. Za to trditev imamo nešteto dokazov. Seve smo temu v veliki meri krivi sami, ker nimamo dovolj odporne sile, da bi se otresli 'Veličanstev' in drugih pijavk ter se združili v mogočno slovanško ljudovlado, s čimer bi si ustvarili velik ugled pred svetom.

Sovjetskemu odporu proti Nemcem, Romunom in Madžarom se čudi ves svet. To pa zato, ker je imel o ruskem gospodarskem, političnem in kulturnem ustroju le meglene pojme. Kapitalistična propaganda je bila neprestano na delu, da nam je prikrivala resnično stanje sovjetske dežele. Še danes mnogi trdijo, da je Rusija zagonezna država, kar pomeni, da ji ne smemo zaupati. Tisti, ki poznajo ruske razmere, pa pravijo, da sovjetski narodi dobro vedo, zakaj se borijo.

Sovjetski režim je še daleč od popolnosti. V političnem oziru ga imajo nekateri ljudje za državni kapitalizem, drugi pa za čisti socijalizem. V resnici pa ni ne to, ne ono, nego se giblje nekako v sredini. Socijalizem bo v pravem pomenu besede nastal šele tedaj, ko bo zavladata v Rusiji resnična

demokracija, v kateri se bo svobodno govorilo in pisalo. Ali vendar pa se zdi, da je ravno obstoječa politična vladna oblika ohranila Rusijo celo ter ji omogočila hrabri odpor njenih armad v borbi proti Hitlerju.

Ko so se vršile znane čistke na Ruskem, smo se zgražali nad 'krvoločnim' Stalinom. Bili smo pod vtisom, da kolje ljudi kar tako v zabavo. Primerjali smo ga Ivanu Groznemu, Džingisu Kanu in drugim krvolokom. Priti je moralo do strašne vojne, da smo spoznali svojo zmoto. S pomočjo diplomatičnih virov prihaja danes na dan dejstvo, da so bile tiste čistke potrebne za obstoj Sovjetske

Rusije. Sedaj imamo dokaze za to, da so tisti obsojenci tvorili eno najpopolnejših petokolonskih organizacij na svetu. Če bi bili tisti ljudje ostali pri življenju, bi bili zdaj Nemci in Japonci neomejeni gospodarji slovanske Rusije.

Rusi branijo svojo zemljo, ki jo tako goreče ljubijo. Borijo se za to, da ohranijo gospodarske, kulturne in družabne dobrine, ki so si jih v teku petindvajsetih let pridobili z ogromnimi žrtvami. Skratka, bojujejo se za svoje ideale. Oni se dobro zavedajo, kaj jih čaka, če zmaga osiščce. To vedo pa tudi drugi Slovani in z njimi vred zavedno delavstvo demokratičnih dežel, koder so socialne pridobitve v tesni zvezi z rusko revolucijo.

Odkar so Japonci napadli Pearl Harbor, se je vojna raztegnila domala po celem svetu. Evropa ječi pod težkim in krutim nacijskim škornjem. Mogonča Francija se je po zaslugi pokvarjene vojaške kaste—vdala skoro brez boja. Za njo so cepale majhne države druga za drugo. Mehanizirani

nemški kolos jih je zalotil nepripravljene in razdružene. Uprli sta se mu edinole Grčija in Jugoslavija, kar pa je le malo učinkovalo na potek vojnih dogodkov. In danes se vsi ti pogaženi narodi nadejajo, da jim prineseta rešitev Rusija in Amerika. Obe sta napeli vse sile za to, da se osiščce spravi na kolena. Konec te silne borbe je prejkone še daleč, ali zmagali bodo zavezniki, ker se borijo za pravično stvar.

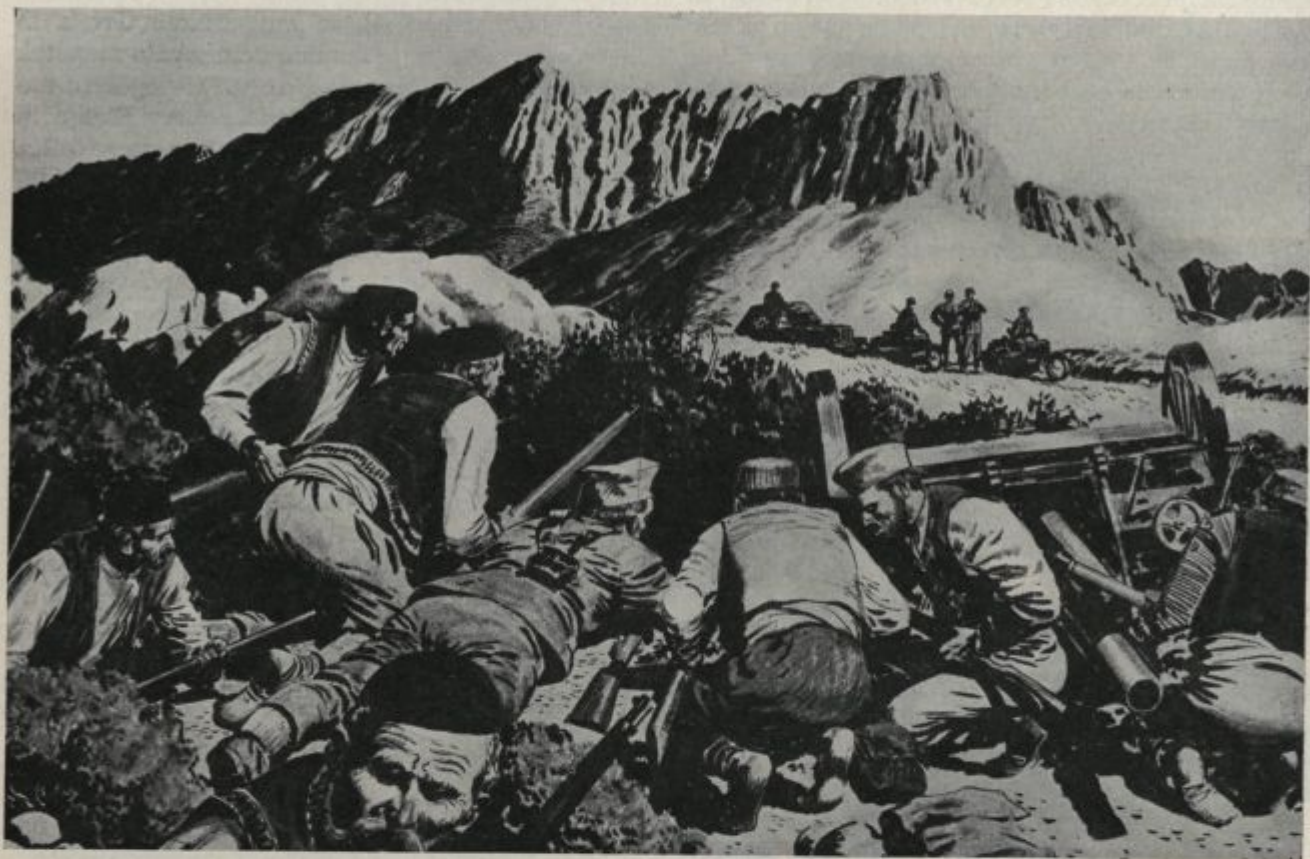
Težko je reči, kakšna bo Evropa po vojni. S porazom osišččnih pobratimov bodo nastali novi problemi in eden najglavnejših bo to, kako odvrniti vojno nevarnost v bodočnosti. Pri sklepanju miru bo zato treba sila previdnih in modrih diplomatov. Na vso moč važno vlogo bodo pri tem igrale gospodarske zadeve prizadetih narodov. Danes ni več nobena tajnost, da bi Nemčija nikdar ne imela Hitlerja, če bi ji bili dali zavezniki več življenjskega prostora. Anglijo bodo prisilile razmere k temu, da bo izpremenila svojo kolonialno politiko. Mnogo se govori o zvezi evropskih narodov. Ideja je že stara, a bo težkoda izvedljiva, če ji bodo stali kapitalistični smotri na poti.

Balkan je že odnekad—gadjde gnezdo in žoga evropskih velesil. Po svoji zemljepisni legi tvori važno vez med vzhodom in zapadom. Zato je v interesu miru, da se združi v močno celoto, pa naj si bo to v območju Sovjetske zveze socialističnih republik ali pa v demokratični federativni republiki.

Glede Jugoslavije vladajo različna mnenja. Papirnata vlada v Londonu se ogreva za staro Jugoslavijo s Petrčkom na čelu in s kratkovidnimi srbskimi politiki v sedlu. Iz zgodovine vemo, da ni taka vlada priporočljiva, ker ovira deželo v njenem razvoju in napredku. Gospodje zatrjujejo, da je boljše nekaj kakor nič. Ampak če že zidam hišo, bom rajši zgradil moderno kakor pa starinsko.

Nam ameriškim Slovincem ne sme biti vseeno, kakšna bodi povojna Jugoslavija; kajti prehudo smo že trpeli pod birokratičnimi vladami in preveč znoja prelili za kosček prirodnega raja, ki mu pravimo—Slovenija. Če je kralj Peter zares demokratičen, naj kandidira za predsednika jugoslovanske republike; ako pa ni sposoben za kaj takega, naj se umakne iz javnega življenja ter se loti kakega res koristnega dela. Sicer pa bo imel pri določevanju jugoslovanske vladne oblike precej besede tudi general Draga Mihajlovič, o katerem gre glas, da ima drugačne nazore kakor kralj. On je tudi v stalnih stikih z Jožetom v Moskvi in kdo ve, kaj bo še prišlo iz tega?!

Predno moremo med narod enotno, moramo biti na jasnem sami s seboj, ali smo enotni v načelih, ali smo za en in isti program in da-li imamo ene in iste namene ter cilje.

HITLERJEV STRAH V JUGOSLAVIJI

KO je nemški tolovaj Adolf Hitler malo več kakor pred enim letom planil s svojimi jeklenimi krdeli in bombniki nad mlado in še šibko Jugoslavijo, ker se mu ta ni marala ukloniti brez boja, je prav dobro vedel, da se mu ni treba bati njene vojaške sile, čeprav je jugoslovanska vojska veljala po svojem izbornem moštvu za eno najboljših na svetu. Znano je bilo temu rablju evropskih narodov, da nima Jugoslavija ne orožja, ki bi se moglo meriti z njegovim jeklom, ne poveljnikov, ki bi bili kos svoji pretežki nalogi.

Časi čudežev so že zdavnaj minili ali pa jih sploh ni bilo. Zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Jugoslavija je bila z vojaškega stališča že v nekaj dneh na kolenih. Hitler, Mussolini, Madžari, Bolgari in Pavelić so se liki ujede vrgli nanjo ter jo tako razmrcvarili, da še nikoli kaj takega . . .

Gavrani so se gostili in veselili. Toda tisto veselje je bilo zelo kratko. Jugoslavija je bila po tistem strašnem udarcu le omamljena. Ko si je pa malo oddahnila ter se zavedla, ji je zagorel v duši tisti ogenj, ki nikoli ne prenese sužnosti, zadrgetalo ji je mlado telo, vzdignila je glavo, napela svoje mišice ter zamahnila svoje žilave pesti proti nasilnežu.

Jugoslavija je vstala — vsa Jugoslavija — Srbi, Slovenci in Hrvati — in pojavili so se strahoviti četniki, ki jim je manj strašna noč v črne zemlje krili, kot so pod solncem svetlim sužni dnovi, kakor je pel pred sto leti največji slovenski pesnik France Prešeren. Tisti junaki so se pojavili kakor strela z jasnega neba ter s svojimi rekli bi nadčloveški napor dokazali Hitlerju, Mussoliniju, Paveliću in Nediću, da je Jugoslavija še pri življenju, da ni njenega neuklonljivega duha strla niti strašna nemška vojna mašina.

Četnik vseh četnikov

Na čelu te neupogljive in nepremagljive Jugoslavije se je pojavil iznenada četnik vseh četnikov, general vseh jugoslovanskih generalov, vrhovni in edini poveljnik svoje junaške četniške vojske, ki je kmalu po ustanovitvi štela najmanj stotisoč mož srbskega, slovenskega in hrvaškega plemena in ki jo občuduje ves svet; le še nekaj grških četnikov in ostanki angleških čet so se pridružili tem neustrašenim borcem za zlato svobodo mlade Jugoslavije.

Pojavil se je v Jugoslaviji največji Hitlerjev strah — Draga Mihajlović, za čigar glavo je bila razpisana nagrada v znesku enega milijona dolarjev, a se doslej še ni našel človek, ki bi ga pohlep po denarju tako daleč premotil, da bi postal izdajica.

General Mihajlović je bil rojen v Šumadiji in je sedaj star 48 let. Toda cvetoča lica in iskre modre oči ga delajo precej mlajšega. Po svoji naravi je vesel človek in kaj rad zbija šale. Tu in tam mu prija kozarček slovitega balkanskega žganja, ki mu pravijo slivovec ali med Slovenci tudi slivovka. Je precej visoke postave in manj koščen kakor tipičen gorjanec njegove dežele.

Po skalovitih gorovjih brez potov in nizdol po kamenitih strugah gorskih potokov se vleče bojna fronta njegove vojske. To je zdaj četrta bojna fronta, edina 'divja' fronta in najšibkejši del hiše, ki si jo je zgradil Hitler na peščenih tleh surove nasilnosti.

Mihajlovićeva preteklost

Med prvo svetovno vojno se je poročnik Mihajlović boril proti Nemcem na solunskem bojišču, kjer so zavezniki prebili domnevno nepremagljivo bojno črto

Draža Mihajlović

trdoživega sovražnika. Sedaj prav trdno misli Mihajlović, da bodo Nemci na istem mestu poraženi tudi to pot.

Briljantni mladi častnik je bil prideljen kraljevi straži kraljevine Jugoslavije, ki je bila zmagovalka v balkanski vojni. Toda v njem ni bilo tiste pohlevnosti in hinavščine, ki človeku pomaga naprej v takih krogih. V kazen so ga zavistniki premestili v dremavo mesto Skoplje, kjer naj bi mladi oficir pozabil in bil pozabljen.

Toda njegova dinamična natura mu ni dala miru. V par letih je bil že spet v prestolnici Belgradu z nogami na lestvi imenitne karijere. Vstopil je v narodno vojaško akademijo, kjer je dosegel tako sijajne uspehe, da je kaj kmalu postal profesor strategije. Ali še se ni naučil, kako je treba kriviti hrbet pred višjimi, pa se je spet zameril pri njih. To pot so se ga znebili s tem, da so ga poslali za vojaškega atašeja k jugoslovanskemu poslanstvu v Bolgarijo.

Ker so Mihajlovića venomer zapostavljali, so ga preHITEVALI manj nadarjeni častniki. Ko je zadivjala sedanja svetovna vojna, je bil še vedno samo polkovnik, pa so ga poslali v zapadni del Jugoslavije, naj bi tam zgradil skupino utrdb v okolišu, na katerega so naciji in fašisti izza mej prežali kot na svojo prihodnjo žrtev. Mihajlović je posvetil vse svoje znanje in moči tistemu delu, nakar je povedal svojim višjim v brk, da so vse one utrdbe nesmiselnost in potrata, dokler je dežela odprta kar celim rojem tujih vohunov.

To pot bi bil skoro prišel pred naglo sodbo; le njegova odličnost v vojaških strokah ga je rešila. Dobil je tri tedne hišnega zavora in bil prestavljen v urad obrambnega nadzorstva, v urad, ki je bil kljub svojemu visokodonečemu naslovu skoro popolnoma brezposlemen.

Ko so naciji zaplesali svoj krvavi ples na Balkanu, je bil Mihajlović med tistimi častniki, ki so skušali izvesti nekaj nemogočega. Ko je šlo za podpisane premirja z Nemci, ni imel nobene besede pri vojaškem vodstvu. S krvavečim srcem je videl, kako se je postavila lutkarska vlada z generalom Milanom Nedićem na čelu. Vojska je imela predati orožje sovražniku.

Ali Mihajlović se ni maral pokoriti povelju, pa se je umaknil v skriven kotiček svoje domovine, odkoder je opazoval, kako je nacijski valjar pomandral junaške Grke in strl otok Kreto.

Uvod k splošni evropski vstaji

Kaj je Mihajlovića pripravilo k temu, da se je upiral Nemcem, ko so bili na vrhuncu svoje bojne moči, se ne da ugotoviti. Morda velik srd v srcu, morebiti goreča prošnja srbskega ljudstva, ki še v mislih ne mara prenašati tako silno zasovražene sužnosti.

Rusi so mu pomagali z vojaškimi nasveti in Angleži so mu utihotapili orožje. Brez vsakršnih fanfar v javnosti se je odprla četrta fronta (takrat tretja, ker še ni bilo Japoncev v tepežu), četrta bojna črta druge svetovne vojne.

Ker si Hitler pač ne more privoščiti, da bi imel sovražnika za hrbtom vojaških čet, ki jih misli nagnati nad Turčijo še letos, je ukazal Madžarom in Bolgarom, naj se leti ubijajo z zatiranjem četniškega bojevanja. In tako bo morda v kratkem pol milijona vojakov poslanih proti oboroženim četam generala Mihajlovića.

Toda jugoslovanski junaki se ne podajo, pa naj pride že kar si bodi. Nič jim ni za življenje pod krutim trinogom. In njihna borba bo bržkone uvod k vstaji vsega starega sveta proti skupnemu sovražniku. Če bo temu tako, se bo imel svet zahvaliti le enemu človeku za to. General Mihajlović si je že zaslužil pravico do nesmrtnosti. — Po raznih virih Z. N.

ISKRE

Psihologija je nauk o ustroju duševnega želodca. Tudi razmišljanje je le prebavni proces.

Da delujejo misli počasi, ni naša krivda. Če bi bil blisk odvisen od nas, bi imel nekaj skupnega s polžem.

Genij je, ki razmišlja o juhi in ustvari filozofski sistem. Tepec začne s filozofskim sistemom... in pride do juhe.

Dejstvo, da so misli carine proste, je še najmanj pripomoglo njih razširjenju.

Filozof očetovsko varuje resnico; zavija jo v tančico. — Satirik jo posili in oplodi.

Vsaka teorija je ekstrakt in jo smemo uporabljati le kot dodatek k vodeni juhi.

Učenjaki vseh narodov želijo mir. Če bi se v tem zedinili tudi bedaki in norci, bi bilo najbrž učinkovitejše.

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija Proletarca za leto 1942

Cena 25c

THE MAY HERALD

Published Annually by the Yugoslav Workmen's Publishing Co., 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

EditorFRANK ZAITZ

Business Manager.....CHAS. POGORELEC

Telephone Rockwell 2864

Single copy 25c

Printed by SNPJ Printery, Chicago, Ill., U. S. A.

Janko Zega:

DESETNIK LOMAN

MOJA mlada spremljevalka je obstala na vogalu in pozorno sledila z očmi mojemu razkazovanju. Razen krajev v Jugoslaviji, ji je bil Pariz najljubši v vsej Evropi.

... Tam na vogalu trga je ameriško poslaništvo. Trg je seveda trg Sloge — Place de la Concorde. In ta široki bulevar je kajpada Avenue des Champs Elysees s slavalokom in grobom neznanega vojaka tam gori. Onostran trga se raztegajo Tuilerijski vrtovi z Louvrom v ozadju. Tam preko Seine vidiš pa vogal poslanske zbornice.

... Tukaj je že pogosto tekla kri, zadnjič 7. februarja 1934. Tam na verandnih zidovih bourbonske palače so ropotale strojnice. V ulicah, mimo katerih pojdeva sedaj, so stale do zob oborožene stotnije redne vojske. Toda poskušeni fašistični puč je bil zlomljen brez armade. A usoda Francije je bila vseeno takrat zapečaten: drugo jutro je "L'Action Francaise" ugotovil: "Od tega trenutka dalje je vojna z Nemčijo nezizogibna." Ker se je francoskim reakcionarjem izjavil njih načrt, so želeli in pričakovali, da bo Hitler z vojno in zmago nad Francijo uresničil njih ogabne načrte...

Zamišljena sva se šetala po Champs Elysees. Z mrzlično naglico so delavci postavljali lesene in jeklene slavaloke, okrašene s francosko trobojnico in angleško zastavo: v par dneh pride angleški kralj, da se pokaže Nemcem, posebno pa še Italijanom, da sta Anglija in Francija enotni in pripravljeni.

Opozoril sem prijateljico na avenijo 'Pierre de Serbie', ki se nekoliko niže združuje z Wilsonovo ulico. Korakala sva po že stranskih ulicah in v eni teh je spremljevalka obstala: "Glej, ameriška zastava!"

"Seveda. Sem sva namenjena. To je glavni stan francoske postojanke Ameriške legije."

Kmalu sva bila na notranjem dvorišču, ki je pa bilo bolj park v miniaturi, obkrožen od treh strani s triali štirinadstropnim poslopjem.

Zavila sva v prostorne urade Ameriške legije, kjer sva se registrirala. Mlada uradnica, ki je govorila angleško s tipičnim naglasom, naju je povabila v klub, kjer bova našla — kot je nama s porednim nasmeškom zagotovila — dovolj zabave, dokler ne pride tajnik s — sodniji.

V klubu sva se udobno zleknila na divan ob oknu. Prileten natak iz Milwaukeea nama je postregel s svežim pivom in okusnim prigrizkom. Prisedel je lastnik garaže na vogalu Avenue Kleber in Rue Sain Didier. Par minut kasneje je prisopihal precej obilen in znatno plešast možak, pa sva se nemalo začudila, ko je bil predstavljen kot dobroznan ameriški poročevalec.

Vprašanje, zakaj ne oglašajo tega prostornega in luksuznega lokala v pariških izdajah ameriških listov in v ladijskih dnevnikih, je izzvalo celo jeremijado. Amerikanci so bili v svetovni vojni zelo, zelo dobrodošli — vojaki in dolarji. A to so Francozi že davno pozabili — vsaj tisti, ki so na krmilu. Ameriški veterani, ki žive v Parizu, so si sami s pomočjo iz Amerike postavili ta glavni stan. 'Klub' je prinašal dovolj dohodkov, da so krili vse stroške vzdrževanja. Toda zadnje čase so jim vzeli dovoljenje za točenje pijače, in klub sme biti odprt le za člane in osebne goste kot sva midva. Za nameček so še na celo posestvo razpisali ogromen davek in pa še poseben luksuzni davek na veliko dvorano — Hall of Fame, v kateri so zbrani razni spomini na Američane v zadnji vojni. Nazadnje so morali dvorano zapreti in danes je tajnik v zvezi s temi sitnostmi na sodniji.

"Vrh vsega človek ne sme o tej nesramnosti niti pisati za javnost, ker bi škodovalo 'prijateljskim odnosom'!" se je jezil poročevalec in zvrnil nov kozarček žganja.

Zunaj se je že mračilo in klub se je polnil — uradniki in uradnice parobrodskih družb in ameriških bank, zdravniki in strežnice iz ameriške bolnišnice, uradniki in uradnice ameriškega poslaništva in konzulata, mehaniki, šoferji in kaj vem, kdo vse je prihajal.

Tajnik je prišel in stopil naravnost k točilni mizi in iz njegovih kretanj in iz nekaterih krepkih kletvic, ki so priletele prav do naše mize, se je moglo sklepati, da se na sodniji ni povoljno izteklo.

Kasneje je tajnik prisedel in nama bolj podrobno opisaval neprilike in težkoče. "Pridita, pokažem vama našo glavno dvorano — zaklenjeno dvorano slave!"

Prostrana dvorana, z gotskimi okni na obeh straneh, je zgedala silno zapuščena, prazna. Ob steni pri vratih so bili kupi pokriti s platnom. Zaslutil si po obliki, da so to nemške strojnice, minemetanci in tista podolgovata stvar je najbrže perut nemškega letala.

"Sic transit gloria mundi," se je pikro nasmehnil. Na stenah so visele tupatam še slike ameriških vojakov: general Pershing, kajpada, in to je najbrže — aha, res je — narednik York. Pa obstanem ves presenečen pred sliko v naravni velikosti in naravnih barvah: "To je Berger Loman!"

"Da, Loman. Saj res, on je tudi Čikažan. Ga poznate torej?"

"Seveda. Delava v istem poslopju, pa ga vidim vsak dan. Samo vedel nisem, da je njegova slika v — sedaj zaprti — dvorani slave."

Pokazal je mal okvir pod sliko:

CORPORAL BERGER LOMAN

"The most outstanding hero of the Argonne battle."—General Joffre.

Decorated by General Pershing with Congressional Medal of Honor.

Zamišljeno sem stal pred sliko. Kako skromen je ta junak! Večini številnih uradnikov, ki jih vsak dan spusti skozi zastražena vrata, se niti sanjalo ni, da je vratar Berger Loman eden največjih junakov v Ameriki.

Tajnik je opazil moje zanimanje. "Če počakate kake pol ure, pa bodeta lahko slišala življenjsko zgodbo tega desetnika. Tu živi sedaj pisateljica in poročevalka, ki je spisala scenarijo za Hollywood, ampak tam so medtem postali skrajni pacifisti in je sedaj pri njih tako junaštvo največji greh."

Stopil je do telefona.

Kako uro kasneje nas je sedela mala družba na verandi kavarne, nedaleč od slavaloka Zmage. Tisoči luči na Champs Elysees — neprestani tok avtov in busov — glasne skupine šetalcev — to ti je Pariz. Toda pripovedovalka je nekako hipnotizirala vsaj mene: zdelo se mi je, da sedim v kinematografu in gledam zelo zanimiv film... Zdrznil sem se — saj res, ali ni tajnik rekel, da je spisala scenarijo za ta film.

To so norveški fjordi. Tam v ozadju je mesto Bergen. Temu mlademu dečku se pozna, da ljubi naravo, da mu je v zabavo plezanje po bregovih in zasledovanje domače koze, ki se tako rada zgubi.

Ampak bogata dežela tam preko morja vabi. Zdi se nam, da sta se zasvetili dve solzi na mladeničevem

obrazu, ko je parnik zavil okoli zadnje čeri in je domači fjord izginil — najbrž za vselej.

S filmsko naglico smo preko Atlantika: mladenič ob ladijski ograji z zanosom pozdravlja kip Svobode.

Samo par naglih pogledov na sledeča leta — najprej v Sheboyganu, nato v Chicagu.

Naš Berger je sedaj sobni slikar, zaveden delavec, aktiven v svoji uniji. Življenje poteka prijetno in mirno. A temni oblaki se zbirajo — grozna nevihta zavihra — Berger odloži svoj čopič.

Glej, ali ni to on? Seveda to je Berger Loman, deseti stotni H, 132. pešpolka, 33. divizije. Tu po Champs Elysees korakajo med donebesnim navdušenjem Parižanov. Hm, imenitni fantje, ti ameriški vojniki!

Prijetni glasovi vojaških godb se polagoma zgubijo med ritmičnim bobnanjem in niti opazimo ne, kdaj so se ti glasovi bobnov spremenili v skrajno neritmično bobnenje topov in regljanje strojnic.

Zgrozimo se: na fronti smo, pri Verdunu. To so naši, ki odločno prodirajo. A ogenj nemških strojnic s treh strani jih ustavi. Toda glej! Desetnik postaja nestrpen: kaj bo ležal tu zarit v zemljo in čakal, dokler ga kaj ne zadene?! Previdno se plazi proti najbližji nemški strojnici, a tako, da ji pride skoro čisto v bok. Tako — sedaj pa ročno granato! Kratek tresk — strojnica preneha bruhati smrt: štirje Nemci leže mrtvi, ostali mole roke kvišku. Prihodnji trenutek je desetnik Loman že v zaklonu in strojnica zopet poje, toda to pot lete krogle v drugo smer . . .

Lahno ranjen je. Pa ga ne vzdrži na obvezališču — tudi strah pred vojnim sodom ne. Ubere jo za svojimi tovariši, prehitil jih, od strani se pritiho taji tik nemškega 77 milimetrskega topa in ga sam zaseže z vso posadko vred.

Major Henneman nervozno briše svoj zaprašeni monokel in polglasno donnerwetra. Njegova čast, da je prvi nemški častnik ujet od ameriških čet, se mu niti najmanj ne dopade. O da, se razume, da ga je ujel in z njim štirinajst drugih Nemcev naš Berger Loman.

Neke temne noči se plazi po razglobovani, z granatami premetani zemlji med obema linijama. Vrne se, a ne sam. Seboj pripelje sovražno predstražo. Ta ujetnik je bil Avstrijec — nekaj avstrijskih polkov je bilo v znak skupnosti na zapadni fronti in leta 1917 so govorili, da bodo poslali tja i slovenski 17. pešpolk. Ta Avstrijec je bil brez dvoma Čeh, če ne celo Slovenec — na vsak način ni ljubil Hunov, kajti še isto noč je peljal Lomana nazaj in mu pokazal vhod v veliko kaverno. Ena samcata ročna granata je ubila nemškega majorja in par vojakov, drugi so se udali, ko jih je nagovoril Avstrijec. Z avstrijskim vodnikom je tisto jutro pripeljal nazaj 26 Nemcev.

Vsega skupaj je desetnik Loman ujel 140 Nemcev! Sam je bil parkrat ranjen, nobenkrat resno. Toda nemški plin se mu je zajedel v pljuča in pustil težke posledice za celo življenje.

General Joffre pripenja medaljo — medaille militaire. Ha, ha — Berger zardi, ko ga general poljubi na obe lici. Le odlikovali naj bi generali, poljube bi pa naj dajale brhke Francozinje . . . Ampak teh je tudi dobil, toda to ni ljubezenski film.

General Pershing ima v svojem glavnem stanu v Chaumontu častnega gosta na obedu. Malo prej mu je pripel najvišje odlikovanje Združenih držav — kongresno medaljo časti.

Poglejmo sedaj malo natančneje na Bergerjevo prsa: dve medalji že poznamo. Tale tretja je francoski vojni križec — croix de guerre — in dve palmi preko svilnatega traka pomenita dvakratno odlikovanje. In to so: italijanski vojni križec, črnogorski red sv. Nikolaja, medalja zmage s petimi traki, kanadska medalja za odlično službo, Viktorijin križec in Leopoldov red.

Ni čudno, da so ga čikaški časopisi nazvali "the most be-medaled Yank," ko se je vrnil kot poročnik.

Pa je prišla depresija — junaki so bili že davno pozabljeni — in Berger se je znašel med milijoni brezposelnih. Radi načetih pljuč se je moral odpovedati svojemu poklicu: pleskarstvu.

Naveličal se je postopanja po ulicah, prodajanja jabolk, beračenja. Stopil je v zvezno poslopje, segel v žep raztrgane suknje in pred strmečega upravitelja poslopja stresel tucat najvišjih odlikovanj . . . Dobil je skromno službo in kasneje nekoliko boljše, ki jo ima še danes.

In vendar ga ni Amerika popolnoma pozabila. Pred več leti je bil v Washingtonu na dan premirja. Napotil se je tudi v kongresno zbornico, kjer si je na balkonu poiskal sedež in ravnodušno poslušal kongresnike. Toda kongresnik Michaelson iz Chicaga ga je ugledal in spoznal ter se takoj javil za besedo.

Takega govora do takrat še ni nihče slišal v naši prestonici:

"Govoril bi rad o možu, ki je tu med nami. O hramem možu, katerega ste mogoče mnogi pozabili. Mož, o katerem govorim, je bil vojak — navaden vojak. Če bi njegove medalje mogle govoriti, bi vam pripovedovale o izrednih junaštvih, pa o slavi, a tudi o grozotah velike vojne, katere konec praznujemo baš danes." In kongresnik je naštel celo vrsto junaških činov našega desetnika.

Sledil je tak aplavz, kakršnega ni bil še nihče deležen v ameriškem kongresu. Poročevalec Chicago Daily Journala je poročal, da je Loman zardeval tam gori na balkonu kakor kaka šolarka . . .

Pripovedovalka je zaključila svoj scenarij in utihnila. Pred nami pa je zopet glasno in burno oživel Pariz, ta Pariz — Meka umetnikov, znanstvenikov in vseh po kulturi stremečih ljudi, pa tudi raj človeških izmečkov. Ta Pariz, ki se je bil tako uspešno uprl tiranstvu, da je lahko dvignil prapor osvobođenja tako visoko, da so se pred njim tresli troni po vsej Evropi. Ta Pariz, ki je prekipel od hvaležnosti in navdušenja, ko mu je prišla ameriška vojska na pomoč, a jo je kaj hitro pozabil, ko je imel mir črno na belem. Pozabil je Lomane, pozabil celo dolge vrste belih križev v Belleau Woodu ter po raznih drugih francoskih poljanah. Vse to je Pariz pozabil, pozabil tudi, da je treba svobodo skrbno čuvati noč in dan . . .

In tako so v njegovem udobnem naročju vzklike in se skoro neovirano razvijale fašistične strupene klice. Le enkrat je dvignil roko in potlačil njihov rast, toda s koreninami iztrgal jih ni. To je bilo leta 1934. In Pariz je zopet zadremal . . . Zadremal, dokler ni zaplapolal nad slavalokom zmage kljukasti križ.

J. D. McKINNON, M. D.

Zdravnik društva št. 121 SNPJ

URADNE URE:

od 2.—4. pop. in od 7. do 8. zvečer.

V nedeljo po dogovoru.

106 Davison Ave.

W. Detroit, Mich.

TEL. LONGFELLOW 8760

A. F. OTTLOCK, M. D.

ZDRAVNIK DRUŠTVA 564 SNPJ

Ordinira: od 2. do 4. pop. in od 7. do 8. zvečer. Tel.:

V uradu: Townsend 8-6324; na domu: Slocum 5780

3341 E. Davison St.

Detroit, Mich.

SLOVENSKI DELAVSKI CENTER

2301 S. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

PHONE: ROCKWELL 2864

LAST KLUBOV JSZ, DRUŠTEV IN POSAMEZNIH DELNIČARJEV

Dvorana za seje, male zabave,
za vaje pevskih in dramskih
zborov, za sestanke unij itd.

Čitalnica in knjižnica na razpo-
lago vsem članom JSZ in Dru-
žabnega kluba Slovenski center

Balinišča pod upravo Družabnega kluba Slovenski center

RAZVEDRILNI PROSTORI V PRITLIČJU ZA ČLANE KLUBA

ČLANARINA \$1.00 NA LETO

TU IMA SVOJ STAN IN VAJE PEVSKI ZBOR "SAVA"

Delnice korporacije Slovenskega delavskega centra so po \$25

V CENTRU SO URADI "PROLETARCA", JSZ, PROSVETNE MATICE IN KLUBA ŠT. 1
KADAR PRIDETE V CHICAGO, OBIŠČITE NAS!

John Olip:

GRBASTA DOLINA IN NJENI LJUDJE

ZGODOVINA nam sicer ne pove, kako je ta dolina dobila ime "Grbasta dolina", vendar se zdi, da radi tega, ker to ni bila navadna dolina, obdana z gorovjem, po kateri teče bister potok ter ob bregu cveto potočnice in druge cvetlice. Ne, Grbasta dolina je široka in po vsej svoji dolžini ima nešteto holmov in gričev. Lepo pobeljene hišice so na pobočjih obdane z vinogradi. Po nekaterih so se razprostirala lepa polja ali pa krasni gozdovi, iz katerih se je slišalo veselo prepevanje vsakovrstnih ptic. Da so po teh holmih cvetele tudi rože, je razumljivo, kajti solnce jih je obsevalo od ranega jutra do večera. Veseli, srečni, da, celo prevzetni so bili prebivalci v teh belih hišicah na pobočjih.

To je bil le del te velike občine, ki se je razprostirala širom Grbaste doline. Ob vznožju so bile še druge hišice, ali bolje rečeno, kočice, v katerih so tudi živeli občani Grbaste doline. Pobeljene niso bile, kajti sopena iz močvirja, katero se je razprostiralo med hribčki, bi uničila vsako barvo. Solnce, ki je tako lepo sijalo po gričih, je le redkokdaj prodrlo do teh koč. Megla, ki se je dvigala iz močvirja, je bila pregosta, da bi jo solnčni žarki mogli presekat. Tudi rož ni bilo in ne žvrgolečih ptic, le regrat je cvetel in komarji so se redili. Slišalo pa se je regljanje žab namesto ptičjega petja. Da prebivalci tega močvirja niso bili veseli in srečni je torej umevno.

Nezadovoljnost se je širila med njimi in to še posebej, ker so bili primorani prispevati tudi v občinsko blagajno za vzdrževanje požarne brambе.

"Kaj bi trošili denar za brizgalno, mi, s kočami ob močvirju; saj bo požarna bramba predvsem varovala bele hišice, polja, vinograde in gozdove na gričih!" Tako je govoril Sandrov Francelj, kateri je že parkrat prišel navskriž z oblastmi, češ, da podpihuje vaščane na upor. Rad je čital knjige in razlagal sosedom, kar se je naučil iz njih. Nekega večera se tako zopet zbere skupina močvirnjakov (tako so se imenovali prebivalci ob močvirju). Na klopih sede pred Sandrovo kočjo in Francelj jim pripoveduje, da je ravno prečital knjigo, kako se lahko močvirja odpravi. Izkopati je treba jarke, da se bo voda otekala in ob straneh napraviti nasipe, da voda tudi ob času povodnji ne poplavi polj, katera bi posejali, kjer je sedaj močvirje. Ker bi se voda otekala, bi tudi megla izginila, solnce bi posijalo tudi k nam, rožice bodo cvetele in ptice bodo prišle. Pobelili si bomo hišice in veseli bomo tudi mi, kakor oni, ki žive na hribčkih; vsi bi bili enaki.

"Da, lepo bi bilo," se oglasi prvi, "ali kopati jarke, delati nasipe, to je delo. Ogromno delo, ki ga mi ne zmremo in ne dokončamo v našem življenju. Nihče med nami ne bo tega doživel, tudi če že jutri začnemo. Povem vam pa tudi, da imam upanje, da bom enkrat tudi jaz imel hišico na hribčku, kjer solnce tako lepo ogreva."

"Bog je ustvaril holme in močvirja," pravi drugi, "in božja volja je, da ljudje živijo na njih in ob močvirju. Tako je bilo in tako bo. Koča, v kateri živim, je bila dobra za mojega očeta, zakaj bi ne bila še zame in za moje otroke? Bo že Bog dal, da, bo šlo."

"Lahko noč, sanjač," so mu zaklicali ter odšli, vsi, razen dveh še bolj mladih mož. Ta dva sta ostala pozno v večer pri Francelju, kateri jima je razlagal, kako bi se lahko izkopalo jarke in napravilo nasipe v kratki dobi, če bi se vsi močvirnjaki oprijeli tega de-

la. Predno se razidejo h počitku, se dogovore, da se bodo še večkrat sešli in razpravljali o tej knjigi.

Tako se je tudi zgodilo. Skoro vsak večer je bila pri Sandrovih razprava o načrtih kako posušiti močvirja, posejati polja in nasaditi trto, kakor je zapisano v knjigi. Tudi vedno več jih je bilo, tako da je bil Francelj končno primoran postaviti še nekaj klopi pred svojo kočjo, vzlic temu, da se jim je večina sovaščanov posmehovala ali jih celo psovala s sanjači, antikristi in tako dalje.

Zbirali so lopate, krampe in drugo orodje. Sandrov Francelj pa je pridno meril in delal načrte. Bil je njihov vodja.

Veselo so prepevali, ko so odšli na delo prvi dan in to se je ponavljalo vsak dan, zavedajoč se, da tudi če oni sami ne bodo doživeli lepe bodočnosti o kateri so sanjali, njih otroci bodo pa vendar le imeli solnce, rože in ptice bodo poslušali namesto žab.

Vzelo je leta napornega dela predno se je pokazalo malo izboljšanja. Še je bila megla nad močvirjem, toda ne več tako gosta in večkrat se je pripetilo, da je solnce s svojimi žarki prodrlo skozi in posijalo tudi na močvirnjake. Na nekaterih krajih prejšnjega močvirja je rastle že prvo žito. Vedno večja skupina mož je hodila vsako jutro z lopatami preko ramen k močvirju na delo.

Vsega tega bi ne bil nihče bolj vesel kot Sandrov Francelj, ako bi se tedaj nekaj ne zgodilo. Nekega dne stopi k njemu majhna skupina kopačev s pritožbo, da gre to delo vse prepočasi. Tudi načrti se ne strinjajo s knjigo. Treba jih bo predelati, da bo delo prej dovršeno in da bodo lahko že oni sami občutili toploto solnčnih žarkov, ne pa šele njih otroci. Francelj, ki je bil s tedanjim napredkom zadovoljen se ni podal. Vztrajal je pri svojem načrtu. A tudi nasprotna skupina se ni hotela podati Francelju ter začela kopati jarke po svojih načrtih.

Tako sta sedaj delali dve skupini, da posušita močvirje. A namesto da bi delo napredovalo s podvojeno silo, je nazadovalo. Kjer je ena skupina izkopala jarek, ga je druga zasula. Kjer so eni imeli v načrtu nasip so drugi imeli v načrtu jarek. V že izkopanih jarkih se je nabirala voda in v tej vodi so se redili komarji. Trdili so pa vsi, da delajo za osušitev močvirja in res so hodili na delo in kopali ter zasipali od ranega jutra do poznega večera.

Nekega dne, kmalu potem ko so začeli kopati, pa zadoni iz cerkvice na hribčku plat zvona. Glas: Gori! gori! se je razlegal po vsej občini. — — — "Gori, gori, — — pa naj gori," so menili močvirnjaki, "saj gori na hribčkih in ne pri nas."

Gasilci so hiteli s svojo že zastarelo brizgalno na lice požara. Prva hiša je bila že pepel. Pohitili so k drugi, položili cevi, katere so pa bile prekratke in vodni pritisk ni bil zadosti močan. Manjkalo je sile, ki bi gnala vodo zadosti daleč. Tudi druga hiša je bila uničena. Hite k tretji. — Prepozno! Četrta že gori, zopet so cevi prekratke, ni sile, ki bi gnala vodo na požrešne plamene. Ogenj se je širil na vse strani, čez polja v gozdove in vinograde.

"Pomagajte! Pomagajte! — Gori!"

Francelj pogleda na prvo žito, ki je ravno dozorevalo na ravnini, kjer je bilo ne tako dolgo tega še močvirje. Kaj, če pride ogenj tudi na ta polja? Ako se požar raz-

širi, uniči tudi polja močvirnjakov, za katera so se toliko trudili. Ne, ne, to se ne sme zgoditi, ne sme!

"Na pomoč! Hitimo! Rešimo naša polja. Pustimo začasno spor vsled močvirja, da ohranimo to, kar smo do sedaj dosegli, da rešimo naše žito, ki nam bo dalo moč nadaljevati naše delo." Tako kliče Francelj in vsa njegova skupina odhiti z njim na pomoč gasilcem.

"To je požar belohišnikov na hribčkih, kaj nas briga ta požar? Mi nadaljujmo s kopanjem. Tu si ustvarimo naša polja, solnce nam bo sijalo in rože bodo cvelele pri nas, ko bo dokončano naše delo. Kaj nas brigajo hribčki?" Tako je govorila skupina, ki je nadaljevala s kopanjem ob močvirju.

Ogenj na hribčkih se je razširjal na vse strani. Vsi gozdovi so bili že uničeni. Gasilci so hiteli z brizgalno od enega konca do drugega, a vedno so dospeli prepozno, pa s prekratnimi cevmi in prešibkim vodnim pritiskom. Vsa dolina je bila napolnjena gostega črnega dima, ki se je polegal tudi po ravninah, kjer je velika skupina še nadalje osuševala močvirje.

Dim in vročina sta jim onemogočala vztrajati. Tu ni bilo več vprašanja, čegav ogenj je. Ogenj mora biti pogašen, ako hočemo rešiti Grbasto dolino in sebe.

Tako so odšli vsi močvirnjaki, vsi do zadnjega in celo žene so odšle z njimi. Na ramenih so nosili krampe in lopate. Gasili bodo ogenj z lopatami. "Tukaj čez izkopljemo jarek, preko katerega ogenj ne bo mogel naprej," jim zapove njih vodja, in zazvene so lopate in krampi. Gasilci pa so še vedno tekali sem in tja s svojo brizgalnico in kot navadno vedno dospeli prepozno.

Združile so se vse skupine, da skupaj kopljejo jarke, toda za to ogromno delo jim je primanjkovalo lopat.

Kopali so z golimi rokami iz katerih je pritekala kri, ki se je pomešavala z ilovico. Ogenj se je razširil do jarkov, a čeznje ni mogel. Uspelo jim je, da so ustavili širjenje ognja, katerega so potem lahko pogasili s tisto staro brizgalno požarne brambe.

Žalosten je bil pogled na Grbasto dolino, ko je bil ogenj pogašen. Ožgani od ognja in okajeni od dima so si moške s krvavimi rokami segli v roko. "Zmagali smo nad ognjem, toda le s skupnimi močmi. Od sedaj naprej naj bo vse naše delo skupno delo. Preuredili ne bomo samo močvirja, ampak vso Grbasto dolino. Nihče ne bo živel ob močvirju, živeli bomo na hribčkih, kjer sije solnce, cveto rože in ptice pojo. Močvirje posušimo in odstranimo meglo, da bo solnce dospelo tudi do našega potoka, kjer bodo rastle potem potočnice in ne samo regat.

S skupnimi močmi smo pogasili ogenj, s skupnimi močmi bomo odstranili tudi močvirje in se iznebili za vselej komarjev, žab in krot.

COMPLIMENTS

OF

HOTEL BERGER

TEL. CRAWFORD 4290

2653 South Lawndale Avenue
CHICAGO - ILLINOIS

PHONE LAWDALE 1214

HENRY SWADE

Certified

Plumbing and Heating Contractor

Jobbing and Repairing
promptly attended to

2448 So. Hamlin Ave. - Chicago, Illinois

TEL. WILLOW SPRINGS 953-J

RED GATE INN

GOSTILNA - PIKNIŠKI VRT

JOHN in PAULA SKAVICH, lastnika

97th & Archer Rd. - Willow Springs, Ill.

TEL. CANAL 6177

JOHN KOCHVAR & SON

Distributors of

MONARCH BEER

QUICK SERVICE

2215 W. 23rd Street - Chicago, Illinois

PHONE CRAWFORD 1335

JOHN'S QUALITY MEAT MARKET

JOHN MATOUSEK and RICHARD DUSEK, Props.

BEST FRESH and SMOKED MEATS
HOME DRESSED POULTRY

3708 West 26th Street - Chicago, Ill.

Lawndale 2344

Notary Public

DONALD J. LOTRICH

INSURANCE

REAL ESTATE - LOANS

2610 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

**THE PELIKAN
DRUG STORE**

TEL. CRAWFORD 2100

Lawndale Ave., Corner West 26th Street
CHICAGO, ILL.

EDWARD J. KRAL, R. Ph. G.

Anton Shular:

OKRAJNI "DOM"

ZUNAJ na samotni preriji stoji skupina večjih in manjših poslopij, ki se od daleč vidijo kakor nekdanja plantaža južnjaškega močnega. Dve večji dvonadstropni zidani hiši, lična hišica za oskrbnika in njegovo družino, velik hlev in več manjših zgradb za perutnino, kmetijsko orodje in druge pritikline, vse to skupaj se imenuje s pesniškim nadihom 'County House'. Vendar pa nam je vsem bolj znano pod imenom 'poor house' ali po naše ubožnica.

Okoli se razteza 160 oralov lepo obdelane zemlje, kar dokazuje, da je v tem 'domu' vsaj nekaj marljivih rok med njegovimi stanovalci. Vseeno pa diha iz vsega domovanja in samotne okolice nekaj tako neprijetnega in grenkega, da bi si človek ne želel najti tam svojega zavetja ali 'doma'.

Semkaj se zatekajo tudi naši zgarani rojaki, ki ostanejo potem, ko onemorejo od starosti, brez gmotnih sredstev, brez doma, brez strehe, brez svojcev in prijateljev, da tam prebijejo še tistih par let, preden pride ponje blede smrt.

Poznal sem marsikaterega našega človeka, ki se je na stare dni zatekel v ta zavod, v ta zadnji kot, da ne bo potem nikomur v napoto in da bo imel vsaj streho nad sabo pa košček kruha za v usta, čeprav je na njem pritisnjen znak miloščine in pečat beraštva. In kam naj se le dene? Brez bližnjih svojcev je, a vrh tega pa še ves nadložen in tako nesposoben za koristno delo, da si ne more zaslužiti niti za najskromnejše stvari. Zaslužek iz 'dobrih' dni je šel sproti in morda res včasih celo tudi po nepotrebnem v veseli družbi. Pa kdo je takrat sploh mislil na starost?

In vendar je tudi on kolikor toliko prispeval svoj delež skupnemu prizadevanju za napredek človeške družbe! Vsaj toliko je storil, da bi mu ta lahko nudila na stara leta skromen kotiček, ne da bi se držal pečat miloščine vsakega grižljaja in slehernega oblačila, ki mu ga podarijo.

Dasi mi je cel kraj precej znan, me vendar pot le malokdaj zanese tjakaj. Ker osebno poznam nekaj naših ljudi, ki jih je sila potisnila v ta 'dom' na stare dni, sem že večkrat mislil na to, da bi jih obiskal ter si od bliže ogledal prostore in življenje v njih. Saj je med nami kaj pogosto čuti v vsakdanjih pomenkih besede 'Pojdimo pa v poor house', kadar hočemo izraziti gmotno negotovost, ki jo prinese s sabo siva starost.

Ko stopim na veliko, s peskom posuto dvorišče, mi pride na misel znanec, ki je pred kakimi dvajsetimi leti skrivnostno izginil iz naselbine; šele čez

več mesecev smo zvedeli, da je v tej okrajni ubožnici. Za tem pripetljajem se je skrival kar cel roman. Njegovi sostanovalci so pravili, da je prejel iz starega kraja pismo, ki mu je skoroda zatemnilo um. Mož je pustil doma družino in majhno posestvo, ker si je pač mislil kakor na tisoče drugih prihraniti nekaj denarja v Ameriki ter se nato vrniti domov, kjer si bo zboljšal in povečal posestvo, da bodo imeli vsi lepše življenje. V tistem pisanju mu je žena naravnost priznala tisto, kar je že prej po ovinkih slišal od drugih. Povedala mu je, da se mu je v tistih desetih letih, ko je z doma, družina pomnožila za par otrok. Dovolj dolgo ga je čakala, mu je pisala, in naposled docela obupala nad tem, da bi se še kdaj vrnil. Tako se je zgodilo nekaj povsem naravnega in zdaj ga prav nič več ne pogreša; zato naj le ostane tam, kjer je, mu je še dala razumeti.

Nekaj dni je taval okrog kakor brez uma, potem pa se je sklenil umakniti ljudem in življenju, ki ga je tako razočaralo.

Vsi smo tudi poznali veseljaka Miklavža, a malokdo je vedel za njegovo pravo ime. Vsako pomlad in poletje se je potepal okoli znancev po naselbinah. Hrano je dobil danes tukaj, jutri tam, a spal pa je najrajši pod milim nebom, zlasti v vročih poletnih nočeh; tu in tam mu je dal kdo kako desetico za tobak ali pa kupil kozarček žganja. Pozno v jeseni pa ga je spet redno zmanjkalo, kakor zmanjka lastavice, ko odleti na jug. Vrnil se je v ubožnico 'na gorko', kakor je rekel, kjer je lepo prezimil. Ko pa je prišla pomlad v deželo, tudi Miklavžu ni bilo več obstanka za tsnim zidovjem. Dasi mu je oskrbnik tiste ubožnice zapretil, da ga prihodnjo zimo ne bodo sprejeli pod streho, ko bo spet trkal na vrata, se je Miklavž samo nasmehnil, češ, saj se poznamo—to mi rečete vsako pomlad, a se vseeno vsako zimo vrnem na gorko. "Poleti te silijo delati na polju," je nekoč povedal, zakaj jo popiha iz zavoda vsako pomlad. "Saj še mlad nisem rad delal, pa bi sedaj, ko sem star," je še modrovaje dodal.

Pa smo nekega poletnega dne čitali v krajevnem listu, da je neki avto do smrti povozil 'McCloskyja', ko je ali zmešan ali pa natrkan kolo vrnil po sredi tiste ceste. In tako se je zgodilo, da se ni več vrnil v 'dom'.

"Rad bi si malo ogledal te prostore ter dobil nekaj podatkov," sem ogovoril mlado žensko, ki je čistila preprogo pred oskrbnikovo hišo in ki je bila, kakor se je pozneje pokazalo, njegova žena. "Sem precej zaposlena; ali vendar, kaj želite?"

mi je dejala ter povedala, da ima 'dom' zdaj samo še okoli 70 stanovalcev—približno 50 moških in 20 žensk.

"Koliko je med njimi Slovencev?" jo nadalje vprašam. "Vi jim najbrž pravite 'Austrians,'" hitro popravim, ker sem se spomnil, da so bili časi, ko so se Slovenci še sila radi izdajali za Avstrijce.

"O, da, Austrians!" vzklikne oskrbnikova žena z velikim zadovoljstvom, da me more sedaj bolje razumeti in vedeti, koga imam v mislih. "Devet ali deset jih je moških; žensk pa sedaj ni nobenih."

Povedala mi je, da meri kmetija okoli 160 orlov, a osebje pa da obstaja iz oskrbnikove družine, enega hlapca in par postarnih postrežnic.

"Veliko dela opravijo naši stanovalci sami," je nadaljevala. "Seveda je le malo takih, ki so sploh še sposobni za kako delo. Vsak dela, kolikor se mu pač poljubi. Nekateri delajo za kratek čas, a drugi pa rajši lenuharijo. Ne ločimo jih pa ne. Med njimi je par mlajših pohablencev, ali večinoma so to stari ljudje od 70 do 96 let."

Na kmetiji je dobršna čreda goveje živine in svinj.

"Molzemo tudi 16 krav in pridelamo precej drugih živil," mi je pojasnjevala mlada ženska. "Seve se zavod še izdaleka ne vzdržuje sam. Preostali stroški se pokrivajo z okrajnimi davki."

V zavodu je nekakšna kapelica in bolnišnica za silo.

"Včasih je imel zavod več stanovalcev," sem nadalje zvedel od nje. "V teku zadnjih desetih let pomaga država starim ljudem v večji meri. Daje takim, ki so brez vsakršnih sredstev, po kakih deset dolarjev na mesec in še nekaj živil vrh tega. Zato se čimdalje manj ljudi zateka v ta zavod. Tako se njihno število polagoma krči in niža."

Oskrbnikova žena mi nato pokaže možička, ki je rinil samokolnico pred sabo. "Morda poznate tega; je Avstrijec," mi reče menda zato, ker sem ji poprej povedal, da jih nekaj poznam.

Zahvalivši se ji za prijaznost stopim za njim. "Poglej ga no, saj si ti, Tone," ga ogovorim, ko ga doidem. Spoznal me je in v zadregi obstal. Očividno mu je bil moj obisk neprijeten. Le počasi sva prišla v živahen pogovor in polagoma se je starec znebil zadrege. Ob ločitvi sva si bila spet stara znanca.

"Imam že 75 let, pa še vedno rad delam. Ni me treba priganjati, kakor morajo druge. Delo si kar sam najdem in radi me imajo," mi je pripovedoval Tone. "Človek se privadi in živi se. . . Jemo trikrat na dan, ob sedmih zjutraj, opoldne in ob štirih popoldne. Trikrat na teden dobimo meso, za večerjo pa le kavo in kruh. Kdor ima rad mleko, ga dobi zadosti; jaz imam rajši črno kavo. Zajtrku pa se kar ne morem privaditi, pa se ne morem. Ovsen zdrob, običajna ameriška jed,

mi ne gre. Kakor je bilo slabo v starem kraju, ovsenega močnika pa vendar nismo jedli."

Okrog naju se je smukal psiček.

"Od nekod se je pritepel, pa nam je zdaj zvest tovariš," mi pojasnjuje stari Tone, ko je videl, da mi oči uhajajo na pasjo žival.

Ponosen na lepo urejeno kmetijo mi je povedal, da imajo sedaj moderne kmetijske stroje.

"Zdaj rabi hlapec le dva dni za oranje in sejanje ovsa, med tem ko je prej s konji oral kar cel teden," se je hotel malo pobahati ter mi nato pokazal starčka, ki je lezel ob palici in tiščal umazano perilo pod pazduho. "Je Slovenec in nese v pralnico, kjer bodo v pondeljek prali. Navadno vsak sam prinese." Ko sem ga izpraševal še o drugih rojakih, mi je omenil Johna.

"O, z njim pa ne bo nič," mi reče z nekakšnim obupnim sočutjem. "Ne bo več dolgo. Leži in mu gre na slabše. No, zdaj je vse drugače, kakor je bilo pred leti, kadar se je komu izmed nas bližal konec. Glej," de nenadoma z veliko pozornostjo ter mi pokaže s prstom proti zapadnemu koncu kmetije, kjer je zahajajoče solnce metalo dolgo senco preko planjave, "tam v kotu za mejo, sedaj zaraščeno z robidovjem in plevelom, je zapuščeno pokopališče, kjer so včasih pokopavali tovariše kakor pse. Kadar je kateri izmed nas hudo zbolel, sta oskrbnik in hlapec z veliko nevoljo poiskala kramp in lopato ter šla tja, da sta izkopala jamo. . . Bila je pripravljena. . . To pa ni več tako. Oskrbnik pokliče po telefonu ambulanco, ki pride iz mesta in odpelje mrliča, da ga pokopljejo vsaj kot človeka. . . Zdaj že precej let več ne rabijo tistega pokopališča."

Pri nama se tedaj ustavi mož košatih brkov in veselega obraza stiskajoč v roki napol zgorelo pipo. "Si Slovenec?" ga ogovorim.

"Seveda," se mi odreže na kratko, a vseeno pa prijazno.

"Vidim, da si tobakar," nadaljujem jaz.

"O, to pa to," mi odgovori in pritrdi. "Kajpak le tedaj, kadar je kaj tobaka pri hiši."

Pa mu ponudim cigaro, po kateri skoro hlastno seže ter reče: "Kaj takega pa že dogo ne!"

In oči so se mu kar pasle na mojem skromnem darilu. V tem pa se skozi hlevna vrata iztegne dolga in uvela roka. "Kaj pa jaz?" se oglasi njen gospodar. Po obrazu sem nemudoma izpoznal, da je Irec. Dal sem še njemu eno ter ga opozoril, naj pazi, da ne bo hleva zažgal z njo.

"Tobak nam še kdo prinese," je že kar zgovorno pripovedoval Tone. "Ampak požirek žganja pa se težko dobi. Res ni bogve kako strogega nadzorstva, ali nihče si ne mara sitnosti nakopavati s takimi rečmi na glavo. Pa še eno prošnjo imam na srcu," se še zaupneje razkriva moj starec. "Slovensko štivo hudo pogrešamo tukaj. Kupiti si ga ne moremo, ker nimamo nobenega denarja, a skoro vsi pa radi čitamo. Pred leti smo dobivali

dnevnik "Prosveto", ki pa so ga nam ustavili. Kar po pet parov rok se je iztegnilo, ko je poštni sel prinesel list. Nestrpno smo ga čakali in potem je šel iz rok v roke."

Obljubil sem mu, da bom njihno željo sporočil listovi upravi. Storili bi v resnici dobro delo, če bi jim začeli zopet pošiljati list ali pa naj bi ga jim spet naročila kansaška federacija Slovenske narodne podporne jednote, kakor je to že storila pred leti.

Poslovil sem se od Toneta ter mu dejal, da se ob priliki spet oglasim pri njih, nakar je on poprijel za samokolnico, a jaz pa sem si ogledal še notranje prostore. Sama ubožna oprava, a vsekakor pa vlada vsepovsod kaj vzorna snaga. Za dolgo mizo so starci v dveh skupinah igrali karte, dasi je bil zunaj lep in solnčen pomladanski dan. Mojo pozornost je nase obrnil starček, ki je sam sedel v kotu ter strmел v tla.

"Kaj pa vi samujete tukaj?" ga ogovorim v angleščini. "Čemu tudi vi ne igrate kart?"

Starec se ves presenečen počasi ozre vame ter potem izpregovori skoroda otožno: "Ne vidim."

Iz tega odgovora sem spoznal, da ni angleške narodnosti. Ko zvem, da je 'avstrijan', se začneva pogovarjati v slovenščini. "Slabo vidim," mi je potožil. "Star sem nad 80 let in več kakor dvajset let sem že tukaj. Dokler so mi dopuščale moči, sem poleti delal na polju, pozimi pa pri živini; obenem sem zasledoval vaše življenje tam zunaj

s pomočjo lista, ki ste ga nam pošiljali semkaj. Zdaj že več let slabo vidim in tudi ne vprašujem. . . . Odmrlo je tisto tam zunaj; sicer pa le še nekaj kratkih dni. . ."

* * *

Stanovalci tega zavoda so večinoma sami moški; za ženske se menda laže dobi kotichek pri znancih in prijateljih na stara leta. Nekateri izmed njih imajo sinove in hčere, ki živijo v raznih krajih po Ameriki. Poženili so se, imajo svoje družine, pa jim je neprijetno misliti na to, da bi skrbeli še za očeta ali mater, in pravijo: "Oh, saj jim ni nobene sile v tistem zavodu; privadili so se in preskrbljeni so."

Naši rojaki v tem zavodu so bili nekaj večinoma člani podpornih društev. Nekateri so vzeli odpravnino in ko je ta pošla, so se zatekli semkaj. Drugi so še zavarovani za smrtnino, "da jim bo društvo oskrbelo vsaj dostojen pogreb." Članarino pa plačuje za nje sin ali hči. Saj ne bo šla cela smrtnina za pogreb. . .

Kakor vse kaže, bodo polagoma izginile te karsarne ubožstva. Dasi je oskrbovanje še nezadostno, se vendar čimdalje človekoljubneje postopa s stariimi ljudmi, ki nimajo sredstev, da bi se preživljali, niti ne sorodnikov, ki bi se zavzeli zanje. Skrb za take ljudi je pač tudi eden izmed znakov naše civilizacije.

Vsak človek rajši prebije svoje poslednje dni v krogu svojih znancev in ni težko najti skromnega koticčka zanj, če dobiva od države vsaj nekaj stalne podpore, ki se da obrniti za postrežbo in najnujnejše potrebe.

ANTON KEGL

KRASEN

PIKNIŠKI VRT

Prigrizek in dobre pijače vedno na razpolago

TEL. WILLOW SPRINGS 999-J

WILLOW SPRINGS - - - ILLINOIS

STANLEY SKRIVAN

UNIJSKA BRIVNICA

PRVOVRSTNO DELO, DOBRA POSTREŽBA
IN ČISTOČA

2608 S. Lawndale Ave. - Chicago, Illinois

VOTAVA BROS.

AUTO REPAIRS

Shimmy and Wheels Balanced - Body and Fender
Repairs - Painting - Frames - Axles
Straightened Cold

Phones: LAWDALE 7831 - CRAWFORD 2565
3804-06 Ogden Ave. - Chicago, Illinois

ADRIA PRINTING CO.

1838 NO. HALSTED STREET
CHICAGO • ILLINOIS

Phone Mohawk 4707

NAJVEČJA HRVATSKO-
SLOVENSKA TISKARNA

Se priporoča v izvršitev vseh tiskarskih del

Tiskamo časopise, knjige, programe, letake,
vstopnice in vsa druga v tiskarsko
stroko spadajoča dela

VSA NAROČILA IZVRŠENA LIČNO IN HITRO
TER PO ZMERNIH CENAH

Ameriški družinski koledar je bil tiskan pri nas
"Proletarec" se tiska pri nas

Odbor JSZ, Prosvetne matice in Jugoslovanske delavske tiskovne družbe

OŽJI (IZVRŠNI) ODBOR JSZ:

Alice Artach, Filip Godina, Kristina Turpin, Fred A. Vider, Frank Zaitz. Tajnik JSZ: Charles Pogorelec.

ŠIRŠI ODBOR EKSEKUTIVE JSZ

Peter Benedict, Detroit, Mich.; Anton Jankovich, Cleveland, O.; Milan Medvešek, Cleveland, O.; Anton Shular, Arma, Kans.; John Terčelj, Strabane, Pa.

NADZORNI ODBOR

Frank S. Tauchar, Angela Zaitz, Anton Zaitz.

PROSVETNI ODBOR

(Ožji odsek, čikaško okrožje):

Ivan Molek, Joško Oven, John Rak.

Vnanji člani prosvetnega odseka:

John Berlizg, Detroit, Mich.; Frank Česen, Cleveland, O.; Ethin Kristan, Grand Haven, Mich.; Ivan Jontez, Cleveland, O.

Tajnik Prosvetnega odseka: Charles Pogorelec.

NAMESTNIKI

Louis Aidich, Springfield, Ill., Andrew Božič, Cleveland, John Koklič, Strabane, in Andrew Turkman, Cleveland, namestniki članov širšega odbora eksekutive JSZ.

Frank Sodnik, namestnik v nadzorni odbor.

UPRAVNI ODBOR JD TD

V upravnem odboru Jugoslovanske delavske tiskovne družbe (lastnina JSZ), ki izdaja Proletarca, Ameriški družinski koledar, Majski glas in knjige, so:

Joško Oven, predsednik; Fred A. Vider, podpredsednik; Chas. Pogorelec, tajnik; Filip Godina, blagajnik; Frank Zaitz, zapisnikar. Pregledovalci računov: Frank S. Tauchar, Anton Zaitz, Angela Zaitz. Ostali direktorji: Alice Artach, Kristina Turpin, Ivan Molek, John Rak.

Naslov vseh teh uradov in odborov je 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

PROSVETNA MATICA

je

delavska kulturna
ustanova

•

DRUŠTVA
in
KULTURNE
ORGANIZACIJE

pridružite
se ji!

•

Za pojasnila pišite
na:

Prosvetna matica
2301 So. Lawndale Ave.
Chicago, Ill.

COMPLIMENTS OF

Cramsie, Laadt & Company

Insurance

TEL. WABASH 3161

175 West Jackson Boulevard
CHICAGO • ILLINOIS

Frank Florjančič

Železnina, barve, šipe

Popolna zaloga potrebščin za vrtove in domove
PRVOVRSTNO BLAGO PO ZMERNIH CENAH

•

5519 W. North Ave.

Chicago, Illinois

TEL. MERRIMAC 0728

Filip Godina:

"DIVJA STAVKA"

MINULO je že nad trideset let, ko sem bival v Indianapolisu, Indiana, in doživel to razočaranje.

Slovenci so bili one dni naseljeni večinoma na zapadni strani mesta, v "Haughvillu", kot so rekli tistemu kraju. Še posebno znan pa je bil pod imenom "Hunkytown". Srbov, Hrvatov in drugih Slovanov takrat še ni bilo mnogo v tem mestu, z izjemo skupine Macedoncev.

Naši ljudje so delali skoro vsi v železovlarni, ki je bila posest National Malleable Co. Slovenci so rekli tisti tovarni kar na kratko "marbel-fondra". Delali so v nji trdo kot živina. Plača je bila akordna (od kosa), ure pa dolge tako, da so nekateri delali od 4. zjutraj pa do 7. zvečer ali še dalj. Ta ali oni je še precej dobro zaslužil za tiste čase in so se s plačo posebno v salunih zelo pohvalili.

Življenjski standard je bil tak, kot običajno one dni, kjer so prebivali priseljenci. Postelja tik postelje, kakor v kasarnah. V vsako sobo so stlačili goste (boardarjev) kolikor največ so mogli. Takrat so bile uporabljene za spalnice vse sobe v hiši. Nihče se niti spomnil ni, da bi se kakšen "room" uporabil za sprejemnico, ali parlor. Naslonjači, zofe, divani in razen drug komfort so bile v njih neznane stvari. Vse je bilo dobro za sedenje: zaboji od steklenic piva, mali sodčki, zasilna klop, zbita skupaj v naglici, sploh na čemer že se je moglo sedeti, da si je človek za silo odpočil, predno se je vlegel v posteljo in potem po nekaj urah spanja spet odrznel v tovarno.

Ob nedeljah so si že kako pritrgali čas, da so šli k maši in nato v gostilno. Gostilničarji so skrbeli, da ni bilo brez harmonike in ne brez deklet. Tudi karte so bile vsem na razpolago. Tako je minil praznik. V ponedeljek pa se je pričelo garanje v "fondri" znova s težko glavo. Takšno je bilo življenje teh ljudi od leta do leta, iz dneva v dan.

Nekaj Slovencev nas je stanovalo bolj v sredini mesta. Delali smo v klavnici Kingan & Co. A v soboto, in pa v nedeljo večer smo šli navadno tudi mi na Haughville v družbo k našim, ki so delali v livarni, in se zabavali z njimi. Mladost in razposajenost je povzročila, da sem postal zelo znan v tej družbi. K temu mi je pripomoglo tudi znanje angleščine, ki je bilo za one čase precejšnje. Vabili so me v potrebah za tolmača, pojasnjevati dokumente in pomagati jezikovno, kjer pač je bilo treba.

Tudi na organizacije smo pomislili. Ustanovil sem bil društvo, ki je v SNPJ dobilo številko 105, dalje socialistični klub št. 25 JSZ, pa tudi na dramskem polju smo močno delovali. Storil sem, kolikor se je pač moglo v danih okoliščinah in razmerah, in naselbina Indianapolis je postala splošno znana.

A primerilo se je, da "nekaj v ljubezni ni šlo prav", pa sem Indianapolis zapustil in odpotoval na daljni zapad. Že leta 1907 sem bil zašel v severni del Alaske, nazaj grede pa sem se ustavljal v zapadnih državah Ameriške unije, v katerih sem se seznanil s sindikalisti, ki so bili organizirani v IWW. To je bila takrat silno ognjevit organizacija in postala v krogih izkoriščevalnih slojev osovražena, da kaj. Meni so se bojevniki pri IWW dopadli vsled svoje odločnosti in vrnivši se nazaj v Indianapolis sem našim ljudem veliko pravil o njih in pa kaj IWW pravzaprav pomeni. Poslušali so me radi, vedoč, da imam skušnje in da zase ne iščem nobenih osebnih koristi. Znanje o tem delav-

skem gibanju na zapadu sem dobil največ, ko sem delal ali pa potoval v državah Montana, Utah, Washington, Oregon in Kalifornija.

Krize, ki pomenijo brezposelnost in pomanjkanje, v tej deželi niso nič novega. Imeli smo večje ali manjše "depresije" že one dni in ponekod so bile kar katastrofalne. A po vsaki krizi si je dežela opomogla in pričela se je nova "prosperiteta". Na tiste, ki so v krizi vse izgubili, ali pa izginili v nji, je ljudstvo pozabilo ko hitro je moglo.

Ko sem se vrnil v Indianapolis, sem šel spet delat v klavnico Kingan & Co. Na potovanju sem si pridobil še več znanja v angleščini, kar mi je pomagalo, da sem dobil boljše delo. Namreč dali so mi par konj, da sem vozil meso v mesnice in na mestni trg. Tako sem dobil priložnost, da se z ljudmi še bolj seznanim. Sicer sem prinesel take skušnje že iz Trsta, kjer sem živel in se tam uvažal v delavsko gibanje, posebno še v strokovno organizacijo. V to deželo sem prišel že kot organiziran delavec.

Ko je nastala one dni v tej deželi kriza, so v železovlarni "Marbel" znižali mezdo od akordnega dela toliko, da nekateri niti za preživljanje niso dovolj zaslužili.

Tako je postal lok prenapet. Delavci so se nekega dne kar hitroma domenili, da gredo "na štrajk". Res jih je že prvi dan izostalo od dela nad polovico, niso pa bili nikjer organizirani in tudi vodstva niso imeli. Samo zapretili so bossom in formanom, da jih na ših več ne bo, dokler se kaj ne ukrene za izboljšanje. Svoje pritožbe so pojasnili družbi v napol polomljeni nemščini, ki so jo pomešali z enako angleščino. Delavnik je predolg in plača prenizka, so rekli.

Ko so se nekoliko odpočili, so šli v gostilne in se navdušili s pijačo. Nekateri so se z njo toliko ogreli, da so pričeli razgrajati. Nekaj pa jih je ostalo na delu. Oni, ki so ostali zunaj, so pili in rajali pozno v noč. Naslednji dan se je ponovila ista storija, s to razliko, da so se tem pridružili še ostali. Družbi se ni izplačalo kuriti peči in je obrat popolnoma ustavila, bosse pa je poslala na domove delavcev, da jih pridobe za povrnitev v tovarno.

Enkrat popoldne se jih je zbrala večja množica in so nato marširali skupno pred tovarno. Peli so in kričali. Marsikdo izmed njih je imel v roki ali pa v žepu steklenico piva ali žganja. Tu in tam si je kdo v tej množici zataknil za klobuk bankovec. Iz pisarne urada je prišlo par uradnikov, ki so delavce na vljuden način urgirali, naj s stavko nehajo in se vrnejo na svoj posel. Delavci pa so odgovarjali v svoji polomljeni nemščini in angleščini, da se jim je delala krivica, ki jo je treba odpraviti. Iz množice so se čule besede: "Mr., mi no work no more for Marbel, Marbel no good, no make money" in tako ter še drugače so vpili. "Mr., you wan drink," je ponujal nekdo steklenico bossu.

Medtem je dospela policija in razgnala demonstrante. Pametnejši stavkarji so v naglici sklenili pozvati vse te delavce v Bišofovo dvorano, kjer naj bi se skupno domenili, kako nadaljevati s tem bojem. In res, delavci so vzeli navodilo na znanje in prišli na shod. Dvorana je bila nabito polna. Večina pa je bila ob tem prvem takem zborovanju že precej opita in se ni moglo dosti opraviti, razen, da se je izbral odbor petih, ki naj vodi vso stvar. Ko so se sešli in ukrepali dalje, so

rekli med sabo, da ni nihče izmed njih organizator, torej se bo treba za sodelovanje obrniti h komu, ki so ga smatrali sposobnim za tako nalogo. Sporazumeli so se poslati odsek treh k meni, z naročilom, da me pridobe in jim pomagam.

O vsem tem dogodku nisem bil nič poučen, razen da je nastala na "Haugvillah" stavka. Nekako ob 6. zvečer potrkala nekdo izmed deputacije na moja vrata. Odprem, predstavijo se mi in povedo, čemu so prišli.

Vpraševal sem, da se informiram, v kakšnem položaju so s svojo akcijo in ko sem se o vsem poučil, sem jim obljubil pomagati. Apeliral sem nanje, da naj stavkarje pridobe, da se bodo zadržali mirno in pametno, članom deputacije pa naročil, naj gredo od hiše do hiše in osebno povabijo delavce na shod naslednji večer, na katerem bomo ukrenjli, kar bo potrebno. Tako se je tudi zgodilo.

Večina stavkarjev je svoje male prihranke že potrošila—nekaj v rajanju—drugo za hrano—in začelo jih je skrbeti. Razposajenost je izginila. Drugi večer ob 7. smo res imeli shod. Prišli so vsi. Dvorana je bila natlačena. Jaz sem jim govoril, kako je treba stavko voditi in jim dajal navodila in pojasnjeval na vprašanja. Izvolili smo potrebne odbore, da vrše določena jim opravila.

Omenil sem že, da sem se na zapadu zelo navdušil za IWW (Industrial Workers of the World) in sem jim na tem shodu priporočal, da se naj vsi vpišejo v to unijo (v sekcijo livarjev). Storili so tako in plačali po 50c, da postanejo člani. Voditelj unije IWW je bil takrat Bill Haywood. Na tem shodu smo soglasno sklenili, da ga povabimo sem, da nam pove, kako se ravnamo, da zmagamo v stavki.

Haywood se je odzval in že naslednji dan prišel v Indianapolis in govoril na shodu v Haughvillu. Navduševal je stavkarje in jih učil, kako se jim je zadržati, da zmagajo. Izvoljen je bil ob tej priliki namesto začasnih stalen odbor in zame je bila stvar za enkrat končana, ker je prevzela odgovornost nova unija.

Ko pridem drugo jutro ob 9. na delo v klavnico, so mi sporočili, da me kliče v svojo pisarno superintendent Obrien, ki bi rad govoril z mano. Vstopim, in on me vljudno pozdravi. Vprašuje, kako se imam itd. A naenkrat ves ta brezpomembni pomenek prekine in reče: "Filip, kje pa si bil sinoči?"

Jaz—ne bodi zanikr—pa njega vprašam, čemu ga to zanima? Pove mi, da je izvedel, kako sem pomagal ustanoviti unijo livarjev na Haughville in dostavi: "Saj ti vendar nisi livar, in pa ženo ter otroka imaš! Čemu se umešavaš v stvari, ki te prav nič ne brigajo," mi osorno očita joče reče.

Pojasnil sem mu, da svojim rojakom rad pomagam in enako vsem delavcem v splošnem, kadar si prizadevajo izboljšati svoj življenjski položaj.

"Kaj pa, ako bi stavkarji mene ne imeli," sem mu dostavil. "Morda bi še v naprej razgrajali, tako pa sem jih pripravil, da stavkajo mirno, dobili so si vodstvo in zame je stvar s tem rešena."

Moj delodajalec ni bil zadovoljen. "Beži, beži," je rekel. "Ti skrbi zase in za družino! Mar ne veš, da lahko vsled tega, kar si storil, izgubiš delo? Škoda tebe in družine," me je svaril.

Nisem utihnil, pa je dodal: "Pusti rajše, da vodi ljudi na Haughvillu njihov duhovnik."

Tudi tu nisem odnehal in odgovoril: "Duhovnik pripoveduje, da je njegova briga skrbeti za duše, ne pa

We wish to thank all those individuals, firms and institutions who have advertising space in this edition, and ask our readers to support them on every occasion.

The Douglas Clothing Co.

3937 & 3939
W. 26th STREET

CHICAGO

TEL. LAWDALE 2965

FRANK'S MARKET

QUALITY MEATS

Home dressed poultry - Home made sausage
Quality, Quantity, Service, Our Motto

3757 West 26th Street - Chicago, Illinois

LOUIS J. ZEFRAN

Prvi in edini

Slovenski Pogrebni Zavod v Chicagu

MODERNA KAPELA

Automobili za vse slučaje

TEL. CANAL 4611

1941 W. Cermak Road - Chicago, Illinois

za telesa župljanov. Kaj se on sploh zanima za stavke, ali da bi pomagal v njih!"

Ko sem skončal s temi besedami, mi je delodajalec še enkrat zapretil, "naj se držim proč od tega" in nato se je poglobil v svoje papirje, jaz pa sem odšel na delo.

Dan je prešel, a zanimanje za stavko na Haughvillu mi ni dalo miru in zvečer sem odšel tja, da izvem, kako se razvija.

Povedali so mi, da je bil župnik pri odboru in med drugimi stavkarji ter jim priporočal, da se naj vrnejo v "božjem in svetem imenu" v tovarno. Poudarjal je krščanski evangelij, da je treba predpostavljene ubogati in potrpeti. Zagotovil je delavcem, da bo bosse pridobil, naj nikogar ne odslove, ko se vrnejo in tako se bo vse dobro izteklo.

Župnikov vpliv ni storil dobro, ni pa bil tolikšen, da bi se delavci kar tako vrnili kakor kužki. Posvetovali smo se, sestavili najnujnejše zahteve in delegirali deputacijo, ki jih naj družbi predloži in ako jih sprejme, se delavci vrnejo.

Pet delavcev je bilo izvoljenih v to deputacijo. Dva sta se premislila in ostali so še trije, ki so izvršili, kar jim je bilo naročeno.

Družba je sprejela vse pogoje, razen enega: unije ni hotela priznati. Pristala pa je v zahtevo za zvišanje mezde, oziroma povišanje plače za akordno delo, in obljubila je tudi upoštevati zahtevo, da se vhoda v tovarno delavcem ne odpre pred 6. uro zjutraj. Namen je bil s tem skrajšati delavnik in pripomoči, da se bi delo med vse bolj sorazmerno porazdelilo.

Tako je bila ta "divja stavka" (wild strike) končana.

Ampak koliko časa so sprejeti pogoji držali in kdo je zakrivil, da niso ostali v veljavi?

Kot skoro vsaka tovarna, je tudi ta imela zelo visoko ograjo, da ni mogel nihče v njeno notranjost razen sko-

zi vhode. Lahko pa se je šlo tudi preko ograje s pomočjo lestve na primer, ali s podlogami, da si mogel čez.

Prišel je po stavki prvi plačilni dan. Ker so delavci delali manj ur, je bil zaslužek nižji kot prej. To jim ni bilo po volji. Pričeli so nergati in kleti, "kaj pa je unija, če je potem plača še nižja kot prej!" Pustili so jo s tem, da so ji nehali plačevati članarino. One delavce pa, ki so bili v času stavke aktivni v odborih, je kompanija kaznovala na ta način, da jim je dala slabša dela nego so jih prej imeli in so tako malo zaslužili, da jih je to poparilo in jim vzelo voljo za vztrajanje v uniji. Nekateri so delo sploh pustili in se izselili.

Družba se je držala pogodbe, ki je določala, da se vhod delavcem ne odpre pred 6. uro a tisti, ki so hoteli zaslužiti "nekoliko več", so si v zgodnjih jutranjih urah—nekateri že kar ob 4. zjutraj—prinesli k zidani ograji zaboje, da so dosegli višino zidu in skočili preko ter odbrzeli na delo.

Družba se je bala, da si bodo pri tem skakanju polomili noge in naročila čuvajem, da naj jim ga zabranijo. A čuvaj je svojemu bossu sporočil, da na besede ne porajta, s silo pa jim ne more preprečiti.

Družba je nato odprla vrata vso noč in je lahko vsak delavec prišel pri svojem akordnem opravilu kadar je hotel. Ob enem jim je znižala plačo od kosa. Ker je vedela, da so unijo zanemarili, je nabila na desko lepak, ki je delavcem oznanil, da če komu ni kaj všeč glede zaslužka ali dela, naj "kvita".

Delavci so postali brezbrizni, delali in jamrali, a unije ne bi več hoteli, so rekli. Vse to radi pomanjkljive izobrazbe in izgube vere v načelo, da imajo tudi delavci pravice.

O takih stvarkah in njihovih polomih bi človek lahko napisal knjigo, kajti bilo jih je mnogo, ki so se vršile one dni in so se enako ali pa še bolj tragično končale kakor ta, ki smo jo imeli v Haughvillu.

PERSONAL and AUTOMOBILE LOANS

**LAWNDALE NATIONAL
BANK**

Christiana & 26th Street
CHICAGO

WAUKEGAN-NORTH CHICAGO CO-OPERATIVE ASSOCIATION

TRI TRGOVINE:

523 TENTH STREET ● 521 OAK STREET
TEL. N. C. 466 TEL. MAJ. 465

1245 VICTORIA STREET
TEL. N. C. 365

Nad 600 družin se poslužuje tega
zadružnega podjetja pri nabavi
svojih življenjskih potrebščin.

DELAVCI, PODPIRAJTE IN AGITIRAJTE
ZA SVOJE ZADRUŽNO PODJETJE!

Anton Vičič:

Prvi maj dveh ljubečih se src in njunega deteta

SKOZI sveži zrak prebujajoče se pomladi je prodiralo petje ptic v vrtovih in žarko solnce se je prijetno smehljal.

Mladi Zvonko se je zdramil v svoji sobici in se domislil: "Povorka bo danes, praznik je, Prvi maj, in korakal bom v novi obleki!"

Začul je koračnico, ki jo je igrala vojaška godba. Tudi ona je paradirala s četami vojakov, toda ne delavskemu prvemu maju v pozdrav.

Skozi okno na nasprotni strani stanovanja je videl, kako se približuje po progi tovorni vlak. Ni bil tak kakor druge dneve. Lokomotiva je bila v zelenju in črešnjevi mlaj je bil pritrjen k nji. Čul je že, da na ta praznik železničarji veliko porajajo, ne ve, čemu. Lokomotiva je piskala iz svoje sirene in strojevodja ter kurjač sta mahala iz nje ljudem v pozdrav.

Od daleč se je še vedno slišala koračnica, ki jo je igrala vojaška godba.

Vse tako veselo, in tako zgodaj, si je mislil Zvonko, in pomislil.

Določeno mu je, da bo korakal v novi obleki v prvo-majski paradi. Na eni strani bo korakala njegova mlada mama, na drugi pa žena urednika delavskega lista. Sicer ni še pojmlil, kaj pomeni delavski list, a slišal je to tolikokrat in doumel, da je to pač nekaj posebnega, pa bilo karsizebodi.

Tako se je popolnoma zdramil in šel buditi očeta in mater. Parada bo kmalu, je rekel, čeprav je bilo še mnogo do nje. Oče se je vse te tedne toliko menil o nji in polagal nanjo tolikšno važnost, da si jo je Zvonko predstavil za nekaj posebnega, za nekaj, česar nikakor ne sme zamuditi.

Zvonko se je spomnil pomenka med materjo in očetom glede priprav za ta dan. Mati, ki ji je bilo Lenčka ime, je rekla možu Andreju, da jo skrbi, ker ni denarja pri hiši, on pa hoče, da bi se postavili v kar najčednejši obleki. Dejal je: "To je naše vstajenje, naš praznik in naša bodočnost."

Ona pa: "A kaj s stanovanjem? Plačati ga bo treba. Že tri mesece sva zadaj. In tudi za pohištvo nisva poravnala še vsega dolga. Pa obroki na najine zimske obleke niso še do kraja izplačani. A stanovanje je najvažnejše. Pripeti se lahko, da ga nama gospodar odpo-ve. Torej porabiva rajše ta denar za to, kar je najnujnejše," mu je skrbno svetovala.

Andrej pa je znova odločil, da dobi mali Zvonko novo obleko in rjave čevljičke, ona pa tudi. Naj se posvetuje z urednikovo ženo, s katero bosta skupno v povorki, kako naj se oblečeta in kar se denarja tiče—no, bo že šlo kako...

"A kaj ti?", ga je Lenčka vprašala. "Ne bom nič posebnega rabil. Določen sem voditi oddelek kolesarjev, pa mi bo moja stara praznična obleka povsem zado-stovala."

Mali Zvonko je ta pomenek poslušal in ga motril z otroško vprašujočimi očmi. Navdušil se je za parado, o tem si je bil nemudoma gotov, čim je čul, da ga je oče določil korakati med materjo in njeno prijateljico.

Andrej je le redkokdaj utegnil, da bi se doma spuščal v take pomenke. A baš ta večer ni imel seje, ne obiskov, pa sta se z ženo Lenčko lahko veliko pogovarjala.

Malemu Zvonkotu je bilo peto leto. Vedel je, da se imata njegov atek in mama silno rada. Kaj drugega ni še zadosti razumel. Pet let življenja je malo in tudi tega ni še zapopadel. To človek ve šele ko odraste. Pa še takrat ne vsi.

Andrej in Strniševa sta bila še mlada, ko se je vršila ta njuna povest.

Šestnajst let ji je bilo, ko sta se zaljubila z Andrejem. Bila je zalo, lepo izoblikovano dekle, da bi noben slikar ne mogel narisati lepšega. Dekle očarljive zunanjo-sti in plemenite duše. Krasne oči, stas kot izklesan!

Imela je obilo častivcev ne samo iz delavskega stanu, nego tudi imovitejši so jo radi videli in marsikak fant iz premožnih družin si jo je zaželel.

Ni se dosti brigala zanje, dasi je imela družbo jako rada. Tudi v plesno šolo je zahajala, dokler ni nekega dne spoznala, da je v blagoslovljenem stanju.

Andrej, njen izbranec, ni bil v tekmovalstvu za njeno ljubezen nič kaj v ospredju. Gledal je druge, pa mu ni bilo, da bi dirkal sporedno z njimi. Dekle—Lenka—jih tudi ni hotelo. Oči so se ji ujele na Andrejevih. Tako se je pričelo.

Nič se ji ni vsiljeval. Le z očmi ji je dal razumeti, da jo ima rad.

Študiral je v realki tedaj in za preživljanje delal kjer in kolikor je mogel. Veselila ga je posebno arhitektura in se učil risati stavbe. Pomagala mu je tvrdka, v katero je vložil svoje znanje. Sploh je ravnala z njim kot da je to njen človek in bo služil nji neglede ako mu kaj plača ali ne.

Andrej je prosti čas—saj ga ni bilo mnogo—porabil za čitanje znanstvenih knjig in se pri tem zelo seznanil z delavskim gibanjem. Tudi njegova zaročenka Lenčka je rada sledila vestem, kaj se dogaja v naporih delavcev za izboljšanje življenjskih razmer. Skupno sta čitela knjige in razmotrivala, kaj vse dobrega bi se lahko storilo ljudem.

Združila sta se drug z drugim in tekmeči so odnehali.

Lenčka je postala noseča. Njeni materi se je zazdelo, da ji hči nekaj prikriva, a vzelo je dolgo, predno se je opogumila. Lenčka je svojo spremembo spretno prikrivala. Niti mati si ni bila na jasnem, ali ji naj kaj reče ali ne. Končno je celo oče izprevidel, da se je v družini nekaj posebnega dogodilo, in opazil na hčeri znamenja, ki mu niso bila všeč. Toda ni se hudoval nanjo in nič žalega ji ni rekel. Mislil pa si je: "Mlada je, zdrava, narava zahteva svoje."

Pa je bil tiho tudi ko mu je žena očitala, da se bi to ne smelo dogoditi, češ, ljudje so zlobni in jezikavi. Le enkrat ji je odvrnil: "No, živa je!"

In na to pa dostavil: "Ako je Andrej tisti, mu dam prav radevolje svoj blagoslov."

Strniševa družina je bila revna. Stari je po mestu žagal drva. Vsled tega jima je pozimi še nekako šlo, v poletju pa so včasih nastale v bitki za kruh tolikšne težave, da se je končno odločila stara mati vprašati za delo in šla na kolena ribat pode drugim ljudem za plačo, kakrško že so ji hoteli dati.

Strniševa nista bila kaj posebno pobožna. V cerkev sta šla le počasi, na primer tu in tam kako nedeljo, in ob večjih praznikih. Saj ju je Lenčka zabavala s čitanjem knjig na glas, kadar so utegnili in imeli pri tem vsi obilo užitka.

Le stari Strniša se je včasih izmuznil in odšel k prijatelju gostilničarju na četrto litro. Takrat se je vselej zamotil tudi s pomenki, ki jih je pričel z znanci.

Ko se je pripetilo, da sta Lenčka in Andrej užgala ljubezen, sta premišljevala, kako bi zakrila svoj greh. Toda mar je to res greh? Ne, ni, sta oba ugotovila. Le ljudje tako govore. In pa zaradi staršev je nerodno.

MAJSKI GLAS

je bil razposlan v vse naselbine v več tisoč izvodih. Namenjen je čitateljem in urejen je bil zanje. Ne izdajamo ga zaradi dobička. Veseli smo, da z dohodki pokrijemo stroške, ki pri taki reviji niso majhni. Vsak izvod nas stane več, nego dobimo zanj naročnine. Naročnina mu je le 25c. Razliko krijejo dohodki na oglasih. Nikjer drugje ne dobite slovenske revije v obsegu toliko strani tako poceni, kakor je Majski Glas. Vreden je, da ga res zanesemo med vse ljudi, ki znajo naš jezik.

RUDOLF BOZEGLAV

BONDED WINERY

Naravna ohijska vina. - Razpošiljamo po državi
Pišite po informacije

1125 E. 60th Street - - - - - Cleveland, O.

PHONE CRAWFORD 4521

HAVLIK'S
FRUIT STORE

FINA POSTREŽBA
ZMERNE CENE

3646 W. 26th St. - Chicago, Ill.

Najboljši uspeh PROLETARCU in
MAJSKEMU GLASU želi

Gospodinjski odsek

S. N. D.
WAUKEGAN, ILL.

COMPLIMENTS
OF

FRANK OPEKA

Distributor
of

BLATZ BEER

Waukegan-North Chicago, Ill.

JOHN GANTAR

ČEVLJAR

Zaloga čevljev unijskega in
zadružnega izdelka po
zmernih cenah

622—10th St. - Waukegan, Ill.

ŽIVEL PRVI MAJ!

ČITALNICA SLOV.
NAR. DOMA

WAUKEGAN, ILLINOIS

ŽIVEL PRVI MAJ!

Žensko društvo

"MOŽKA
ENAKOPRAVNOST"
št. 119 SNPJ

Waukegan-No. Chicago, Illinois

DILGER, Florist

Naročila pošiljamo tudi v druga mesta.
V vseh slučajih se obrnite na nas
za informacije.

219 Carnation Court
Waukegan, Ill.

TENTH STREET
HARDWARE CO.

Philco Radios - Norge
Refrigerators - Ranges
Washers and Ironers

PHONE MAJESTIC 1986

620 Tenth St.

WAUKEGAN - ILLINOIS

COMPLIMENTS

OF

Dr. and Mrs.

ANDREW FURLAN

WAUKEGAN, ILL.

Naj živi delavska solidarnost!

Anton Udovic

LA SALLE, ILLINOIS

L. M. PTAK

POGREBNI ZAVOD

Ambulančna postrežba

TEL. 172

1110—4th St. - Peru, Illinois

JOE NOVAK

GROCERIES
and MEATS

Phillips 66 - Gas & Oils

U. S. Route No. 6 - Peru, Illinois

IGNAC JEREB

TAVERN

v Slov. narodnem domu

10th Street - Waukegan, Ill.

POZDRAV PRVEMU MAJNIKU!

Ženski zadružni odsek

WAUKEGAN-NO. CHICAGO
CO-OP. ASS'N.

CO-OP TRADING
COMPANY

Grocerija - mesnica
pekarija - mlekarina

SUPER SERVICE STATION

WAUKEGAN
ILLINOIS

SLOVENSKI
NARODNI
DOM

Dvorane za

SEJE - IGRE - KONVENCIJE
BANKETE - SVATBE

Vrt za balincanje

424—10th Street - Waukegan, Ill.

Phone ONTARIO 3052

Mati Lenčke bi menda že kako odpustila, a oče pa bo bržkone silno hud, če mu pojasnita svoj kočljivi položaj.

Lenčka je imela še eno dokaj težjo skrb. Fant njen je bil pozvan v armado. Poročena nista—vse se ji je meglilo pred očmi vsled skrbi.

Nekega dne je prišel Andrej k nji in ji radostno sporočil, da je svojemu gospodarju gradbenemu mojstru sporočil kako in kaj in vprašal za zvišanje plače. Dejal je, da bi rad vsaj toliko, da se mu primakne, da bo mogel skrbeti za svoje dekline in otroka, ki ga pričakujeta. Stavbni mojster je Andreja poslušal, nekoliko pomislil in obljubil poravnati račun v bolnišnici, ko pride čas.

To ju je potolažilo. Stanovanje pa sta dobila pri neki vdovi. Mož ji je nekaj mesecev pred tem umrl. Andreja in Lenčko pa je spoznala v društvu. Dobra jima je bila.

Nekega dne je Lenčka napisala pismo brez naslova in ga položila na vidno mesto. V njem je rekla, da naj zanjo in njenega Andreja nihče ne skrbi. Sta se izselila in bosta že sporočila naslov, kadar se kje dovolj časa ustavita.

Oče in mati Lenčke sta bila zelo v skrbeh in si drug drugemu očitala krivdo, da sta jo odgnala. Le čemu sta se hudovala nad njo, ko je natura njena zahtevala svoje, in sta smatrala tisto za greh, pa ni bil prav nič greh!

Končno sta se umirila v veri, da se hči prej ali slej vrne z otrokom v naročju. Tudi na Andreja sta se zanašala, da bo zanjo skrbel.

Stavbni mojster se je za Andrejevo usodo zanimal. Arhitekture se je bil dobro izučil in gospodarju je bil na tem polju v sijajno pomoč.

Tako se je stavbeni mojster spomnil, da lahko izvrši dobro delo. Pozval je Andreja, mu dal kuverto z lepo napisanim imenom in mu čestital na prvorojencu.

"Nu," mu je rekel, "risati znaš in dober delavec si. V čole sem te hotel dati, da se bi izučil za arhitekta. Pa nisi hotel, ne utegnil. Torej pa naj bo to za sina, da bo on nadaljeval, kar sem tebi namenil."

Bila je vsota, s katero naj bi pokrila stroške v bolnišnici za svojo zaročenko in še nekaj bi ostalo za druge potrebe. Vzel je pismo in se zahvalil.

Lenčka je v postelji premišljevala o svoji usodi, o bodočnosti in o težkih naporih, ki jo čakajo, ko je prišel Andrej in jo veselo ogovoril.

Nekaj ji je pravil vse križem, ves vzradoščen.

Ona pa se je pri tem spomnila majskega večera, v katerem se je resno pričelo vse to.

Sklenila sta, da se tvrdki za dar pismeno zahvalita in Andrej še osebno.

Obiskovalcev, ker sta bila znana, je Lenčka v bolnišnici veliko imela. Prišla je pogosto vdova, ki ji je dala svoj dom, prišel je plesni učitelj, prišli so drugi prijatelji in prijateljice in pa urednik delavskega lista, ki je Andreja in Lenčko visoko čislal. V pomenku z njim se mu je potožila, kako je trpela, da je zakrila svojo "sramoto"—nosečnost—on pa ji je dejal, da so to le predsodki nevednih ljudi. V tem pomenku mu je omenila tudi pismo in dar Andrejevega delodajalca. Urednik se je zanimal za to stvar in si pisal beležke. Dala mu je pismo, da ga prečita. Urednik se je nasmehnil. "Andrej je dober delavec, pa si ga gospodar skuša pridržati in ga naganjati z darilom k še večjim naporom," je rekel. Nato je urednik napisal uvodnik o "beli vrani". Lenčka in Andrej, in njuni prijatelji so v njem brali med vrsticami o radodarnosti gospodarjev, ki kaj dajo zato, da bi še več dobili nazaj.

Tudi starša Lenčke sta bila tisti članek in izvedela, kako se hčeri godi. Odločila sta se, da jo obiščeta. Ko

sta stopila v bolnišnico, jima je bilo neznansko mučno. Pa sta si spet začela drug drugemu metati očitke.

Ko pa sta stopila v njeno sobo, je bilo v hipu vse pozabljeno. Mati, oče in hči so postali eno in se radovali. Bolničarka je prinesla še dete in vsi so se mu smehljali.

Lenčka je očetu in materi obljubila, da se z otrokom vrne domov, kar se je zgodilo. Otrok je rasel in sejal smeh po vsem domu. Andrej, oče njegov, pa je moral v vojaško suknjo.

Za Lenčko so se pričele življenjske skrbi. Andreju gospodar ni toliko plačeval, da bi si mogel kaj prihraniti. Tisti bankovec, ki ga mu je podaril, je pokrila komaj izdatke za Lenčko v bolnišnici. Oba sta se v tej stiski spomnila članka o "beli vrani"...

Andrej je bil pri delu izrabljan. Pridno je izvrševal kar mu je bilo naloženo, za plačo pa se ni nič potegoval. Delal je in učil je druge v svojem poslu, pa poleg na delo mislil o svojem dekletu, ne pa, kako se bosta prebila skozi življenje.

Lenčka je vedela, da sta njuna mati in oče revna, pa se je odločila prepustiti otroka njima v oskrbo, da si more ona sama poiskati delo. Dobila ga je v tobačni tovarni.

Ker je bila lepa, se je začel zanjo zanimati predstojnik oddelka, nevedoč, da je ona že mati brhkega sinčka. Vabil jo je v pisarno in se skušal seznaniti z njo na način, da ne bi uganila njegovih nakan. Dal ji je boljše mesto in sploh ravnal z njo tako, da so jo začele nekatere delavke zavidati, kar ji je postalo jako težko. Mislila je le dobro o njih. Tudi so začele šušljati in ugibale, da se pomikata z delovodjem v intimnosti. Hudo ji je bilo in bi najrajše kam izginila, ako ne bi imela Andreja in sina.

Lenčkina služba je že sama po sebi zahtevala, da je morala veliko občevati s predstojnikom. Postopal je z njo vljudno, a vendar čezdalje bolj drzno. Vabil jo je na stranska pota, pa se je nekega dne, ko je uvidela, kam to vodi, opogumila in mu rekla: "Saj imate mlado, lepo ženo! Čemu me zasledujete in nadlegujete?"

Povedala mu je še, da ima zaročenca in sina z njim, ki bi ga za ves svet ne zamenjala z nikomur ali se odrekla zvestobi človeku, ki ji je nad vse drag.

Pohotnej je izprevidel, da se je varal, a odnehal še ni. Tako je potekal čas. Zvonko je raste. Bujni kodri so se mu usipali po glavi in radoval se je solnce in dobrih ljudi.

Tudi Andrej—oče njegov—je bil srečen. Vojašnica, v kateri so ga nastanili, ni bila posebno daleč, pa se je večkrat oglasil pri zaročenki, otroku in njenih starših, nato pa sta se z Lenčko sprehajala in sanjala o bodočnosti.

Ona je vzlic brigi za otroka in delu v tovarni ostala v delavskih društvih in skupno z ženo urednika—Andrejevega prijatelja—pomagala posebno v prizadevanjih za delavske in ženske pravice.

O svojem otroku je Lenčka zaupala le nji. Zaljubila sva se z Andrejem, ji je razlagala, dobila sva dečka ne da bi se mogla še poročiti, on je moral v armado, moji starši so se hudovali, pa sem vse nekako prestala in se mi zdi, da se bo dobro razvijalo. Urednikova žena je zbijala šale iz naivnosti moških, jo bodrila in utrjevala v zaupanju v Andreja in v ljubezni do otroka.

Nekega dne se Lenčka in Andrej, in pa sinko Zvonko, pojavijo v praznični obleki v društvenih prostorih ravno ko se je vršila seja. Predsednik jo je prekinil in oznanil: Andrej je spet med nami. In ga predstavil.

Ravno so razpravljali o pripravih za prvomajsko slavo.

Gospodar firme, ki je uposlevala Andreja, je izvedel o njegovih vrtnitvi ter ga znova najel. Toda Andrej se je

FRANK ČESEN

GOSTILNA

1231 E. 61st St. - Cleveland, O.

PERKO & ZINK

Union Commerce Bldg.

Cleveland, Ohio

MUNICIPAL BONDS

CHerry 0911

CHerry 0912

SQUARE BAR CAFE

J. in C. Zadnik, lastnika

PIVO - VINO - LIKERJI IN
PRIGRIZKI (LUNCHES)

Tel. Diamond 3409

3839 E. 93rd St. - Cleveland, O.

**Slovenska Zadružna
Zveza**

667 E. 152 St.

16201 Waterloo Rd.

712-14 E. 200 St.

CLEVELAND, OHIO

Delavci, to je vaše podjetje!

DELAJSKI POZDRAV

PRVEMU MAJU!

Društvo**"Naprej" št. 5 SNPJ**

CLEVELAND

OHIO

ROGELJ in SINKROJAČNICA
in ČISTILNICA

6526 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

JOHN POLLOCKTrgovina z moško, žensko
in deško opravo
v S. N. D.

6407 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

CARNIOLA TENT 1288

THE MACCABEES

IVAN TAVČAR, R. K.

6409 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

LOUIS MAJERTrgovina finih obuval
za vso družino

6410 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

WE FIT BY X-RAY

KVALITETA POSTREŽBA

JOSEPH KODRICHPrvovrstna
MESNICA

Tel. Henderson 3365

1307 Addison Rd. - Cleveland, O.

Louis Seme's CafeGood BEER, WINE and LIQUOR
OPEN TO 2:30 A. M.6507 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
EN. 9026**DOMINIK LUŠIN**

GASOLINSKA

POSTAJA

St. Clair Ave. & E. 60th Street

CLEVELAND, OHIO

MATT PETROVICH

REAL ESTATE

and

INSURANCE

253 E. 151st Street

Tel. KENMORE 2641-J

CLEVELAND - - OHIO

FAJDIGA in KLANČAR

VZORNA PEKARNA

Sveže pecivo, kolači, torte, za dom,
za godove in svatbe

6413 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

POZDRAV PRVEMU

MAJNIKU!

JOHN KOSIN

1006 State Street

GIRARD.

OHIO

v armadi naučil, da je dobro tudi kaj zahtevati, ne samo delati usluge. Pa je rekel: Odslej bom delal tako, da bova tudi jaz in pa moja žena imela kaj koristi od tega. Tista kuverta, z malim darilom, je bila lepa in vsota je prav prišla, a plačan sem bil premalo.

Delodajalec, prijatelj njegov, a misleč na svoje dobičke, mu je odgovoril:

"Andrej, mar si pozabil, kaj vse sem že storil zate? Sem ti šole ponujal, priboljške dajal! Vzgojeval sem te!"

Delodajalec se je razjezil. Enako Andrej. Razšla sta se brez dogovora. Prvi mu je očital, kaj vse dobrega je že storil zanj, Andrej pa si je mislil: "Si mar imel izgubo zaradi mene ali z mano?"

In mu je odgovoril: "Nu, pa zbogom!"

Čez dve uri se je oglašil pri Andreju pisarniški sluga s poročilom, da naj pride naslednji dan na delo, in sicer s svojimi pogoji.

Andrej ni bil za potuho. Vsakdo ima svoje dolžnosti, je rekel. Prav to pa ga je delalo pri njegovem stavbenem mojstru velikega. Delal je vse drugače in bolj odgovorno kakor pa njegovi sovrstniki, ki so se opirali nanj.

Ko je Andrej slekel vojaško suknjo, se je z Lenčko oženil in se spet uživel v delavske organizacije. Izvežbal se je tudi za govornika na javnih shodih in nominirali so ga celo za kandidata v važen urad.

V meščanskem časopisju je bil silovito napaden. Pa je spretno odgovarjal in brez jeze.

Silno se je zanimal za unije. "To je vse, kar delavci imamo," je čestokrat dejal.

Na vsakega prvega maja sta se z Lenčko živahno pripravljala. To je bil njima simboličen praznik. Bil je njun dan. Ne samo on, tudi ona je vsakega prvega

maja z živo besedo na odru oznanjevala delavski evangelij.

Tistega dne, ko je mali Zvonko nestrpno čakal, da se uvrsti v povorko, sta dobila njegov atek in mama po zaupnikih in vrh tega še uradno sporočilo, da je ne bo. Oblast je odredila, da bi bilo to kaljenje javnega miru in stvar prepovedala. Mali Zvonko je bil v novi obleki in v rjavih obuvalih, ves pripravljen za parado. Enako njegova mama. Dečko se je čudil, ko so zaupniki na vso moč razburjeno nekaj pripovedovali očetu, on pa je z glavo zmajeval in trdil, da je še čas kaj ukreniti. Lepo napravljena Lenčka je bila zraven, a ni mislila na obleko. Sočustvovala je z možem in s sodrugi, ki so se trudili in sedaj obupno presojo, kaj storiti.

Mali Zvonko ni razumel tega. Gledal je novo obleko in nove rjave čevljičke ter mislil, le čemu ne bi smel paradirati v njih.

Deželno predsedništvo je odločilo, da prvomajske povorke ne sme biti. Za vzrok je navedlo interese države. Namreč njeno varnost itd.

Sklicateljem je končno le uspelo, da se je povorka vršila, toda po drugih ulicah. Ne mimo državnih, mestnih in deželnih poslopij, nego v stanovanjskih predelih. Samo v nevažnih delih mesta.

V jutranjem solncu je korakala množica, v ospredju biciklistov naš znanec Andrej, in zadaj, med materjo in ženo delavskega urednika pa Zvonko in rjavih čevljih. Gledal je kviško in ponosen je bil.

Naslednjega dne so njegovi materi v tovarni rekli, da je za šest mesecev odpuščena in da jo potem obveste, če jo še kdaj pokličejo nazaj v službo. A pognala se je za svoje pravice in zmagala. Ravnatelj, ki jo je preganjal, je bil premeščen.

DRENK'S BEVERAGE DISTRIBUTING, Inc.

RAZVAŽALCI
PIVA

23776 St. Clair Ave., Euclid, O.

Phone KEnmore 2430-2739

J. ŽELE & SONS

POGREBNI ZAVOD

6502 St. Clair Ave.

Tel. ENdicott 0583

452 E. 152nd Street

Tel. IVanhoe 3118

CLEVELAND - - OHIO

"ENAKOPRAVNOST"

Napreden dnevnik

MODERNA

UNIJSKA

TISKARNA

Lična izdelava vsakovrstnih
tiskovin

6231 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - - OHIO

DR. JOHN METELKO

Optometrist

PREIŠČEOČI

in

DOLOČA OČALA

V Slovenskem narodnem
domu

6417 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

The DOUBLE EAGLE BOTTLING CO.

JOHN POTOKAR, Pres.

Manufacturer of All Popular Flavors

Distributor of

BUCKEYE BEER, GROSSVATER BEER, ALE and HALF & HALF

HEnderson 4629

6511-19 St. Clair Ave.

Cleveland, Ohio

JOSEPH KALAN

Trgovina železnine, bary in električnih predmetov

TEL. HE 4325

6421 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

MARTIN ŠORN

RESTAVRACIJA

6034 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

JOSEPH TREBEC

MESNICA

Sveže in suho meso

1423 E. 55th St. - Cleveland, O.
HENDERSON 1559

FRANK BELAJ

MEN'S WEAR

6205 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

Slovene - Croatian - Serbian
and all other records

Expert Accordion Repairing

MERVAR'S

6919 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

FRANK AZMAN

MESNICA

Sveže in prekajeno meso, šunke, klo-
base in želodci najboljše kakovosti.

6501 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
TEL. ENDICOTT 9347

NICK SPELICH

MODERNA MLEKARNA

Henderson 2116

6210 White Ave. - Cleveland, Ohio

August Kollander

v Slov. Narodnem Domu
Cleveland, Ohio

Opravlja notarske posle - Prodaja
denarne nakaznice (MONEY ORDERS)

Za učenje angleščine
ali slovenščine

Angleško-Slovensko Berilo
(English-Slovene Reader)

F. J. Kern, M. D.

6233 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Živel Prvi maj, delavski praznik!

John Krebel

CLEVELAND, OHIO

EAST 61ST GARAGE

FRANK RICH, lastnik

Splošna popravilnica avtov vseh
modelov

TEL. HENDERSON 9231

1109 East 61st St. - Cleveland, O.

JOHN PIANECKI

SLOVENSKA PEKARIJA

Sprejema naročila za vsakovrstno
pecivo

6036 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
HENDERSON 2396

Durn Variety Store

Complete Line of House Furnishings
Notions, China Ware
Paints and Varnishes

ELECTRICAL APPLIANCES

15605 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

**Elyria Auto Repair and
Welding Co.**

JOŽE MRHAR, Prop.

Towing - Paris - Batteries

6815-31 Superior Ave. - Cleveland, O.
PHONE ENDICOTT 9361

Compliments of

JACK OBED

4502 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Compliments of

MAYFLOWER

Better Dairy Products

KENMORE 1272

448 E. 158 St. - Cleveland, O.

J. N. ROGELJ

GENERAL

INSURANCE

2608 Schade Ave. - Cleveland, O.

Dr. A. L. GARBAS

ZOBOZDRAVNIK

Slov. nar. domu

6411 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Naj živi Prvi maj!

Frank Kranjčević

in

Joseph Fabjančič

CLEVELAND, O.

The House of Perfect Diamonds

FRANK CERNE

JEWELRY CO.

Slov. Nat'l Home

6401 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

COMPLIMENTS OF

FRANK V. OPASKAR

Slovenski odvetnik

Phones: Main 3786 - Wash. 0989

Hippodrome Bldg. - Cleveland, O.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

MILKA KRESS

6726 St. Clair Ave.

CLEVELAND - - OHIO

MAKOVEC

WHERE ALL GOOD FRIENDS MEET
Home Made Ice Cream
and Sandwiches

Slovene Nat'l Home

St. Clair Ave. - Cleveland, Ohio

COMPLIMENTS OF

Jeanette's Restaurant

1022 E. 63rd St.

CLEVELAND - - OHIO

FRANK J. SVIGEL

GROCERIES

MEATS

TEL. EN. 9371

5809 White Ave. - Cleveland, O.

Frank Cerkenik

WINES - BEER - LIQUORS
GOOD MEALS

Good Music Every Sat.

4502 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Dr. James W. Mally

ZOBOZDRAVNIK

6411 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Frank S. Tauchar:

ZNAMENITA OSEBNOST

MED nami je precej umnih ljudi. Eden izmed teh se je zadnjič razkoračil v naši pestri družbi in nam tole povedal:

"Ali veste, katera dva dneva sta najvažnejša v zgodovini? Saj sem vedel, da ne ve nihče izmed vas," je hitro povzel svoj govor. "Potrpite malo, vam bom jaz razložil to reč.

"Mesec oktober je najslavnejši izmed dvanajstih letnih porazdelb skozi zadnjih petinpetdeset let. To pa ne samo zato, ker je še vedno dober vinotok, pač pa v veliki meri zaradi dveh silno važnih zgodovinskih dogodkov — namreč: odkritje kipa Svobode v newyorški luki dne 28. oktobra, 1886, in mojega rojstva 8. oktobra 1886.

"Dasi sem bil jaz odkrit svetu dvajset dni poprej kot pa kip Svobode, se je za njega porodila ideja enajst let prej kot pa zame. Za kip Svobode, ki je Francoze in Američane stal nad milijon dolarjev, je izdelal načrt in nadzoroval delo slavni francoski kipar Frederic Auguste Bartholdi; zame pa neki neznan slovenski kmetavzar s pomočjo svoje žene — popolnoma zastonj.

"Gornja dejstva sem vam povedal v informativne namene; kajti vpoštevati je treba le to, kdo je v resnici za svet kaj naredil. Zasluge so spo-

štovanja vredne, zato pa priznanje, komur gre! Kip Svobode že 55 let stoji tam, kamor so ga postavile človeške roke, in je mnogo naredil za razmah svobodne misli v možganih in srcih priseljencev iz vseh delov sveta. Ker sem skromen v samohvali, vam ne bom tu našteval svojih mnogih svetovnih zaslug. Rečem le to, da bi se svet — brez mene — najbrž podrl. Logično je torej, da je moj rojstni dan največjega zgodovinskega pomena. Kajti če mene ni, se podere svet. In če sveta ni, tudi kip nima kje stati . . . Torej vidite, kako silno važna osebnost sem jaz!"

Ponosno je pogledal okrog sebe in zvrnil kozarček. Tudi mi smo se pričeli spogledovati in si tolmačili njegov govor vsak po svoje. Meni je prišlo na misel, kako je narava, dasi v nekaterih ozirih zelo kruta do človeštva, tudi materinsko dobrotljiva posameznikom, ker jih je obdarila z zmotljivostjo . . .

Mož je izrazil svoje prepričanje, katero pa je le mnenje posameznika, ki poleg drugih človeških slabosti poseduje tudi zmotljivost.

S tem pa je pohvala in graja nevtralizirana; kar pomeni, da ni bilo kaj prida povedanega — zato se ta spis ne bo imel za zgodovinski dokument . . .

KLUB ŠT. 49 J.S.Z.

**Cleveland
Ohio**

Seja vsak prvi petek zvečer v čitalnici
Slovenskega delavskega doma
na Waterloo Road

KLUB ŠT. 27 J.S.Z.

Cleveland, Ohio

vabi v svoje vrste vse zavedne delavce in delavke, da se mu pridružijo na skupno delo za boljšo bodočnost. Zboruje vsaki drugi petek v mesecu ob 8. zvečer v starem poslopju S.N.D. na St. Clair Ave.

KONCERT

skupnih jugoslovanskih pevskih zborov za pomoč
vojni proti fašizmu v nedeljo 17. maja v SND na
St. Clair. Začetek ob 3. popoldne

PIKNIK

kluba in "Zarje" v nedeljo 21. junija na izletniških
prostorih Clevelandске Federacije SNPJ.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Vsi naprej do zmage!

Bukovnik Studio

PHOTOGRAPHER

IVanhoe 1166

762 E. 185th St. - Cleveland, O.

LOUIS ERSTE

BONDED WINERY NO. 156

8th District

HEnderson 3344

6802 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

JOHN MOČNIK

Moderna trgovina moške
in deške oprave. Izde-
lujem obleke po naročilu.

772 E. 185 St. - Cleveland, O.

GAY-INN

Simcic & Marn, Props.

BEER - WINE

LIQUOR

Tel. ENdicott 8811

6933 St. Clair Ave - Cleveland, O.

Klub "NAPREJ" št. 11 JSZ

želi zmago demokraciji in da bi geslo
"Delavci celega sveta združite se"
postalo dejstvo po tej vojni. Vsi, ki
še niste z nami, pridružite se nam!

JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, OHIO

**Vzhodno Ohijska Konferenca
Prosветne matice**

vabi vsa društva v tej okolici, da se
nam pridružijo in nam pomagajo pri
delu za probujo delavstva.

JOSEPH SNOY, tajnik
BRIDGEPORT, O.

KLUB ŠT. 222**J. S. Z.**

vabi napredne slovenske
delavce in delavke
v svoje vrste.

JOHN BOGATAY,
tajnik

143 Smithsonian St.

GIRARD - - OHIO

CIRIL OBED

PIVO, SMOTKE, CIGARETE in TOBAK

Se priporoča

23511 St. Clair Avenue

CLEVELAND - - OHIO

August F. Svetek

POGREBNIK

Bolniški avto na razpolago

478 E. 152 Street - Cleveland, Ohio

TEL. KENMORE 2016

MATH PISHLER

GASOLINSKA

POSTAJA

Texaco Fire-Chief Gasoline

23515 St. Clair Ave. - Euclid, Ohio

BERTA'S CAFE

CHOICE LIQUOR

GOOD FOOD

Tel. ENdicott 9545

5393 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Meet me
in Berta's Cafe!

Voščilo od prijatelja

ki stoterim postreže
z dobrim pivom in
vsakovrstnimi meh-
kimi pijačami

V

Martins Ferry, Ohio

JOHN MAVSAR

GROCERIJA

in MESNICA

Vedno pristno in sveže blago

KENMORE 4588

23751 Lakeland Blvd. - Euclid, O.

BOSNAR'S CAFE

BEER - WINE - LIQUOR

and SANDWICHES

Open to 2:30 A. M.

3774 E. 93 St. - Cleveland, O.

ŽIVEL PRVI MAJ!

JOE in ANNA KOSS

DETROIT, MICH.

POZDRAV K PRVEMU MAJU,
delavskemu prazniku!

DRUŠTVO "V BOJ"

št. 53 SNPJ

J. F. DURN, tajnik

CLEVELAND, OHIO

EVANS**MONUMENT WORKS**

Memorial Architects
and Manufacturers

RAYMOND W. EVANS, Prop.

Za dobro postrežbo se vedno
obrnite na naše domače podjetje.

PHONE 53

BRIDGEPORT, OHIO

FEDERACIJA SNPJ za VZHODNI OHIO in ZAP. W. VA.

želi, da bi ta borba današnjih dni prinesla zmago demokraciji in svobodo
vsem narodom sveta. Da bi res praznovali enkrat PRVI MAJ zavarovani
proti vojnim morijam in prosti kapitalističnega izkoriščanja. Vabimo
ostala društva SNPJ v teh krajih, da se pridružijo Federaciji.

Frank Kolenc, preds.; Louis Pavlinich, taj.-blag.; Mary Kroflich, zapisnikarica
BRIDGEPORT, OHIO

Delavci v vzhodnem Ohio!

Pridružite se in podpirajte delavsko podjetje

THE NEW COOPERATIVE CO.

of Eastern Ohio

Glavni stan: DILLONVALE, O.

Podružnice: Adena, Bradley, Brookside, Cadiz, Neffs, Piney Fork,
Smithfield in Tiltonville, Ohio

Martin Judnich:

Dandanes pisati o pameti je težavno, nehvaležno

SEDIM za svojo staro pisalno mizo podprt s komolci ter buljim v sliko Ivana Cankarja, ki visi na steni meni nasproti. Skušam se poglobiti v misli, pa razglabljam, kako bi kratko in jedrnato nekaj napisal za v Majski glas. Tedaj se oglasi moja stara ter reče: "Kaj pa sediš tam kakor sv. Aleš pod stopnicami!"

"Kaj z menoj govoriš?" vprašam jaz.

"S kom pa drugim?! Saj ni vendar nikogar drugega v hiši."

"Rad bi kaj pametnega napisal, pa mi možgani ne delujejo," se skušam opravičiti sebi in njej.

"Kaj pametnega, praviš?" se zavzame ona. "Cel svet je ena velika blaznica, a ti pa govoriš o pameti?"

Včeraj sem že imel vse v glavi ter se veselil, kako hitro bom danes tisto napisal na pisalni stroj. In še več, kakor bi bilo treba za takšen spis. Čimbolj so stroji v delavnici ropotali, tembolj so mi možgani delali. Danes pa nič in zopet nič. Kar nikamor ne pridem. Še do prve pike ne, čeprav sem prejel pisanje, da se mudi, da je čas kratek. Glava mi je polna vsega, le pameti ne. Joj, kako je to hudo, če nisi lahkomišel! Drugi pa pravijo, da je slabo, če si. Komu naj verjamem?

Pred 40 leti mi je rekel gospodar, pri katerem sem služil za pastirja, da se je tedaj, ko sem bil jaz spočet, bliskalo in grmel, toča kar klestila po drevju, dež lil kakor iz škafa in snežilo je, kakor bi se berači topli, a iz zemlje pa da se je kadilo!

Z odprtimi usti sem ga poslušal, rekel mu, da je moralo biti to prav imenitno, in še smejal sem

se vrh vsega tega. On je pa rohnal nad mano ter me preklinjal. V belokranjskih bregešah in robači je stal na vrhu sena, ki smo ga metali z voza. Hotel me je udariti z vilami, pa mu je nenadoma spodrsnilo in kakor bi trenil, se je znašel pod vozom z večjim šopom sena. Tedaj sem jo jaz urnih krač ulil proč. Ko se je gospodar izkopal iz sena, Martinka že ni bilo nikjer. Kaj če bi vse to imelo nekaj opravka z današnjo mojo počasno mislijo.

Moj angelček varuh me je slabo vodil takrat in me še danes. Ampak nisem sam. Na milijone nas je.

A naj so moje misli še tako počasne, spomin je še zmerom zdrav. Mesec maj ga obudi vsako leto. Solnce je že tako visoko, da mi s svojimi žarki prodira v lobanjo ter pregreva možgane.

Uh! Tovariši, če bi mi bila dana moč, bi preuredil svet tako, da bi se blaznice, oziroma vojne nikoli več ne ponovile. Delavci naj bi šli namesto oboroženi do zob ubijati svoje tovariše drugih dežel rajši s plamenom bratoljubja na majsko slavnost, ki bi jo priredila delavska stranka celega sveta, pa naj bi bilo to že na Kitajskem, Angleškem, v Rusiji, Ameriki ali kjerkoli. In tisti, ki bi se je iz kakršnegakoli razloga ne mogli udeležiti osebno, bi po brzovidu gledali, poslušali ter se veselili.

To so sicer še sanje. Upajmo pa, da se bodo uresničile. Ko bo tega klanja konec, naj bi delavci vzeli vajeti državnega vodstva v roke po vsem svetu. In šele tedaj bo Prvi majnik zares naš praznik.

ZAHVALA UPRAVNIKA.—Izdajati tako publikacijo kot je naš "MAJSKI GLAS", bi bilo nemogoče, ako bi ne imeli naklonjenosti pri oglaševalcih, pa bili to trgovci in obrtniki, profesionalci, ali posamezni naročniki in soimisljeniki te publikacije. Zato vsem skupaj iskrena hvala.

Čitateljem priporočamo, da upoštevajo trgovce in obrtnike, ki oglašajo v Majskem Glasu. Prepričani smo, da boste pri njih prav tako dobro postreženi, ali pa še boljše, kot drugje. Torej, ne prezrite gesla "SVOJI K SVOJIM!"

Dalje se upravništvo iskreno zahvaljuje zastopnikom in drugim prijateljem te publikacije, kateri so nabirali oglase in naročila.

Zelo važno delo vrše tudi razpečevalci. "Majski Glas" izdajamo zato, da ga ljudje čitajo. Agitatorji skrbe, da pride med ljudstvo. Vse priznanje i tem, ki se trudijo, da obiščejo vsakega ter izrabijo kakršnokoli priložnost v nabiranju naročnikov "Majskemu Glasu".

Pri teh delih pomaga marsikdo, ki ni v seznamih nikoli omenjen. Upravništvo izreka priznanje vsem od kraja in se nadeja, da ostanejo vsi enako naklonjeni našemu skupnemu delu tudi v bodoče.

CHAS. POGORELEC, upravnik.

HOWARD H. WILSONDIRECTOR OF FUNERALS
Furniture

AMBULANCE SERVICE

PHONES: Business 40 - Residence 194
BRIDGEPORT, O.

COMPLIMENT OF A

FRIEND

BRIDGEPORT, OHIO

Longview Service Station

Purol Pep Gasoline

Cigars - Candy - Cigarettes - Tobacco
Ice Cream - Cold Beer
and Sandwiches

Frank Primovich, Prop.

DILLONVALE, OHIO

Pozdrav Prvemu majniku in
delavstvu!**LOUIS URBAN**

HARDWARE

★

TEL. HOGARTH 1345

15210 Wyoming

DETROIT - MICH.

Slava delavskemu prazniku,
Prvemu Maju!**KLUB ŠT. 114 J.S.Z.**

Math Urbas, tajnik

★

DETROIT - MICHIGAN

MAISEL'S HARDWARE

Prva slov. trgovina v Detroitu

Zaloga železnine, radio aparatov,
pralnih strojev, ledenic (Refrige-
rators), stenskega papirja in barv.
Postrežba točna. Dovažamo tudi
na dom. Poslužite se telefona.

10627-35 Harper Ave.

DETROIT - MICHIGAN

Tel. IV. 9427

PAUL BIZALQuality Meats and Groceries
Live and Dressed Poultry
Home Made Sausage418-4th Ave. S. Phone 441
CHISHOLM, MINN.Trgovina železnine in pohištva
Moderni pogrebni zavod**ANTON MAHNE, lastnik**

Phone 476 - Chisholm, Minn.

Postrežba vzorna in točna

COMPLIMENTS OF

YOUNG AMERICAN LODGE 564

Slovene National Benefit Society - Detroit, Mich.

ALBERT PETERNEL, Pres.

TONY O'BRANOVIC, Vice Pres.

THOMAS HOSTNIK, Sec'y

JOSEPHINE SPENDAL, Treas.

ANNE STENGEL, Rec. Sec'y

**Slovenski Narodni
Dom**pozdravlja delavski praznik
PRVI MAJ

Zunanji gostje dobrodošli.

RUDOLF POTOČNIK.....preds.
RAYMOND TRAVNIK.....tajnik
ANTON CEDILNIK.....blag.
17153 John R. - Detroit, Mich.**Društvo št. 121 SNPJ
Detroit, Mich.**pozdravlja delavski praznik
Prvi maj, ter vabi rojake
za pristop.JOE MIHELICH.....preds.
KATHY JUNKO.....tajnica
MATH URBAS.....blag.**PEOPLES SODA WATER and CARBONIC
GAS CO.**

Manufacturers of High Grade

GINGER ALE, SELTZER and ALL KINDS OF SOFT DRINKS
PALE DRY and TANK SELTZER WATER
BUCKEYE and GOEBEL BEER

5432 Rivard Street

Detroit, Mich.

Phone TRINITY 2-0831

OMIRA CAFE

Prenovljeni in povečani prostori. Prostora za 400 ljudi hkrati

PLES - PIVO - VINO - LIKERJI - DOMAČA KUHINJA

Slovenska godba vsako nedeljo od 3:30 popoldne

PETER BENEDICT, ANDREW GRUM, JOE ČERNE, lastniki

TOWNSEND 9-9815

619 McNichols Road

Detroit, Michigan

F. LOCNISKAR**Florist**

Flowers for All Occasions

Se priporoča Slovencem

Tel. LA 1985

LA 5161

3276 Michigan Ave.

Detroit, Mich.

John F. Locniskar**FUNERAL
DIRECTOR**

Armstrong Funeral Home

10300 Puritan Ave.

Detroit, Mich.

Tel. UN 1-5369

UN 1-3840

Se priporoča Slovencem in

Jugoslovanom

Živel Prvi Maj!

Ženski odsek

Slov. nar. doma

ISABELLE TSCHILTSCH, tajnica

DETROIT, MICH.

**ALPEN ROSE
GARDEN**

Herman Strele, lastnik

Ples vsaki večer razen ponedeljka

Okusna domača jedila

PHONE IV. 9319

10730 E. Warren - Detroit, Mich.

DOL S FAŠIZMOM!

ŽIVEL PRVI MAJ!

JOE'S BARJOSEPH in ANNA KOTAR,
lastnikaFino pivo, likerji in
izvrsten prigrizek

300 N. LIVERNOIS AVENUE

DETROIT, MICH.

Tel. Vinewood 2-9848

MODERN CAFES. BOZICH & B. ZGREBEC, Prop.
CHOICE WINES - LIQUORS - BEER

DIAL TO 6-9204

1601 E. Davison - Detroit, Mich.

LUCAS BUTYA

GROCERIJA in MESNICA

Sveže blago in zmerne cene, je moje
geslo.

MOON RUN, PA.

Phone Carnegie 2065

Zanesljivo delo na pokvarjenih
avtomobilih vam izvrši**Jacob Ambrozich**

R. D. 1 - McKEES ROCKS, PA.

Res. Aken Rd., Moon Run, Pa.

PHONE CARNEGIE 1930

Klub št. 175 J. S. Z.

MOON RUN, PA.

Pozdravlja prvi maj in vabi napredno
misleče delavce v svoje vrste.

JENNIE JERALA, tajnica

TONY GORROpriporoča Slovencem svoj Shell
Gas Station, blizu SND na

17101 John R. St. - Detroit, Mich.

Živel Prvi Maj!

SOC. PEVSKI ZBOR

"SVOBODA"

RUDOLF POTOČNIK, tajnik

DETROIT, MICH.

POZDRAV PRVEMU MAJU!

**Jacob in Mary
Ambrozich**

MOON RUN

R. D. 1, McKEES ROCKS, PA.

FRANK AUBELPostavljam in popravljam pečl za cen-
tralno kurjavo (furnace), strehe in
izdelujem vsakovrstno posodo iz bakra.

Cene zmerne

Phone: Carnegie 2074

MOON RUN, PA.

**KONFERENČNA
ORGANIZACIJA**

zap. Pennsylvanije

klubov J. S. Z. in društev PRO-
SVETNE MATICE vabi vsa na-
predna društva in druge organi-
zacije, do se pridružijo tej delav-
ski KULTURNI ustanovi.

JACOB AMBROZICH, tajnik

R. D. 1, McKees Rocks, Pa.

FEDERACIJI S. N. P. J. ZAPADNE PENNSYLVANIJE
priredita

SEDMI "DAN SNPJ" V NEDELJO. 28. JUNIJA

v Paradise Gardens, blizu Millvale, cesta št. 19

z obširnimi programom in govornikom. Članstvo in druge prosimo, da rezervi-
rajo ta dan za skupno proslavo "SNPJ DNEVA" v zapadni Penni.**DRUŠTVO "BRATSTVO" ŠT. 6 SNPJ
SYGAN, PENNSYLVANIA**priporoča svojo dvorano in moderno kegljišče
v obilen poset.

Društvo bo obhajalo 38-letnico svojega obstanka v soboto 30. maja 1942

PLEASANT HILLS MOTOR CO.

Route 51 at Cloverleaf

PLEASANT HILLS - PITTSBURGH, PA.

Phones: Carrick 3100 - Olympia 9900

JOHN H. TAUCHER, Partner

COMPLIMENTS OF

Andrew Vidrich

JOHNSTOWN, PA.

Compliments of

Dr. B. K. Johnson

DENTIST

416 Main St. - Johnstown, Pa.

Majski pozdrav!

John Jančar

GOSTILNA

CONEMAUGH, PA.

FRANK CVETANzastopnik PROLETARCA, Prosvete,
Ameriškega družinskega koledarja,
Majškega Glasa in Cankarjevega

Glasnika

Box 46 - Tire Hill, Pa.

MAJSKI POZDRAV!

John in Jennie**LANGERHOLC**

JOHNSTOWN, PA.

Majski pozdrav!

Joseph CulkarPrvi distriktni podpredsednik
SNPJ

JOHNSTOWN, PA.

"Boots & Saddle"

Restavracija in gostilna

CAROLINE S. ZAKRAJSEK, Prop.

Godba ob sredah in sobotah

Between Geistown & Elton Rd.

Phone F41-655 - Johnstown, Pa.

Priznano dobro postrežbo dobite vedno

— v —

LORAIN HOTELU

JOHN RIBER, lastnik

324 Ohio St. - Johnstown, Pa.

PHONE F 31-551

Majski pozdrav!

MATT KRAŠOVEC

in SINOVI

Premog B.

JOHNSTOWN, PA.

PETER BUKOVECPopravljam harmonike
vseh vrst

R. D. 2, Box 235 - Johnstown, Pa.

Dr. Wm. J. Van Essen
O. D.OCULAR SPECIALIST
SERVICESOcular Muscles Balanced - Visual
Deficiencies Corrected - Cross-
eyes straightened - Eyes Exam-
ined - Glasses Fitted

●

Suite 510-511 Empire Building

507 Liberty Avenue

PITTSBURGH, PA.

Živel Prvi maj, praznik zavednih
delavcev!**Joseph Krmel**

BURGETTSTOWN, PA.

THOMAS

FLOWER SHOP

109 Franklin St. - Johnstown, Pa.

TEL. 77204 - NIGHTS 82-551

FRANK TOMSHE

MOXHAM TAILORS

Izdelujemo obleke, likamo in čistimo

614 Grove Ave. - Johnstown, Pa.

ANDY URBAS

GOSTILNA

TEL. 2069 J

358 Greeve St. - Conemaugh, Pa.

CONEMAUGH VALLEY
FEDERACIJA SNPJzboruje vsako zadnjo nedeljo
v mesecih, ki imajo po pet
nedelj, v domovih naših dru-
štev v tej okolici. Društva,
ki še niso včlanjena, se vabi
na pristop.**ANDREJ VIDRICH, tajnik**

706 Forest Ave - Johnstown, Pa.

Phone F 37-792

SLOVENSKO HRANILNO
in**POSOJILNO DRUŠTVO**

361 First St. - Conemaugh, Pa.

Imovina 31. marca 1942.....\$306,000.00

Delavci, poslužite se domačega denarnega zavoda.

Vložite svoje prihranke v to solidno podjetje.

URADNE URE

razen nedelj in praznikov: od 9. zjutraj do 3. popoldne

Vsa nadaljna pojasnila daje

ANTON GABRENYA, tajnik

Poročevalska služba nekdanj in danes

ODPREŠ radio in poslušaj. Oznanitelj predstavi: "Poročevalec ta in ta govori iz Sydneyja, Avstralija."

Ali iz Čunkinga na Kitajskem.

Ali iz Berna v Švici itd.

Vsak važen dogodek je v par minutah razglašen po vsem svetu.

Pred izpopolnitvijo brzjava in iznajdbe radija je vzelo tedne in mesece, predno je poročilo prišlo v svet.

Dne 5. maja 1821 je umrl neki mož na samotnem otoku v Atlantskem oceanu. Deset let prej je Evropa pred njim trepetala. Namočnejši sveta so se potegovali za njegovo naklonjenost. Bil je to Napoleon Bonaparte. Vest o njegovi smrti je prišla v London šele dva meseca pozneje, 5. julija imenovanega leta. Prinesel jo je kapitan neke angleške ladje. V Parizu so o tem svetovno važnem dogodku izvedeli še pozneje kakor v Londonu.

Ta dva primera nam kažeta napredek v poročanju novic, ki so najvažnejši činitelj pri oblikovanju javnega mnenja. Javno mnenje je nekaj, kar je težko opredeliti, kar pa je bistvene važnosti za vsakogar, ki mu je zaupano vodstvo države. Zaradi tega vidimo, da javnemu mnenju, posebno v avtoritarnih državah posvečajo največjo pažnjo in store vse, da je naklonjeno tistim, ki vladajo in odločajo o usodi države.

S tem v zvezi je časopisje, ki je prvič dobilo svobodo v francoski revoluciji in potem zopet leta 1848. Časopisje je danes v svoji poročevalski svobodi skoraj povsod že zopet močno omejeno. V Evropi ni menda prav nobene države več, kjer bi bila popolna svoboda tiska.

Časopisje pa je pri svojem delu bistveno navezano na razne poročevalske agenture, ki navadno za denar prodajajo listom novice, ki so jih one same nabrale bodisi s pomočjo lastnih dopisnikov ali po posredovanju priključenih podjetij. Odjemalci so lahko na različen način v zvezi z agenturo: lahko imajo z njo pogodbo, lahko pa tudi sami postanejo člani agenture in si z njo izmenjavajo novice.

Neinformiran čitatelj ne polaga nobene važnosti na vire, ki jih list navaja za svoje novice. Njemu je vseeno, ali je novico, ki jo je bral, posredoval "Havas," ali "Stefani" ali "Reuter" ali "DNB" ali "Taas" ali "United Press" ali "Associated Press." Kdor pa ima globlji pogled v nastoj časopisa, ve, da poročilo, ki je označeno z "United Press", izvira iz nevtralne ameriške agenture, ki je neodvisna od naše ali katerekoli druge vlade. S tem pa je označena tudi že vrednost dotične novice. Kajti vsaka država zelo vestno nadzira časopisne ustanove in je zelo interesirana na tem,

da gredo v javnost in v svetovno časopisje le tiste vesti, ki imajo za njo neko vrednost.

Pred prvo svetovno vojno so evropsko časopisje popolnoma obvladale agenture: "Reuter" v Londonu, "Havas" v Parizu in "Wolff" v Berlinu.

"HAVAS". Leta 1831 je Nemec Berstein odprl poročevalsko agenturo v Parizu, kjer je že bil dopisni urad "Garnier", ki ga je podpiral tudi kralj Louis Filip. Po njegovem padcu je podjetje prevzel Charles Havas, ki se je v prvi vrsti pečal s prestavo časopisnih člankov iz nefrancoskih listov. Te izvlečke je proti plačilu dajal na razpolago francoskim listom in tudi diplomatom na francoskem dvoru. Da bi mogel še hitreje delati, je vpeljal golobjo pošto z Londonom in Brusljem. Ko je sredi 19. stoletja bil brzjav izroččen v javno uporabo, se je njegov sin Avgust Havas zelo izdatno posluževal nove ustanove. Toda Havas je kmalu dobil tekmece, ki so ga prisilili, da je moral prodajati novice za lastno ceno. Ker pa je le hotel tudi nekaj zaslužiti, se je lotil kupčije z oglasi. Stvar pa je sledeče organiziral: Ker mnogi mali francoski listi v podeželju niso zmogli stroškov za brzjavne vesti, so Havasu poročila plačali na ta način, da so v svojih listih rezervirali prostor za reklame, ki jim jih je Havas pošiljal. Novost se je Havasu prav dobro obnesla. Pozneje je to podjetje, čeprav je bilo privatno, dobilo političen pomen in je postalo orodje v rokah francoskega zunanjega ministrstva, posebno v tretji republiki. Sedanji režim v Vichyju je "Havasa" temeljito preosnoval. Odslovil je veliko število zastopnikov, ki jih je imel v inozemstvu, in uposlil nove. Kar ta agencija sedaj poroča, pa naj bodo poročila, govori ali pa prevodi iz drugih listov, je vse izključno politično-propagandni material.

Francoski časopisi v okupiranem ozemlju, posebno v Parizu, pa so urejevani v duhu nazijske novinarske-propagandne agencije DNB. Do te vojne je bil Havas vir, iz katerega so črpali več ali manj časopisi ves Evrope. Francoska vlada ga je bogato subvencirala, da je služil francoski vnanji politiki in širil s svojimi članki in poročili francosko propagando v drugih deželah.

"REUTER". Anglija je že leta 1695 ukinila cenzuro nad tiskom, ker je želela dobiti najboljšo poročevalsko službo iz vsega imperija.

"Times", ki je bil leta 1785 ustanovljen od nekega Walterja, je plačeval kurirju po 2000 frankov za vsako pot od Marseillea do Calaisa. To pot je kurir navadno prevozil v 66 in pol urah. Za vsako uro, ki jo je prihranil, pa je še posebej dobil nagrado 55 frankov. Leta 1851 je prišel v London Nemec Julius Reuter, ki je bil rojen v Kasslu. Tudi on se je hotel posvetiti poročevalski

Društvo št. 106 SNPJ in Slovenski narodni dom

IMPERIAL, PA.

Pozdravljata Prvi maj
in vabita rojake na pristop.

Supreme Dye Works

DRY CLEANING
and TAILORING

JOHN KVARTICH, Prop.
Phone 375 - Bridgeville, Pa.

ANTON ZORNIK

zastopnik PROLETARCA, Prosvete,
Ameriškega družinskega koledarja,
Majskega Glasu
in Čankarjevega Glasnika

Box 202 - Herminie, Pa.

EUREKA STORES

HERMINIE, PA.

Quality - Service - Value
MARTIN SWELBAR, Mgr.

Clover Farm Store

JOHN ERŽEN, lastnik
GROCERIJA
in MESNICA

Podpirajte domače podjetje
Phone Imperial 318 - Imperial, Pa.

PHONE COLONIAL 155

A. CIPCIC

Razvažalec finega piva v zabojih in
sodčkih

BRIGHTWOOD ROAD
R. D. No. 1 - Library, Pa.

ACCORDIONS OF ALL MAKES
tuned, repaired, remodeled
Music furnished for all occasions

FRANK DRAZ

355 Reetz Ave. - Etna, Pa.
PHONE STERLING 2034

Three Star Bottling Works

Wholesale

BEER and SOFT DRINKS

PHONE OAKMONT 305
506 W. R. R. Ave. - Verona, Pa.

GOSPODINJSKI KLUB

(odsek dr. št. 106 SNPJ)

v

IMPERIALU, PA.

Pozdravlja Prvi maj
in vabi rojakinje na pristop.

Martin Strnisha

Clover Farm Stores and Beer
Garden

PHONE 9807-R
NATIONAL TRAIL
LINCOLN HILL, PA.

RUDOLF KREČ

GROCERIJA
in MESO

COLLINSBURG - - - PA.

ČESTITKE K PRVEMU MAJU!

George Smrekar

WEST ALIQUIPPA - - - PA.

Louis Chatiner's Market

GROCERIJA IN MESO
Vedno sveže blago
PHONE 326

327 Beaver Ave., W. Aliquippa, Pa.

ESLEY'S TAVERN

Where Good Folks Meet

JOHN ESLEY, Prop.
301 Main Ave. - W. Aliquippa, Pa.

JAMES A. DAROCH

FUNERAL DIRECTOR

PHONE 950
658 Franklin Ave., Aliquippa, Pa.

NAŠE GESLO:

Najboljše blago, točna postrežba in
nizke cene

Aliquippa Cash Market

WEST ALIQUIPPA, PA.

On Yellowstone Park Highway
ROSSETTO'S
Super Service
CALSO GASOLINE Unsurpassed
MODERN CABINS
10 modern comfortable and clean
cabins, 1½ block from business
district
PHONE 41-J
RED LODGE, MONT.

Compliments of

SENATE BAR

Where Good Folks Meet
Red Lodge, Mont.

Živel Prvi Maj in zavedno
delavstvo!

Bear Creek Bar

NAGLICH in PEKICH, lastnika
Bear Creek, Mont.

RAZVEDRITE SE V

Blue Ribbon Baru

Hladno pivo vedno na čepu. Več vrst
piva v steklenicah.

JOE UZELAC, lastnik
RED LODGE, MONT.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Kayton in Mary

ERZNOŽNIK

RED LODGE - - - MONT.

FRANK BREGANT TAVERN

We Serve the Best of Liquors, Beer
and Sandwiches

PHONE BROADWAY 2065
639 So. 5th St. - Milwaukee, Wis.

ERMENCOV

Pogrebni zavod

PHONE MITCHELL 1331
5325 W. GREENFIELD AVE.
MILWAUKEE, WIS.

Frank Medved Tavern

BOWLING ALLEYS

"Bowl for Health"
Sandwiches

3328 W. Burleigh St. - Milwaukee, Wis.
PHONE HILLTOP 9717

Čitatelji upoštevajte oglaševalce v "MAJSKEM GLASU"

službi. Ker pa ni imel veliko denarja, se je zvezal z nekim bogatim sotrudnikom "Havasa" in je najprvo posloval tako, da je posredoval trgovske novice grškim trgovcem, ki so se zanimali za žitne cene in za količino žitnih transportov po Donavi. Le počasi se mu je posrečilo, da je dobil naročila pri velikih londonskih listih. Ko si je opomogel, je organiziral podružnice po vseh važnih deželah, in sicer z lastnimi uredništvii. Kakšne so bile poročevalske metode tedanjega časa, spoznamo iz naslednjega:

Ko je bil leta 1865 umorjen ameriški predsednik Abraham Lincoln in je poročilo o tem sprejel tudi "Reuterjev" zastopnik v New Yorku, je poštni parnik za Evropo že odplul. Poročevalec je takoj najel za svoj denar hiter parnik in je res dohitel pošto ladjo. Hitre jadrnice pa so križarile ob irski obali in so prevzemale novice, ki so bile namenjene za "Reuterja". Dobile so jih v zaprtih škatlah, kamor ni mogla vdreti voda. Poštni parnik so ujele že na visokem morju, narkar so novice hitro ponesle do prvega irskega pristanišča Crookhafna, odkoder so jih brzojavno sporočili v London, in sicer po liniji, ki jo je "Times" dal napeljati na svoje stroške. "Reuter" ima poročevalsko omrežje po vsem svetu. Oziroma ga je imel do te vojne. Glavno uredništvo za Anglijo, ostalo Evropo in tudi za Severno Ameriko ima v Londonu. Sedaj ima velike urade tudi v Washingtonu in New Yorku, prej pa so bili tu večinoma le poročevalci, ki so ga obveščali o dogodkih in ameriških političnih trenjih. Reuterjevo uredništvo za Južno in Srednjo Afriko je v Capstadtu, v Bombaju za Indijo, v Hongkongu pa ga je imel za Malajske otoke in ostali del ondotne Azije. Honkong so ji v tej vojni vzeli Japonci. Za Kitajsko je bil do sedanjega konflikta glavni Reuterjev urad v Šangaju in v Yokohami, za Japonsko. Poročevalce ima v vseh drugih deželah, razen v onih, ki so v vojni z Anglijo. Reuter se je razvil v napoluradno agenturo britanskega imperija. Finančno in diplomatično jo pomaga vzdržavati angleška vlada.

"DNB." Deutsches Nachrichten Büro je naslednik agenture berlinskega zdravnika Wolffa, ki je tudi začel z golobjo pošto. Po prevzemu oblasti v Nemčiji so naciji dotedanje privatno podjetje spremenili v državni poročevalski urad in mu priključili tudi vse druge nemške poročevalske agenture. DNB je sedaj glavni novinarski in propagandni vir tudi za časopise v okupiranih deželah.

"TASS". To je okrajšava za sovjetsko poročevalsko agenturo v Moskvi (Telegrafnoje Agentstvo Sojusa), ki je bila ustanovljena leta 1925. Dopisniki, uredniki in drugi sotrudniki v vseh deželah so sovjetski državljani in državni uradniki.

"STEFANI" je poročevalski urad za italijansko časopisje in na razpolago je tudi časopisom drugod,

ako hočejo črpati iz njegovih poročil in propagande, ki je službeno fašistična.

"ASSOCIATED PRESS" je največja ameriška časnikarska agentura. Časopisi, ki imajo njeno poslužbo, smatrajo to za velik privilegij, ki ga je silno težko dobiti. "Associated Press" je zelo konservativna. Pomagala je v javnosti oblatiti že mnogo stavk ameriškega delavstva. O radikalnem delavskem gibanju je poročala vedno s stališča sovražnosti, dobre vesti o njem pa zamočala. Drugi dve važni ameriški časnikarski agenturi sta United Press in pa International News Service. Slednja je Hearstova ustanova, a poslužbo od nje naročajo tudi mnogi drugi listi. Pred leti so tudi delavski časnikarji v Zed. državah napravili poskus zgraditi svojo poročevalsko agenturo, ki je dobila ime "Federated Press." V primeri z drugimi je šibka, ker je tudi delavsko časopisje v tej deželi v primeri s kapitalističnim majhno.

Slovenski časopisi v Ameriki večinoma niso naročeni niti na Federated Press. Novice prevajajo iz angleških listov, ne da bi jih kaj stalo drugega kakor delo. Isto velja za veliko večino drugih tujejezičnih listov.

V Jugoslaviji je bila vladna časnikarska agentura AVALA, ki je bila naročena na agenture Havas, Reuter in več drugih. Podružnico je imela v Zagrebu in v Ljubljani, glavni stan pa v Beogradu. Z novicami in poročili je zalagala vse dnevnike in tudi druge liste v Jugoslaviji.

Kar jih še izhaja, morajo listi v Ljubljani sprejemati in priobčevati poročila agenture Stefani, listi v Zagrebu pa od nje in še nemške povrh. V Beogradu se morajo srbski listi ravnati po poročilih in navodilih DNB iz Berlina.

Še nikoli ni bilo časopisje v Evropi, od kar poznamo moderno časnikarstvo, tako nesvobodno kakor je sedaj pod nacijsko-fašistično nadvlado. Pa ne bo zmerom tako. Evropa si je pomagala iz tiranstev v prošlosti in si bo tudi iz sedanje more.

Greetings
from the

CZECHOSLOVAK
TYPOGRAPHICAL
UNION 330 I.T.U.
Chicago - Illinois

Živel Prvi Maj in zavedno delavstvo!
Kliče društvo

"VENERA" št. 192 SNPJ

JOSEPHINE SLAPNIK, tajnica

814 So. 14th St. - Milwaukee, Wis.

5th WARD TAVERN

M. E. SOSTARICH, lastnik

Fine pijače in jedila

539 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.

TEL. BROADWAY 1454

PERKO

Garage & Service Station

Ignition - Brake - Battery Service
Body - Fender - Tire Repairs

BROADWAY 3660

So. 6th & Virginia St., Milwaukee, Wis.

JAGER'S TAVERN

FRANK JAGER, lastnik

Vedno prijazna postrežba vam in
vašim prijateljem

TEL. ORCH. 5055

901 W. National Ave., Milwaukee, Wis.

FRANK KRALJ

Dvorana za seje, veselice in domače
zabave

TEL. GR. 4670

6001 W. Madison Street
West Allis, Wis.

BIZJAK'S TAVERN

ROSIE BIZJAK, Prop.

Phone Orchard 0915

6715 W. National Ave.

MILWAUKEE - - - WIS.

United Cleaners and Dyers

STANLEY REZEL, zastop.

Prvovrstno delo zagotovljeno.

Odvažamo in dovažamo na dom.

TEL. GR. 1170

6026 W. National Ave., West Allis, Wis.

TEL. GR. 3620

SANITARY SODA WATER CO.

Razvažalci

CAPITAL piva

1430 So. 69th Street

West Allis, Wis.

ŽIVEL PRVI MAJ!

"SLOGA" Št. 16 SNPJ

vas vabi v svoje vrste.

Vstopnina prosta.

FRANK PERKO, tajnik

831 W. National Ave. - Milwaukee, Wis.

Silver City Recreation

L. EVANICH & FR. VERBICK, Prop.
Phone Orchard 8899

3730 W. National Ave.

MILWAUKEE, WIS.

BOWL FOR HEALTH!

LOUIS IVANCHICH Tavern

Where the Good Fellows Get Together

ROOMING HOUSE

BROADWAY 3143

625 S. 6th St. - Milwaukee, Wis.

ANTON KRAMAR'S TAVERN

Where Good Fellows Meet

BROADWAY 1619

525 S. 5th St. - Milwaukee, Wis.

Živel Prvi Maj!

Frank in Mary Zajec

Milwaukee, Wis.

UNION BAR TAVERN

ANTON KAMNIKAR, lastnik

Sobe v najem

625 So. 2nd St. - Milwaukee, Wis.

Phone Broadway 0169

Delaware Tavern

MIKE KIRN, Prop.

Fish Fry Friday

Chicken Fry Saturday

SHERIDAN 0712

2501 S. Delaware Ave. - Milwaukee, Wis.

ANTON DEMSHAR

SHEET METAL WORKS

PHONE GREENFIELD 2644

2040 So. 92nd St.

WEST ALLIS, WIS.

Rojaki in somišljeniki,
pristopite v naš KLUB

pridružen direktno k Ameriški
socialistični stranki. Za pojasnila
se obrnite na tajnico

CHRISTINE PODJAVORŠEK

1013 So. 26th St. - Milwaukee, Wis.

ORCHARD 3546

Dobnickova cvetličarna

Šopki in venci za vse slučaje

935 W. National Ave.

MILWAUKEE - - WIS.

OLD HOME TAVERN

ANTON ERMAN, lastnik

Phone Gr. 2169

1348 So. 64th St., West Allis, Wis.

PERKO TAILORING

krojač za damske in moške obleke,
krznar. Izdeluje obleke po naročilu.
Čisti, lika in popravlja.

ORCHARD 5785

831 W. National Ave. - Milwaukee, Wis.

Anton Erste's Tavern

Ob petkih pražene ribe.

Ob sobotah pražene kokoši.

TEL. GR. 2284

7408 W. Walker St.

WEST ALLIS - - WIS.

JOE DOLENSEK

GROCERIJA IN SOČIVJE

Tel. Gr. 5343

6029 W. National Ave.

WEST ALLIS - - WIS.

ROYSEK'S TAVERN

GOOD DRINKS

Everybody Welcome

Phone Orchard 5494

1932-34 W. GREENFIELD AVE.

MILWAUKEE, WIS.

Iliria Food Market

JOE AMBROSH, Prop.

QUALITY MEATS and GROCERIES

TEL. ORCH. 1084

710 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.

Compliments of

WISCONSIN BOTTLING WORKS

728 South 7th Street

Milwaukee, Wis.

Mitchell 7620

OLD DUTCH Root Beer

TISKARNA S. N. P. J.

— SPREJEMA VSA —

v tiskarsko stroko spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem in angleškem jeziku

Vodstvo tiskarne apelira, da tiskovine naročate v S. N. P. J. tiskarni. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. — Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

PIŠITE PO INFORMACIJE NA NASLOV:

S. N. P. J. PRINTERY

2657 S. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

TELEFON ROCKWELL 4904

BETTER PRINTING SERVICE

Job & Publication Work-Stationery & Office Supplies

2657 S. LAWDALE AVENUE, CHICAGO, ILL.

Phone Rockwell 4904

Naročite si dnevnik Prosveto!

YOUR SAVINGS ACCOUNT:

1. Is Insured

Up to \$5000 by an agency of the U. S. Government

2. Earns Big Dividends

We have paid 4% on optional savings accounts during the past five years

VISIT OUR NEW and MODERN OFFICE

REAL	{	for purchasing a home,
ESTATE		for refinancing,
		for repairs and modernization,
LOANS		for construction of a new home.

Join Your Cooperative Financial Institution

JUGOSLAV SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION

2610 SOUTH LAWDALE AVENUE - CHICAGO - PHONE: LAWDALE 2344

Compliments

of

Philip
B.
Heller

Dr. John J. Zavertnik

Physician and Surgeon

3724 WEST 26th STREET

Tel. Crawford 2212

★

OFFICE HOURS:

1:30 to 4 P. M.

(Except Wed. and Sun.)

6:30 to 8:30 P. M.

(Except Wed., Sat. and Sun.)

★

RES. 2219 SO. RIDGEWAY AVE.

Tel. Crawford 8440

If no answer—Call Austin 5700

PRVA SLOVENSKA PRALNICA

Parkview Laundry Co.

**se priporoča rojakom v Chicagu, Ciceru
in Berwynu**

CENE ZMERNE

FINA POSTREŽBA

DELO JAMČENO

Telefoni: Canal 7172—7173

1727-1731 W. 21st St. - - Chicago, Illinois

KLUB ŠT. 1 J. S. Z.

CHICAGO - ILLINOIS

**Zboruje četrti petek v mesecu ob 8. zvečer
v Slovenskem delavskem centru,
2301 So. Lawndale Ave.**

**Delavci in delavke! Pridružite
se gibanju, ki se bori za
SVOBODO, ENAKOST
in BRATSTVO**

**Po vsaki seji predavanja in
diskuzije. Članarina 30c na
mesec, za dualne člane 35c,
in za brezposelne 5c.**

PRIREJA SHODE IN DRAMSKE PREDSTAVE

**Pevski zbor "SAVA," odsek kluba, ima vaje vsak torek ob 8. zvečer
v Centru. Vsi, ki imajo posluh in veselje do petja, so vabljeni na pristop.**